



T.C. İSTANBUL VALİLİĞİ

AFAD[®]



Engelli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Planlama Rehberi

İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve
Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP)



AFAD



Engelli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Planlama Rehberi

Danışman

Prof. Dr. Onur Kurt

Hazırlayan

Zuhal Nakay

Katkıda Bulunanlar

Nazan Demir

İsmail Ozan ılgın

Meral Morgöl

Yayına Hazırlık

Yayın Yönetmeni: Gülçin İpek

Redaksiyon: Burcu Agalar

Grafik Uygulama: Resul Atabay

İllüstrasyon: Muhammet İbrahim Güzelsoy

Proje Yönetimi

T.C. İstanbul Valiliği İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB)

K.Gökhan Elgin

Yalçın Kaya

Levent Gerdan

Aslıhan Al

Gözde Pehlivan Türk Koytak

Proje Yürütücüsü ve Danışmanlık Hizmeti

Diyalog360, Turkuaz, Eduser, Bilinçli Yaşam Ortaklığı

Bu yayın “İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP)” kapsamında hazırlanmıştır.

© Mart 2023, İstanbul / Tüm hakları saklıdır.

ISBN 978-625-98656-5-2

Bu kitabın hiçbir bölümü, İstanbul Valiliği İstanbul Proje Koordinasyon Birimi’nin (İPKB) veya İstanbul İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü’nün (İstanbul AFAD) yazılı izni olmadan elektronik, dijital veya mekanik yollarla çoğaltılıp dağıtılamaz. Bu kitap kâr amaçlı kullanılamaz.

2007 yılında İstanbul Valiliği İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB) tarafından “İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi’nin (İSMEP) A bileşeni kapsamında “Toplumun Afete Hazırlığı Eğitim Materyalleri” hazırlanmıştır.

2020 yılında “Toplumun Afete Hazırlığı Eğitim Materyalleri” gelişen teknolojiler, yeni öğrenme yaklaşımları doğrultusunda dünyadaki değişen koşullar, yönetmelik ve kanunlar, teoriler ve deneyimler göz önüne alınarak “Toplum Eğitim Modülleri” başlığı altında yeniden yazılmıştır.

Uzun ve emek yoğun bir çalışmanın ürünü olan, pek çok kurum ve kişinin engin bilgi ve tecrübelerinin ışığında hayat bulan bu proje çerçevesinde, değerli katkılarını bizden esirgemeyen başta T.C. İçişleri Bakanlığı ve AFAD Başkanlığı olmak üzere, katkı sunan tüm kurum ve kişilere, “Kaynakça”da yer alan tüm yayın sahipleri ile birlikte proje süresince göstermiş oldukları titiz ve özverili çalışmalarından dolayı proje ekibine teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

		10	→
	Engelli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Planlamasının 6 Adımı	22	→
	1. Adım: Risk Belirleme ve Zarar Azaltma	24	→
	2. Adım: Afet ve Acil Durum Planı Oluşturma	38	→
	3. Adım: Afet ve Acil Durum Tahliye Planlaması	58	→

Kısaltmalar	10
Bu Rehberden Nasıl Yararlanacaksınız?	11
Önsöz	13
Engelli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Planlaması Neden Önemlidir?	14
Engelli Bireylerle İlgili Mevcut Durum	16
Yasal Çerçeve ve Mevzuat	19

Afetleri Tanıma	25
Tehlike, Risk Analizi ve Zarar Azaltma Nedir?	27
Afetlere Yönelik Risk Analizi ve Zarar Azaltma	29

Kişisel Destek Ağı Oluşturma	40
Yapabilirlik Analizi	40
Yapabilirlik Tatbikatı	42
Destek Ağınızla Hazırlıklara İlişkin Yapacağınız Çalışma	44
Afet ve Acil Durum Bilgileri	45
Afet ve Acil Durum Çantaları	49
Afet ve Acil Durum Malzemeleri	52

Genel Bilgi	59
Engellilik Türleri	60
Standart Bina Tahliye Sistemleri	63
Tahliye Planlaması Kontrol Listeleri	80
Engelli Bireyler İçin Yangından Korunma Tahliye Yöntemleri	85

Standart Afet ve Acil Durum Tahliye Tatbikatları	97
Zihinsel Engelli veya OSB Olan Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Tatbikatları	99
Tatbikatları Uygulama	102
Tatbikatları Değerlendirme	103

Engel Türüne Göre Deprem Sırasında Yapılması Gerekenler	105
Engel Türüne Göre Deprem Sonrasında Yapılması Gerekenler	110

Engelli Bireyler İle İlgili Veriler	121
Afet ve Acil Durum Sonrasında Engelli Bireylere Müdahale ve Aşamaları	122

Sözlük	130
Kaynakça	133

Kısaltmalar

AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AMP	Acil Müdahale Planı
AFEM	Avrupa Doğal Afetler Eğitim Merkezi
EUR-OPA	Avrupa ve Akdeniz Büyük Afetler Anlaşması
İAADM	İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü
İAADYM	İl Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi
İSGK	İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
KBRN	Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer
OSB	Otizm Spektrum Bozukluğu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TAMP	Türkiye Afet Müdahale Planı
TSSB	Travma Sonrası Stres Bozukluğu

Bu Rehberden Nasıl Yararlanacaksınız?

Afet ve acil durum planlaması Zarar Azaltma, Hazırlık, Müdahale ve İyileştirme olarak toplam dört temel aşamadan oluşmaktadır. Zarar azaltma ve hazırlık aşamaları afet ve acil durum öncesinde, müdahale aşaması afet ve acil durum sırasındaki, iyileştirme aşaması ise afet ve acil durum sonrasındaki zaman dilimini kapsamaktadır. Bu dört aşama çerçevesinde, engelli bireyler için afet ve acil durum planlamasında aşağıdaki altı adım önerilmektedir:

- 1. Risk Belirleme ve Zarar Azaltma**
- 2. Afet ve Acil Durum Planı Oluşturma**
- 3. Afet ve Acil Durum Tahliye Planlaması**
- 4. Afet ve Acil Durum Tatbikatları**
- 5. Afet ve Acil Durum Sırasında/Sonrasında Yapılması Gerekenler**
- 6. Afet ve Acil Durum Sonrası İyileştirme Aşaması**

Afet ve acil durumlar öncesindeki hazırlık aşamasında yer alan adımlar, afet ve acil durum sırasındaki başarılı bir müdahale ve sonrasındaki başarılı bir iyileştirme süreci açısından kilit önemdedir. Bu nedenle farklı engellilik türlerine ve gereksinimlerine yönelik Tahliye Planlaması, Tatbikatlar ve bir Afet ve Acil Durum Sırasında/Sonrasında Yapılması Gerekenler, ayrı başlıklar altında toplanmıştır.

Ele alınan konuyla ilgili bilgileri pekiştirmek için bölüm sonlarına kontrol listeleri eklenmiştir. Sadece kendi engel türüne yönelik bilgi edinmek isteyen okurun önemli detayları atlamaması için, farklı engel türlerine ilişkin bölümlerde bazı bilgiler özellikle tekrar olarak verilmektedir.

Bu başlıkların engelli bireylere yönelik örneğin ilkyardım eğitimleri kapsamında ele alınması ve sadece lokal değil, bölgesel ve ulusal ölçekte de yaygınlaştırılması, içerdikleri bilgilerin çok daha fazla sayıda kişiye ulaşmasını sağlayacaktır.

Önsöz

Bulunduğumuz yüzyılda, birçok açıdan insan yaşamını kolaylaştıran teknolojik, bilimsel ve kültürel baş döndürücü gelişmelere imza atılırken, bu gelişmelerin tetiklediği sera etkisi ve ona bağlı artan orandaki doğa, teknoloji ve insan kaynaklı afetlerle de karşı karşıya kalınmıştır. Olumlu yeniliklerden daha çok dünyanın gelişmiş bölgeleri yararlanırken, olumsuz sonuçları tüm gezegenimizi etkilemektedir. Ancak engelli bireylerin afet ve acil durumlar karşısında daha çok zarar görmesi söz konusu olabilmektedir. Engelli bireyler ile yakın çevreleri her türlü teknolojik ve toplumsal yeniliğe erişimde çeşitli sosyal ve fiziksel engeller nedeniyle daha dezavantajlı konumda bulunurken, aynı zamanda yeti farklılıklarından ötürü başta deprem ve seller olmak üzere tüm doğa ve insan kaynaklı afetler karşısında daha büyük zorluklar yaşayan ve daha özel hazırlanması gereken kesimi oluşturmaktadır.

Türkiye'nin başlıca afet riskleri deprem, şiddetli yağış ve sel, kuraklık, heyelan, kaya düşmesi, orman yangını, sanayi kazaları ve yangınlar, rüzgâr ve kar fırtınası, çığ, sıcak hava dalgası, sis, trafik kazaları ve terör saldırılarından oluşmaktadır. Meydana getirdiği yıkımlar açısından ise **deprem**, Türkiye için başlıca afet türüdür. Ülkemiz topraklarının %92'si deprem bölgesi içerisinde yer alırken, nüfusumuzun yaklaşık %95'i deprem tehlikesi altında yaşamaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014).

Afet ve acil durumların veya tehlikeli olayların etkileri hem toplumdan topluma ve bölgeden bölgeye farklılık gösterebilmekte hem de bölge özelliklerine veya toplumsal gruplara göre daha orantısız dağılabilmektedir. Bir afet veya tehlikeli olay karşısında bölgelerin veya grupların daha fazla zarara uğraması, söz konusu bölge veya grubun zarar görebilirliğinin daha yüksek olduğunun göstergesidir. Engelli bireyler ile kadınlar, çocuklar ve yaşlılar afet ve acil durumlarda zarar görebilirliği yüksek gruplar olarak kabul edilmektedir.

Yapılan araştırma sonuçlarına göre bir afet veya acil durumla karşı karşıya kalan engelli bireylerde çok daha yüksek oranda can kaybı, yaralanma olasılığı, sağlığa bağlı komplikasyonlar, acil kurtarma personelinden veya gönüllülerden destek alamama ve bunlara bağlı olarak daha uzun süren bir iyileştirme aşaması söz konusu olmaktadır. Afet öncesinde ise engelli bireylerde yine daha yüksek oranda yoksulluk, işsizlik, riskli yerleşim bölgelerinde yaşama ve sağlık hizmetlerine daha kısıtlı erişim de gözlemlenmektedir (Stough ve Kelman, 2018).

Bu bulgular, afet ve acil durum yönetimi alanında engelli bireylere ilişkin çalışmalara duyulan gereksinimi açıkça ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra afet ve acil durum yönetimi sisteminde yer alan kişi ve kurumların da engelli bireyler konusunda bilgi sahibi olması, sistemin başarısı açısından önemlidir.

Rehberde engel türleri ile ilgili kullanılan tüm tanımlar resmi kaynaklar doğrultusunda, uzmanlarla işbirliği içerisinde ve ilgili derneklerden görüş alınarak belirlenmiştir.

Engelli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Planlaması Neden Önemlidir?

Afet ve acil durum planlaması, afet yönetiminin bir parçasıdır. Afet yönetimi kavramı, afet sonucu doğabilecek olumsuz olayların önlenmesi veya zararlarının azaltılmasını ifade eder. Tüm tehlikeleri dikkate alan kapsamlı ve bütünlük afet yönetimi henüz yeni bir yaklaşım sayılsa da, günümüz afet ve acil durum çalışmalarında ağırlık kazanmıştır.

Bu yaklaşıma göre; afet öncesinde hazırlık, afet sırasında müdahale ve afet sonrasındaki iyileştirme çalışmalarının toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde planlanması, yönlendirilmesi, desteklenmesi, koordine edilmesi, etkin ve verimli bir şekilde uygulanabilmesi için toplumun tüm kurum ve bireylerinin bu ortak amaçlar doğrultusunda hareket etmesi gerekir. Bu nedenle afet ve acil durumlarda tüm bireylerin bu durumların öncesinde, sırasında ve sonrasında neler yapılması gerektiğini bilmeleri ve bireysel plan hazırlamaları, afet ve acil durumlardaki kayıpları azaltmak açısından yaşamsal önemdedir. Bu çerçevede ele alınan bir afet ve acil durum planı; olay öncesinde risk belirlemeyi ve zarar azaltmayı içeren hazırlık, olay sırasında müdahale ve olay sonrasında da iyileştirme aşamalarından oluşmaktadır.

Afet ve acil durumlara yönelik olarak bireylerin izlemesi gereken adımların büyük çoğunluğunu, bu durumların öncesinde alınması gereken önlemler oluşturmaktadır. Bu önlemlerin doğru biçimde alınması, afet ve acil durumlarda birçok olumsuzluğun önüne geçerek bireylerin can ve mal güvenliğinin en üst düzeyde korunmasını sağlayacaktır.

Zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarının her biri kendi içinde ayrı önemli olsa da, afet veya acil durum anındaki başarılı bir **tahliye**, engelli bireyler açısından en yaşamsal konulardan birini oluşturmaktadır. Engeli olmayan bireyler için bile tahliye son derece dramatik ve zor koşullarda gerçekleşen bir süreç olabilirken, engelli bireylerde asıl sorun onları bu süreçte dahil edebilmekle başlamaktadır. Engeli olmayan bireyler için acil çıkışların ve bina içindeki sığınma alanlarının **nerede** olduğunu bilmeleri yeterli olabilirken, engelli bireylerin öncelikle acil çıkışlara ve sığınma alanlarına **nasıl** ve **hangi donanımla** ulaşacaklarını bilmeleri gerekmektedir.

Özellikle ülkemizde yaşanan '99 Marmara Depremi sonrasında, acil durum tahliye planlamasına yönelik ilgi büyük oranda artmıştır. Yaşananlar, başarılı bir tahliye için planlamanın şart olduğunu ve mutlaka dezavantajlı toplum kesimlerindeki bireyleri de kapsamaması gerektiğini göstermiştir. Afet ve acil durumlarda insanların genelde hızlı bir şekilde binalardan, araçlardan veya açık alanlardan tahliye edilmesi gerekmektedir ve bu bağlamda **acil tahliye**, tahliyenin başarılı olma şansını büyük ölçüde artırmaktadır. Ancak çoğu kişinin, işletme sahibinin ve tesis yöneticisinin tahliye planları yoktur. Engelli bireyler açısından ise önceden planlama yapmıyor ve gereksinimlerini karşılamıyor olmak, acil bir durumda hayatta kalabilmenin veya kalamamanın arasındaki farkı belirleyebilmektedir.

Engelli bireylerin afet ve acil durumlarda gereksinim duyacakları destek düzeyi, engellilik türüne ve derecesine bağlı olarak değişebilir. Bazı bireyler afet ve acil durum öncesinde tüm hazırlıkları bağımsız gerçekleştirebilmekte, bu olaylar sırasında kendisini koruyabilmekte ve sonrasındaki olağandışı koşullara uyum sağlayabilmektedir. Ancak bazı engelli bireyler, tüm bu aşamalar sırasında başkalarının desteğine gereksinim duyabilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre dünya genelinde bir milyar civarında engelli birey bulunmaktadır.

2004 yılındaki deprem sonrasında Hint Okyanusu'nda meydana gelen tsunamide kaçmayı başaramayan birçok engelli bireyin boğularak can verdiği bilinmektedir. Bu tsunami sırasında Sri Lanka'daki bir bakımevinde 102 özel gereksinimli bireyden yalnızca 41'inin hayatta kalmayı başardığı, birçoğunun yataklarını terk edemediği veya kaçmaları gerektiğinin farkına varamadıkları belirtilmiştir. Bu örneklerle ilgili olarak toplumların engelli bireylerin afet ve acil durumlarda yaşadıkları güçlüklerle ilgili farkındalık kazanmaları ve bu farkındalığı afet ve acil durum hazırlık planlarına yansıtmaları gerekmektedir (Kurt (ed.), 2019).

Müdahale ekipleri ve diğer görevliler, afet ve acil durumların hemen ardından olay yerine ulaşsa bile, bu ekiplerin olaydan etkilenmiş tüm bireylere aynı anda yetiştirmelerini sağlamak her zaman mümkün olmamaktadır. Bu gerçek, engelli bireylerin güvenliklerinin planlamasında kendilerinin de aktif bir rol üstlenmelerini zorunlu kılmaktadır.

Eğer engel teşkil eden herhangi bir özel durumları (ağır düzeyde zihinsel yetersizlik gibi) söz konusu değilse, kendi kapasite ve yeterlilikleri hakkında ve afet ile acil durumlar sonrasındaki gereksinimleri ve hizmetler konusunda en çok bilgi sahibi olması beklenenler, yine engelli bireylerin kendileridir (Kurt (ed.), 2019).

Bu nedenle engelli bireylerin afet ve acil durumlarla baş etme konusunda aileleri, yakınları ve varsa bakımlarıyla ilgilenen diğer bireylerle işbirliği yaparak ortak bir hazırlık planı oluşturmaları önemlidir.

Bu yaklaşımla hazırlanan *Engelli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Planlama Rehberi*'nin temel amacı; farklı engelli grupları, yakın ilişki içinde oldukları bireyleri (aile, bakım verenler, arkadaşlar, çalışanlar vb.) ve ilgili kurumları afet öncesinde, sırasında ve sonrasında yapabilecekleri konusunda bilgilendirebilmek ve yol gösterebilmektir.

Engelli Bireylerle İlgili Mevcut Durum

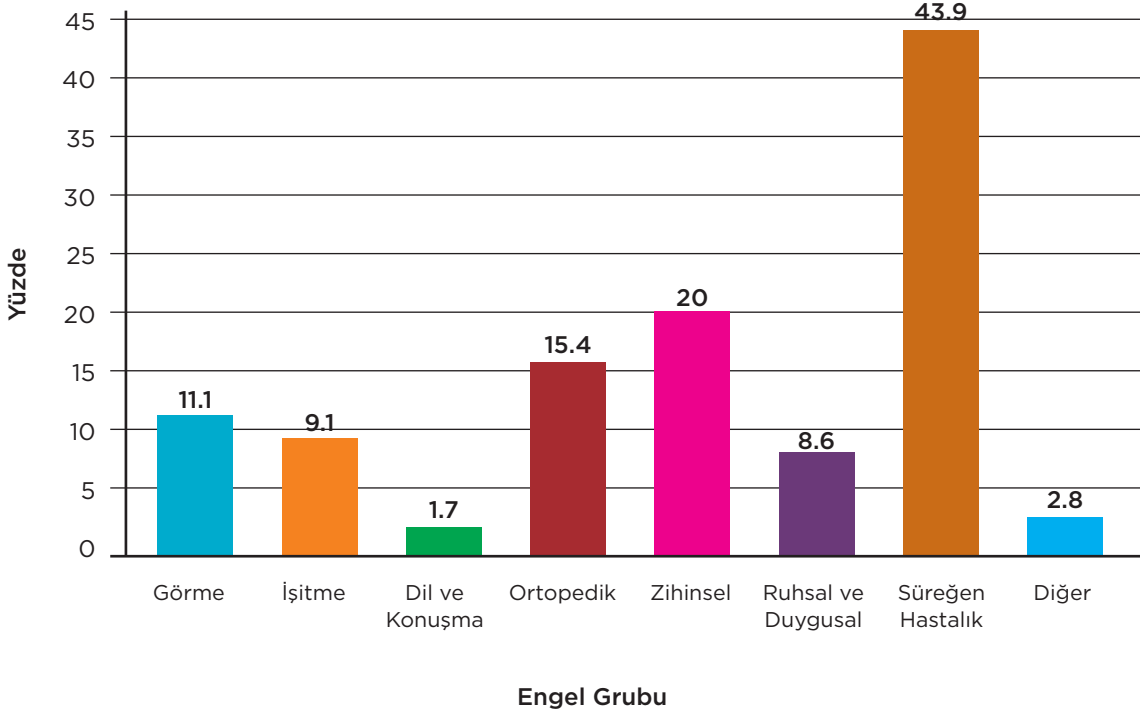
I. İstatistikler

Türkiye’de engelli bireylerle ilgili resmi kayıtlar T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından tutulmakta ve Ulusal Engelli Veri Tabanı üzerinden bu sayılara erişilmektedir. 2019 yılı Aralık ayı itibari ile Ulusal Engelli Veri Tabanında kayıtlı ve hayatta olan engelli sayısı 1.419.961’i erkek (%56) ve 1.095,806’sı da kadın (%44) olmak üzere 2.515.767’dir. Bu sayıya geçici sağlık sorunları nedeniyle özel gereksinimi olan bireyler dahil değildir. Ulusal Engelli Veri Tabanı ayrıca Engelli Sağlık Kurulu raporu almak için yetkili hastanelere başvurmamış ve hizmet almak için devletle temasa geçmemiş bireyleri kapsamamaktadır.

Ulusal Engelli Veri Tabanına göre engellilik türleri aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

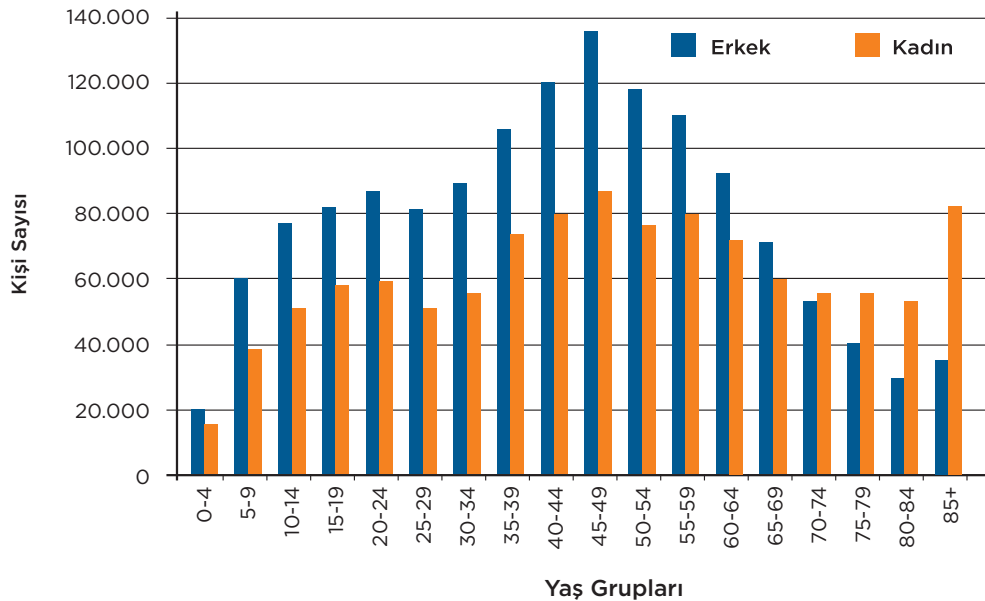
Görme Engelli / İşitme Engelli / Dil ve Konuşma Engelli
Ortopedik Engelli / Zihinsel Engelli / Ruhsal ve Duygusal Engelli
Süreğen Hastalık / Diğer

Ulusal Veri Tabanı’nda kayıtlı ve hayatta olan engelli bireylerin engel türlerine göre dağılımı:



Tablo 1: Ulusal Veri Tabanı’nda kayıtlı ve hayatta olan engellilerin engel türlerine göre dağılımı.
(Kaynak: <https://www.aile.gov.tr/media/42250/istatistik-bulteni-2020-mart.pdf>)

Ulusal Veri Tabanı'nda kayıtlı olan engellilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı:



Tablo 2: Ulusal Veri Tabanı'nda kayıtlı ve hayatta olan engellilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı.
(Kaynak: <https://www.aile.gov.tr/media/42250/istatistik-bulteni-2020-mart.pdf>)

Türkiye genelinde engelli bireylere ilişkin geniş kapsamlı bir örneklem araştırması en son 2011 yılında TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından yapılan “2011 Nüfus ve Konut Araştırması”dır. Araştırmada engellilik; görme, duyma, konuşma, yaşlarına göre öğrenme/basit dört işlem yapma, hatırlama/dikkatini toplama ve hareket güçlüğü (yürüme, taşıma, tutma ve merdiven inip çıkma) alanlarında tanımlanmıştır. Araştırma kapsamında, bu alanlardan en az birinde çok zorlandığını veya hiç yapamadığını belirten kişiler en az bir engeli olan nüfus kapsamına alınmıştır.

"Nüfus ve Konut Araştırması, 2011 (Engellilik)"

En az bir engeli olan (3 ve daha yukarı yaş) nüfusun oranı %6,9'dur.

Erkeklerde %5,9 olan bu oran kadınlarda %7,9'dur.

Yaş grubu arttıkça, en az bir engeli olan nüfus oranının artma eğiliminde olduğu görülmektedir.

35-39 yaş grubundan itibaren en az bir engeli olan kadınların oranı erkeklerden yüksektir.

Araştırma süreğen hastalığı olan bireyleri içermediği için, süreğen veya geçici hastalıklar nedeniyle özel gereksinimi olan diğer bireyler de eklendiğinde ülkemizde engelli sayısının çok daha yüksek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Aileleri ile birlikte düşünüldüğünde, engellilik olgusunun nüfusun önemli bir kesimini etkilediği açıktır. (Kaynak: www.aile.gov.tr/media/5657/nka-internete-verilecek-2-5.pdf)

II. Erişilebilirlik

Erişilebilirlik (ulaşılabilirlik); herkesin istediği her yere ve her hizmete bağımsız ve güvenli olarak ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesidir.

Nüfusun büyük bir kesimini etkileyen engelli ve diğer özel gereksinimli bireyler için gündelik hayatın ve fiziksel çevrenin kolay ve erişilebilir duruma getirilmesi “erişilebilirlik” kavramı kapsamında ele alınmaktadır. Gündelik hayatın ve fiziksel çevrenin engelliler için kolay ve erişilebilir bir duruma getirilmesinin en önemli koşulu, standardizasyon faaliyetlerinin yaygın bir şekilde uygulanmasıdır.

Toplumsal hayata katılım konusundaki fiziksel engeller, ancak tüm kentsel hizmet ve donatılar eksiksiz bir şekilde erişilebilirlik standartlarına uygun tasarlandığında aşılabilmektedir.

Engelli gruplarla ilgili mevcut erişilebilirlik standartları aşağıdaki başlıkları kapsamaktadır:

- **Bina ve Açık Alanlara Erişilebilirlik:** Konut, iş ve alışveriş merkezleri, eğitim, sağlık gibi binalara; kent, şehir, bölge ve benzeri ölçekteki açık alanlara erişim.
- **Ulaşımında Erişilebilirlik:** Demiryolları, metro, otobüs işletmeleri, havayolları ve benzer toplu taşıma araçlarına erişim.
- **Hizmetlere Erişilebilirlik:** Eğitime, sağlık uygulamalarına, istihdama, adalete, kültürel yaşama, dinlenme ve boş zaman aktivitelerine, spor faaliyetlerine, siyasal ve toplumsal yaşama erişim.
- **Bilgi ve Bilişim Teknolojilerine Erişilebilirlik:** Kamu web sitelerine, internet teknolojilerine, sanal kütüphanelere ve benzerlerine erişim (Mamatoğlu, 2015).

Tüm mevcut yasal düzenleme ve denetlemelere karşın, halen gündelik yaşamlarında erişilebilirlikle ilgili sorunlar yaşayan engelli bireylerin, olağanüstü şartlarda ne kadar zorlandıkları ortadadır. Büyük afet ve acil durumlar sonrasında olası önlemlere yönelik büyük bir ilgi oluşurken, planlama ve hazırlık çalışmalarında aynı ilgiyi görmek mümkün olmamaktadır. Afet zararlarını en aza indirebilmek için öncesinde hazırlık ve planlama yapmak hayati önem taşır.

Yasal Çerçeve ve Mevzuat

I. Engelli Bireylere Yönelik Ulusal Yasal Düzenlemeler

- Anayasa
 - 1982 Anayasası'nın 61. maddesi
 - 12 Eylül 2010 tarihinde referandum yoluyla halk oylamasına sunularak kabul edilen Anayasa'nın 10. maddesi
 - Anayasa'nın 42. maddesi 8. fıkrası
 - Anayasa'nın Sosyal Güvenlik Hakkı başlıklı 60. maddesi
- 5378 sayılı Engelliler Kanunu
- Türkiye'de Erişilebilirliğin Sağlanmasına Yönelik Standartlar:
 - TS 9111: "Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Bireyler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklileri", 2011.
 - TS 12576: "Kaldırım ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları" (2012, 2017'de konfirme edildi).
 - TS 12460: "Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları", 1998.
 - TS ISO 23599: "Görme Özürlü veya Az Görenler İçin Yardımcı Mamuller-Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretleri" (2012).
 - TS 12694: Demiryolu Taşıtları - Yolcu Vagonları - Özürlü Yolcuların Tekerlekli Sandalyeleri ile Seyahatine Uygun Vagon Düzenlemeleri (2011).
 - TS ISO 23600: "Görme ve İşitme Özürlüler İçin Yardımcı Mamuller - Yaya Trafik Işıkları - Sesli İkazlar ve Hissedilebilir Yüzeyler" (2012).
 - TS 13536: "TS ISO 23599'un Uygulanmasına Yönelik Tamamlayıcı Standart" (2012).
 - TS 13622: "Engelliler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Toplu Taşıma Sistemlerinde Erişilebilirlik Gereklileri" (2016 revizyon).
 - Asansörler, Kaldırma ve İletme Platformları ile İlgili Standartlar (2012).

II. Engelli Bireylerle İlişkili Kamu Kurum ve Kuruluşları

- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)
- İnsan Hakları Başkanlığı (Adalet Bakanlığı)
- Gelir İdaresi Başkanlığı (Maliye Bakanlığı)
- Sağlık Bakanlığı (Sağlık Bakanlığı)
- Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı)
- Sosyal Güvenlik Kurumu (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı)

- Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Millî Eğitim Bakanlığı)
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

III. Engellilere Yönelik Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Yasal Düzenlemeler

- Birleşmiş Milletler'in Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme
- Birleşmiş Milletler'in Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme Ek İhtiyari Protokolü
- Sendai Afet Risklerini Azaltma Bildirgesi

Avrupa ve Akdeniz Büyük Afetler Anlaşması (EUR-OPA)*

Avrupa-Akdeniz Büyük Doğal ve Teknolojik Afetler Açık Kısmi Anlaşması (EUR-OPA), Avrupa, Güney Akdeniz ile Batı Avrupa arasında ve Avrupa Konseyi çatısı altında büyük doğal ve teknolojik afetler konusunda işbirliği için kurulmuş hükümetler arası bir platformdur.

1987 yılında imzalanan EUR-OPA Anlaşması gereğince, her ülkede kendileri için belirlenen görevleri yerine getirmek amacıyla kurulan ihtisaslaşmış merkezler ağındaki diğer birimlerde olduğu gibi ülkemizde de AFAD bünyesinde kurulan merkez, Avrupa Doğal Afetler Eğitim Merkezi (AFEM) olarak belirlenmiştir. AFEM faaliyetleri Planlama ve Risk Azaltma Dairesi Başkanlığı'nca yürütülmektedir.

Afet, Acil ve Kriz Durumlarında Engelli Bireylerin Gereksinimlerini Karşılamaya Yönelik Genel İlkeler

1. Engelli bireyler, toplumun geneline sağlanan desteğin aynısını alabilmelidir.
2. Sağlanan destek tüm potansiyel bireysel gereksinimlere göre şekillendirilmelidir ve bunların içinde geniş bir engellilik spektrumu olduğu da göz önünde bulundurularak gereksinimlerin kişiden kişiye çok değişebileceği bilinmelidir.
3. Engelli bireylerin bakımına yönelik planlamalara siyasi otoriteler, kamu yöneticileri, sivil savunma ve sivil toplum kuruluşları da dahil edilmelidir.
4. Acil durum planları, engelli kesimleri grup ve kategoriler yerine bireysel temelde ele almalıdır.
5. Engelli bireylerin konumları ve acil durum gereksinimleri, afetler oluşmadan önce bilinmeli ve değerlendirilmelidir.
6. Engelli bireylerin yoğunlaşabileceği bakım evleri, psikiyatrik hastaneler ve diğer merkezlere yönelik özel acil durum planlama önlemleri geliştirilmelidir.
7. Afetlerin planlama, yönetim, müdahale veya iyileştirme aşamalarına yönelik tüm eğitim programlarında engelli bireyler ile ilgili önlemlerin nasıl geliştirilebileceğine dair bilgiler yer almalıdır.
8. Uyarı süreçleri engelli bireylerin gereksinimlerini ve yeteneklerini dikkate alacak şekilde oluşturulmalıdır (*the Design for All principle*-Herkes İçin Tasarım ilkesi).
9. Tahliye, acil nakil, barınak ve iyileştirme süreçlerinde engelli bireylere yönelik ayrımcılık yapılmaması ve tüm gereksinimlerinin karşılanması sağlanmalıdır.
10. Acil durum müdahale personeli engelli bireylere yönelik doğru, profesyonel ve ayrımcılık içermeyen bir tutum içinde olmalıdır.

11. Engelli bireyleri kaldırmak ve taşımakla yükümlü olan acil durum müdahale personeli, bununla ilgili uygun eğitimi almalı ve bu görevlere uygun donanımda olmalıdır.
12. Afetlerin öncesi veya sonrasındaki tahliyelerde kimsenin geride kalmamasını sağlayan yöntemler uygulanmalıdır.
13. Sığınma merkezleri ve geçici yurtlar, engelli bireyleri barındırabilecek şekilde düzenlenmelidir.
14. Afet sonrası geçici barınma hizmetleri, engelli bireyleri ayrımcılığa maruz bırakmayacak, erişilebilir ve temel gereksinimlerini karşılayabilecekleri şekilde tasarlanmalıdır.
15. Afet planlama, uyarı, alarm, tahliye, acil durum müdahalesi, dinlenme araları, geçici barınak veya iyileştirme süreçlerinde engelli bireyleri ayrımcılıkla karşı karşıya bırakmayacak yöntemler uygulanmalıdır. Ayrımcılık vakalarına derhal ve uygun şekilde müdahale edilmelidir.

*Kaynak: Alexander, D., Sagramola, S. (2013), *European and Mediterranean Major Hazards Agreement (EUR-OPA), Guidelines for Assisting People with Disabilities during Emergencies, Crises and Disasters*, European Council.

(https://www.coe.int/t/dg4/majorhazards/ressources/Apcat2013/APCAT2013_11_Gudelines_Disability_Alexander_Sagramola_17jan2014_en.pdf) (ET: Temmuz, 2020)

Engelli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Planlamasının 6 Adımı

1. Risk Belirleme ve Zarar Azaltma

2. Afet ve Acil Durum Planı Oluşturma

3. Afet ve Acil Durum Tahliye Planlaması

4. Afet ve Acil Durum Tatbikatları

5. Afet ve Acil Durum Sırasında/Sonrasında Yapılması Gerekenler

6. Afet ve Acil Durum Sonrası İyileştirme Aşaması

1. Adım

Risk Belirleme ve Zarar Azaltma

Afet ve acil durumlar şiddetlerine bağlı olarak, yaşamın bütününe farklı düzeylerde etkilemektedir. Afet ve acil durum zararlarının en aza indirilmesi ise birey ve toplumların konuya duyarlı olmaları ve bu tür olaylara önceden hazırlanmalarıyla mümkündür.

Afet ve acil durumlara hazırlık süreci bireyin, ailenin ve ilgili tüm kamu ve özel kurumların işbirliği yapmasını ve sorumluluk almasını gerektirir. Afet ve acil durum bilinci ve onlara hazırlıklı olma, bireyin güvenli yaşam kültürünün bir parçası olmalıdır. Güvenli yaşam, bilgi sahibi ve hazırlıklı olmak yoluyla, her türlü tehlikenin getireceği zararlardan korunarak yaşayabilmeyi başarmak anlamına gelmektedir. Bu nedenle her an oluşabilecek deprem, yangın, şiddetli rüzgâr, yoğun yağış, sel, yıldırım, heyelan veya sıcak hava dalgaları gibi çeşitli tehlikelerden korunmak için temel bilgiler öğrenilmeli ve öğretilmelidir.

Afetleri Tanıma

Bireysel olarak afet ve acil durumlara hazırlıklı olmak, yaşadığımız bölgeyi etkileme riski olan afet türlerini tanımakla başlar.

Afetler; türlerine, oluş nedenlerine ve büyüklüklerine göre farklı sınıflandırılabilir. En yaygın sınıflandırma, oluş nedenlerine göre ayırmaktır. Buna göre afetler doğa kaynaklı, insan kaynaklı ve teknoloji kaynaklı olarak üçe ayrılmaktadır:

Doğa Kaynaklı Afetler

- Deprem
- Sel ve su taşkını
- Toprak kayması/kaya düşmesi
- Orman Yangını
- Çığ



- Kar fırtınası, şiddetli soğuk
- Kasırga, hortum
- Volkan patlaması
- Kuraklık
- Kıtık

İnsan Kaynaklı Afetler

- Kimyasal, biyolojik, radyolojik, nükleer (KBRN) insan kaynaklı kazalar
- Trafik kazaları
- Endüstriyel kazalar
- Aşırı kalabalıktan meydana gelen kazalar
- Savaş, çatışma nedeniyle göç ve yerinden edilme
- Terörist saldırılar
- Kundaklama

Teknoloji Kaynaklı Afetler

- Kimyasal, biyolojik, radyolojik, nükleer (KBRN) silahlar ve kazalar
- Maden kazaları
- Sanayi kazaları
- Trafik kazaları

Afetlerin birçok etkisi vardır, bazıları öngörülebilir bazıları değildir:

- Kuvvetli rüzgâr içeren fırtınalar ve depremler etraftaki nesneleri yerinden oynatabilir, kırabilir ve ardında yıkıntı bırakabilir.
- Sel, deprem ve ağır fırtınalar yolları ve yürüyüş yollarını kullanılamaz hale getirebilir ve temizlenmesi haftalar süren enkazla kaplayabilir (alüvyon, çatlaklar).
- İç veya dış mekânlardaki tanıdık yapısal/kentsel imgeler yer değiştirebilir veya yıkılabilir.
- Eğer rehber hayvanınız varsa, yaralanabilir veya korkudan rehberlik edemeyecek durumda olabilir.
- Eviniz hasar görmüş ve çevresinden yalıtılmış olabilir. İçinde bir süre yaşanamayacak kadar çok hasar görmüş olabilir.
- Elektrik, doğalgaz, su, kanalizasyon ve telefon gibi hizmetler bir süreliğine devre dışı kalabilir.
- Çevredeki gürültülü tahliye merkezleri, işitme cihazlarını ve görme engelli bireylerin yön bulma duyularını etkileyebilir.

Afet ve acil durumlara hazırlığın ilk basamağını, bu durumlarla ilgili bilinçlendirme oluşturmaktadır. Bu bağlamda ulusal ve yerel kurum ve kuruluşların bilinmesi ve takip edilmesi önemlidir. 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile kurulan **Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı** (AFAD), İçişleri Bakanlığı'na bağlı olup, ülkemizde afet ve acil durumlara ilişkin görev yapan ulusal bir kuruluştur.

AFAD, çalışmalarını 81 ilde İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü ve 11 ilde Afet ve Acil Arama Kurtarma Birlik Müdürlüğü yardımıyla yürütmektedir. İl Afet ve Acil Durum



Müdürlüklerinin öncelikli görevi, afet ve acil durumlara yönelik tehlike ve riskleri belirlemek ve afet ve acil durum önleme ve müdahale il planlarını mahalli idareler aracılığıyla kamu, kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde uygulayabilmek için tehdit oluşturan durumlar hakkında bilgi sağlamaktır. İl Afet ve Acil Durum Müdürlüklerinin il bazında telefon numaraları ve iletişim bilgileri ilgili web sitesinden edinilebilir (bkz. s. 48).

Çalıştığınız kurumun afet ve acil durum planı olmaması durumunda, böyle bir planın hazırlanması, geliştirilmesi ve uygulanması için yardımcı olabilir ve bu bilincin oluşmasına katkıda bulunabilirsiniz.

Tehlike, Risk Analizi ve Zarar Azaltma Nedir?

Bu bölümde birey olarak karşı karşıya bulunduğunuz tehlikelere karşı, zarar görülebilirlik ve kapasite değerlendirmesi yaparak olası risklerinizi belirlemeye ve zarar azaltmaya yönelik uygulama adımlarını planlayabilmeniz amaçlanmaktadır.

Tehlike; doğa, insan veya teknoloji kaynaklı olarak meydana gelen ve fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara yol açabilen tüm olayları ifade etmektedir. Tehlikeyi, insan yaşamının kaçınılmaz ve doğal bir parçası olarak tanımlamak da mümkündür. Bireyler olarak gündelik yaşantımızda ev kazaları, düşme, yangın, trafik kazaları, şiddet olayları gibi tehlikelerle iç içe yaşamamız kaçınılmazdır. Her türlü tehlikeden arınmış bir yaşam mümkün değildir. Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, yeryüzünde her türlü tehlikeden arınmış bir yerleşim merkezi, bölge veya ülke bulunmamaktadır. Ancak doğa, insan veya teknoloji kaynaklı tehlikelerin afet boyutunda sonuçlar doğurup doğurmaması, söz konusu ülkelerin, toplumların ve bireylerin gelişmişlik düzeyi ve onlara karşı almış oldukları önlemlerin düzeyi ile doğrudan ilintilidir.

Risk; fiziksel, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal nedenlere bağlı olarak bir tehlikenin afete dönüşme olasılığı ve bu olasılığın yol açması beklenen olumsuz sonuçlar ve kayıplardır.

Zarar görülebilirlik; farklı tür ve büyüklükteki tehlikeler karşısında, insanların ve yaşam çevrelerinin uğrayabileceği fiziksel, toplumsal, ekonomik veya çevresel zarar ve kayıpların ölçüsüdür.

Kapasite; bireylerin, toplulukların, kurumların veya ülkelerin bir tehlikenin etkilerini

Örnek



- Plaja atılmış kırık şişe, plaj boş olduğu sürece sadece bir **tehlike**dir.
- Plajda çıplak ayakla dolaşan biri olduğunda, kırık şişe kişi için bir **risk**tir.
- Plajda çıplak ayakla dolaşan kişi, kırık şişeye bastığında **zarar** görebilir.
- Plajda tehlikeli bir şeylerin olabileceğini düşünerek terlik giyen kişi, kırık şişeden zarar görmeme **kapasitesine** sahiptir.

Güvenli ve Tedbirli Yaşam Tarzı



Depremlere ve diğer afet ve acil durumlara hazırlıklı olabilmemiz için, sizlerin ve ailelerinizin daha güvenli ve daha tedbirli bir yaşam tarzına geçmesi gerekmektedir. Bunu, atılacak bazı küçük adımlarla başlatmak mümkündür:

- Görme engelli bir bireyin, örneğin evin içindeyken bastonunu kendine yakın bir yerde tutması veya tekerlekli sandalye kullanan bir engelli bireyin sandalyenin tekerleklerini kaymaması için sabitlemesi, alışkanlık haline getirilmesi gereken önlemlerdir.
- Gündelik güvenli yaşam tarzına geçişe bir başka örnek olarak destek grubunuzu ve planınızı oluşturmanız veya sürekli bulunduğunuz mekânlardaki gaz, su ve elektrik tesisatını kendi başınıza kapatmayı öğrenmeniz de bu kapsamda değerlendirilebilir.

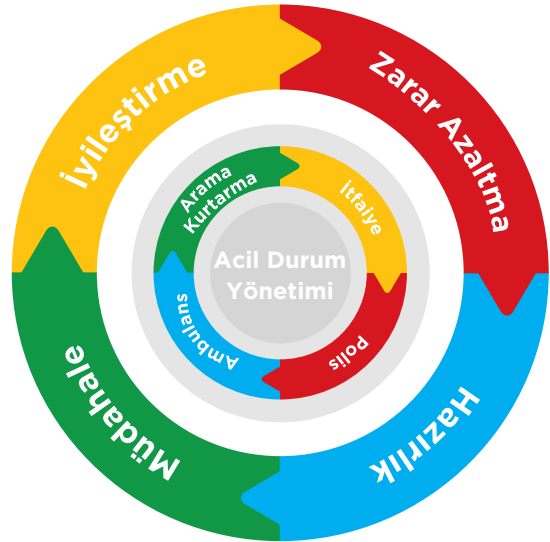
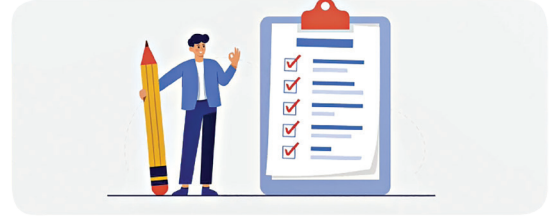
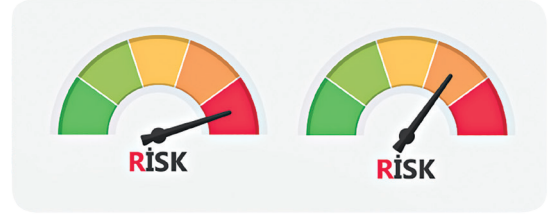
tahmin etme, bunlarla başa çıkabilme ve etkilerinden zarar görmeden veya en az kayıpla kurtulabilme konusunda sahip oldukları özellikler ve kaynaklardır.

Riski oluşturan, tehlike ile zarar görabilirlik etkenlerinin bir araya gelmesidir. Öte yandan kapasite, zarar görabilirliğin tersidir; kapasite güçlendikçe zarar görabilirlik, dolayısıyla tehlikenin riske dönüşmesi olasılığı azalmaktadır. Özetle, afet riskini azaltan ya da artıran, toplumun zarar görabilirlik düzeyidir. Zarar azaltma çalışmaları yapılarak zarar görabilirlik düzeyi düşürüldüğünde, maruz kalarımız afetlerin etkileri de küçültülmüş olur. Tehlikelerin afete dönüşmeleri yaşama, doğal çevreye, mal varlığına ve iş sürekliliğine büyük ölçüde zarar vermeleri sonucu gerçekleşir.

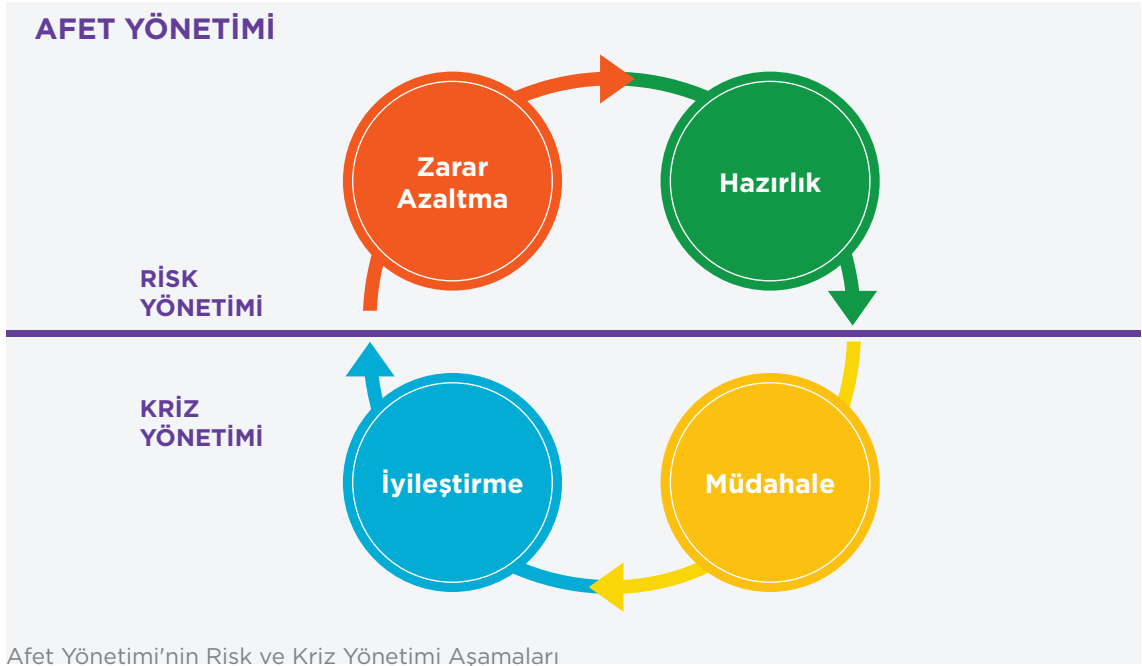
Afet; toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaydır. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur.

Acil durumlar ise, yerel imkânlarla baş edilebilen tehlikelerin can, mal ve çevre üzerinde oluşturdukları olumsuz etkilerdir. Örneğin, yerel itfaiye tarafından söndürülebilen bir ev yangını acil durum olarak nitelendirilebilir.

Her tehlike ve risk tümüyle ortadan kaldırılamayabilir, ama azaltılabilir. Bu nedenle **Afet Yönetimi** yaklaşımının **Risk Yönetimi** başlıklı ilk aşaması zarar azaltma ve hazırlık çalışmalarını içermektedir. Afet yönetiminin ikinci aşaması ise **Kriz Yönetimi**'dir. Kriz yönetiminde olay sırasında ve sonrasında yapılacak çalışmalara odaklanarak, afet veya acil



Afet Yönetimi'nin Temel Bileşenleri



durumlara yönelik müdahale ve iyileştirme çalışmaları yapılır.

Bir deprem veya başka bir afet ve acil durum sırasında ve sonrasında engelli bir bireyin karşılaşılabileceği sorunları en aza indirmesi için, öncesinde hazırlık çalışmaları yapılması gerekmektedir. Bu çalışmaların bazıları tüm engelli grupları için ortak olmakla birlikte, bazıları engelli grubuna göre farklılıklar içerebilir. Bu hazırlık çalışmalarının doğru bir şekilde tamamlanabilmesi için, engelli birey ile birlikte çevresindeki kişilerin de bu çalışmaların bir parçası haline gelmesi gerekmektedir.

Afetlere Yönelik Risk Belirleme ve Zarar Azaltma

Gerekli önlemler alınmadığında, çevremizdeki birçok nesne bir afet ve acil durum sırasında bizim için tehlike kaynağına dönüşebilir. Bu bölümde temel afet türleri öncesinde olası tehlikeler ile riskleri belirleme ve zarar

azaltmaya yönelik genel önlemler ele alınmaktadır; ülkemizde yaşanması muhtemel afetler ise daha ayrıntılı olarak işlenmektedir.

Deprem Öncesinde

- Her odada yanına veya altına sığınabileceğiniz sağlam bir eşya (sabitlenmiş beyaz eşya, masa vb.) belirleyin. Bu önemli, çünkü bir sarsıntı sırasında oluşan hareket büyük olasılıkla herhangi bir mesafe kat etmenize izin vermeyecektir. Deprem başladığında oraya nasıl ulaşacağınıza karar verin.
- Arızalı elektrik kablolarını, sızdıran doğalgaz hatlarını ve esnek olmayan tesisat bağlantılarını onarın. **Profesyonel yardım alın, doğalgaz veya elektrik hatlarını kendiniz onarmaya çalışmayın.**
- Bölme duvarlarınızı, cam bölmeleri, su ısıtıcınızı, buzdolabınızı, dolap ve dosyalarınızı, fırınınızı ve gazla çalışan aletlerinizi sabitleyin. Doğalgaz şirketinizin önermesi

durumunda, kuvvetli sarsıntılarda otomatik kapanan gaz vanası taktırın.

- Büyük veya ağır nesneleri daha alttaki raflara yerleştirin. Rafları, aynaları ve büyük resim çerçevelerini duvara sabitleyin. Yüksek ve ağır nesneleri destekleyin.
- Tavandaki aydınlatma armatürlerini sabitleyin.
- Doğalgaz ve su sızıntılarını önlemek için esnek boru bağlantıları kullanın. Esnek boru bağlantıları kırılmaya karşı daha dayanıklıdır.
- Evinizde ve işyerinizde tatbikat yapın:
 - **ÇÖK-KAPAN-TUTUN** veya **KİLİTLE-KAPAN-TUTUN** (tekerlekli sandalye kullanıcıları için) hareketi deprem, uçak kazası, heyelan, bomba patlaması, bomba tehdidi, yıldırım ve hortum gibi tehlike anlarında uygulanır. Örneğin zemin sarsılmaya başladığında veya büyük bir patlama duyulduğunda/hissedildiğinde herkesin bu hareketi yapması gerekir. **ÇÖK-KAPAN-TUTUN** hareketinin amacı, hedef küçülterek daha az zarar görmektir. Hedef küçültmek, üzerimize düşebilecek veya bir şekilde bize zarar verebilecek nesnelerin açık hedefi olmamak için vücudumuzu mümkün olduğunca kapatarak o nesnelere karşı daha küçük bir hedef haline gelecek şekilde pozisyon almaktır.
 - **ÇÖK-KAPAN-TUTUN** veya **KİLİTLE-KAPAN-TUTUN** (tekerlekli sandalye kullanıcıları için) hareketini yapmasını biliyor olmak, insanların deprem sırasında paniğe kapılmadan doğru hareket etme şansını iki kat artırdığı bilimsel olarak ispatlanmıştır. Bu nedenle ister evde ister

okulda, ister dışarıda veya başka bir yerde olsun, deprem anında kendimizi nasıl koruyacağımızı bilmemiz önemlidir. Ailece, sınıfça veya arkadaşlarımızla deprem anında ne yapacağımızın provasını yaparsak, deprem başladığında reflekslerimiz otomatik olarak bizi doğru davranışlarda bulunmaya yönleltecektir.

Sel Öncesinde

- Radyo veya televizyonu takip edin.
- Yükseltip güçlendirilmemişse, taşkın yatağındaki bir binayı kiralamamalı veya satın almamalısınız.
- Sel tehlikesine açık bir bölgede yaşıyorsanız fırının, su ısıtıcısının ve elektrik panosunun yerini yükseltin.
- Evinizde gaz, su ve elektrik kaynaklarının yerlerini öğrenin ve nasıl kapatılacağını bildiğinizden emin olun. Tesisatınız kolay ulaşacağınız yerde olmalıdır.
- Sel riski öncesi önemli belgelerinizi sel hasarına karşı korumak için daha yüksek bir seviyede tutun (masa üstünde, rafta vb.). Aynı şekilde ısıtma vb. cihazlarınızı da yüksek, ama size en yakın yerde veya yatağınızın yakınında bulundurmaya çalışın.





- Atık su giderlerinize çek valfler (ters yönde su akışını otomatik olarak kapayan vanalar) monte ederek sel suyunun evinizin veya işyerinizin giderlerine ters tepmesini önleyin.
- Bariyerler (setler, koruma duvarları vb.) inşa ederek sel suyunun binaya girmesini önleyin.
- Bodrum katların duvarlarına su yalıtımı uygulayarak olası sızıntıları önleyin.
- Akarsular, drenaj kanalları, kanyonlar gibi ani sellerin oluştuğu alanlardan haberdar olun. Buralarda yağmur bulutları veya

sağanak yağış gibi tipik uyarılar olmaksızın ani seller oluşabildiğini unutmayın.

- Sel risklerine karşı binanızı, işyerinizi sigortalatın.
- Sel ve taşkınla mücadele eğitim programlarına katılın. İlk yardım eğitimi alın.

Yangın Öncesinde

Özellikle evde oluşan yangınlar, fiziksel ve zihinsel engelli bireyler başta olmak üzere, tüm engelli bireyler için büyük bir risk

oluşturmaktadır. Yangınlar çoğunlukla mutfak vb. yemek pişirme alanlarında çıkmaktadır. Engelli bireylerin dahil oldukları konut yangınları yüksek oranda can kaybına, yaralanmalara ve maddi hasara neden olmaktadır. Konut yangınlarında, yemek pişirme başlıca neden olarak öne çıkmaktadır.

Bu konuda aşağıdaki önlemler dikkate alınmalıdır:

Yangın riskinizi belirleyin: Engelli olmanız kendinizi ve ailenizi yangından koruyamayacağınız anlamına gelmez. Bireysel durumunuza uygun bir yangından korunma planı geliştirin. Kendini ifade etmekte güçlük çekecek bir zihinsel engelli veya OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) olan bir bireyin yakını ya da bakım vereni konumundaysanız, bu planı siz geliştirmelisiniz.

Duman ve gaz alarmları kurun ve bakımını yapın:

- İşitme engelli bireyler için titreşimli veya yarıp sönen ışıklı duman alarmları mevcuttur. Duman alarmı bataryalarını her ay test edin ve yılda en az bir kez değiştirin. Duman alarmınızdaki test düğmesine ulaşamıyorsanız, başkasından test etmesini isteyin.
- Kolay erişebileceğiniz bir yerde yangın söndürme cihazı bulundurun.
- Çok sayıda elektrikli aleti aynı prize bağlamayın.
- Elektrik ve doğal gaz tesisatınızı sık sık kontrol ettirin.
- Acil alarm ve aydınlatma sistemi kurdurun.
- Ateşleyici ve yanıcı malzeme kaynaklarını aynı yerde tutmayın.

Çıkışa yakın olmaya çalışın: Her ne kadar yasal olarak istediğiniz her yerde yaşama hakkınız olsa da, bir apartmanda

yaşamınız durumunda zemin katı sizin için en güvenli yerdir. Çok katlı bir evde yaşıyorsanız, yatak odanızın birinci/zemin katında olmasına önem verin. Zemin katında ve çıkışa yakın olmanız acil tahliyenizi kolaylaştıracaktır.

Acil tahliyenizi planlayın: Acil tahliyenizi bireysel gereksinimlerinize göre planlayın. Her bir odadan en az iki çıkış belirleyin. Eğer bir yürüteç veya tekerlekli sandalye kullanıyorsanız, acil çıkış yolunuz üzerindeki tüm kapı genişliklerinin geçişinize uygun olup olmadığını kontrol edin. Rampa oluşturma veya kapı genişliklerini büyütme gibi gerekli değişiklikleri uygulayarak acil çıkışınızı kolaylaştırın.

Yardım talep edin: Aileniz, bina yöneticisi veya komşularınız ile yangından korunma planınız üzerine konuşun ve onlarla tatbik edin. İl İtfaiye Müdürlüğü'nün acil olmayan hattını arayın ve gereksinimlerinizi belirtin. Acil tahliye planınıza yönelik öneri geliştirebilirsiniz veya talep etmeniz durumunda evinizde yangın güvenliği denetiminde bulunabilirler. İlgili acil durum ekiplerinden bilgilerinizi bir dosyada tutmalarını isteyin. Telefonunuzu yatağınızın yanında bulundurun ve yangın çıkması durumunda 112 Acil Çağrı Merkezi'ni aramaya hazır olun. (Yangın tahliyesi planlaması için bkz. s. 85.)

Gök Gürültülü Fırtına Öncesinde

- Açık hava etkinliklerinizi erteleyin.
- Bir evin, binanın veya bir aracın (tavanı açılmayan) içine girin. Her ne kadar aracınızın içindeyken yıldırım düşmesi sonucu yaralanma ihtimaliniz olsa da aracınızın içinde olmanız dışarıda olmanızdan daha güvenlidir.

- Lastik tabanlı ayakkabılar ve aracın lastikleri yıldırım düşmesinden **korumaz**. Ancak üstü kapalı bir aracın çelik çerçevesi, metalle temas etmediği sürece iyi koruma sağlar.
- Şiddetli fırtına sırasında yerinden kopup ciddi yaralanmalara neden olabilecek ölü veya çürüyen ağaçları ve dalları kesin.
- Sürüklenebilecek veya tehlike oluşturabilecek dış mekân nesnelerini sabitleyin.
- Pencerelerin panjurlarını indirin ve dış kapıları sağlamlaştırın. Panjurların olmaması durumunda, storları veya güneşlikleri indirin veya perdeleri kapatın.
- Duş almayın veya banyo yapmayın. Sıhhi tesisat ve banyo armatürleri elektriği iletebilir.
- Kablolı telefonları sadece acil durumlar için kullanın. Kablosuz telefonlar ile cep

telefonlarının kullanılması daha güvenlidir.

- Elektrikli aletleri, bilgisayarları ve benzerlerini prizden çekin, klimaları kapatın. Yıldırımların neden olduğu güç dalgalanmaları, ciddi hasara neden olabilir.
- Yetkililerin güncellemelerini takip edebilmek için pilli radyo kullanın.

Bunlardan uzak durun:

- Yıldırımları doğal paratoner gibi kendine çeken, açık alanlardaki tek başına duran uzun ağaçlar.
- Tepeler, açık alanlar, sahiller veya sudaki sandallar.
- Açık alanlarda tek başına duran barakalar ve diğer küçük yapılar.
- Herhangi bir metal nesne; traktörler, çiftlik araç gereçleri, motosikletler ve bisikletler.



30/30 güvenlik kuralını hatırlayın:

Eğer bir yıldırımın çakmasından sonra gök gürültüsünü duyuncaya kadar geçen süre içerisinde 30'a kadar sayamazsanız, hemen içeri girin. En son gök gürültüsünün ardından 30 dakika geçene kadar da içeride kalın.

Kasırga/Hortum Öncesinde

- Değişen hava koşullarına karşı dikkatli olun.
- Hava koşulları ile ilgili son durumu radyo veya televizyon üzerinden takip edin.
- Yaklaşan fırtına veya tehlike işaretlerini gözlemleyin ve belirlediğiniz anda sığınağa gidin:
 - Kararmış, çoğunlukla yeşile çalan gökyüzü.
 - İri taneli dolu yağışı.
 - Büyük, kara, alçak bulut oluşumu (özellikle dönüyorsa).
 - Yük trenine benzer, yüksek sesli kükreme.

Kar Fırtınaları/Şiddetli Soğuklar Öncesinde

Afet ve acil durum çantanıza eklemeniz gereken malzemeler:

- Buz tutan yürüyüş yolları için tuz.
- Araçların çekişini güçlendirmek için kum.
- Kar kürekleri ve kar temizleme malzemeleri.
- Evinizden çıkamama durumunda ısınmak için yeterince yakıt depolayarak hazırlıklı olun; yakıt tedarik kaynakları kesilebilir. Örneğin şömineniz veya odun sobanız için kaliteli kuru odun bulundurun.
- Depoladığınız yakıtınızı daha ekonomik ve uzun süreli kullanabilmek için duvarlarınızı/ tavan arasını/pencere ve kapılarınızı ısı kayıplarını önlemek üzere ısı bantlarıyla yalıtın; ısı yalıtımlı camlar kullanın veya camları plastik şiltelerle kaplayın.

Hava şartlarına uygun giysiler:

- Tek katlı kalın bir giysi yerine, birkaç kat gevşek, hafif ve sıcak tutacak giysi tercih edin.
- Dış giysiler sıkı dokunulmuş ve su geçirimsiz olmalı.
- Diğerlerinden daha sıcak tutan tek parmaklı eldivenler tercih edin.
- Kalın şapka/bere hazır bulundurun.
- Ciğerlerinizi korumak için ağzınızı kapatacak bir atkıyı hazır bulundurun.

Tsunami Öncesinde

Tsunami riski taşıyan bir bölgede yaşıyorsanız, mevcut uyarı sistemleri ve neler yapmanız gerektiği hakkında bilgi edinin. Kişisel destek ağınızın da bu bilgileri edindiğinden ve olası bir uyarıda sizi haberdar edeceğinden emin olun.

Pandemi Öncesinde

Dışarı çıkmanın büyük ölçüde sınırlandırılabilceği uyarılar yapılmaya başladığında, kişisel destek ağınız ile beraber çözüm seçenekleri oluşturun. Bakım gereksiniminize göre, hangi sınırlamalar için kimden ne tür destek alabileceğinizi birlikte belirleyin. Daha yoğun bir bakıma gereksinim duyuyorsanız, kişisel bakımınız ve yemeklerinizin hazırlanması konusunda alternatif düzenlemeler oluşturmaya çalışın. Gerektiğinde, pandemi sürecinin en yoğun dönemini sizinle birlikte evinizde geçirebilecek destek ağınızın üyesini/üyelerini belirleyin. Destek ağınızın sizi her tür uyarıdan haberdar edeceğinden emin olun.

Kimyasal Gaz ve Nükleer Sızıntı Öncesinde

Bulunduğunuz binada bir sığınak yeri belirlenmemişse; nükleer bir kaza halinde bodrum veya zemin katında dışarıya bakan penceresi en az, tavanı ve duvarı en sağlam olan bir yeri sığınak olarak belirleyin. Kimyasal gaz tehlikesi durumunda ise binaların iç kısmında, mümkünse üst katlarda, penceresi az ve korunmaya elverişli bir yeri sığınak olarak belirleyin. Bu sığınak yerinde yiyecek, içecek, aydınlatma ve temel ilkyardım malzemelerini önceden hazır bulundurmalısınız. Rehber hayvanınız varsa, onlar için de yiyecek, içecek ve ilkyardım malzemesi gerekebileceğini unutmayın. Kişisel destek ağınızın da bu bilgileri edindiğinden ve olası bir uyarıda sizi haberdar edeceğinden emin olun.

Toprak Kayması (Heyelan) Öncesinde

Toprak kayması ile ilgili önemli verileri öğrenip ona göre önlem almanız gerekmektedir. Türkiye’de 1950–2008 yılları arasında yerleşim birimlerinde en çok meydana gelen afet olayı %45’lik oranla heyelanlardır. Heyelan riskini en fazla taşıyan alanlar:

- Eski heyelan bölgeleri
- Doğal yamaçların üst ve topuk kesimleri
- Eski dolguların üst ve topuk kesimleri
- Çok dik ve derin yamaçların üst ve topuk kesimleri
- Atık sistemlerinin kullanıldığı ve yerleşimlerin geliştiği tepelik alanlar

Türkiye’de en fazla heyelan gözlenen bölgeler Doğu, Batı ve Orta Karadeniz’dir. Heyelan açısından güvenli alanlar ise:

- Geçmişte herhangi bir hareketin meydana gelmediği sert ve masif kayaların olduğu yamaçlar,
- Yamaç eğiminde ani değişimlerin gözlenmediği nispeten düşük eğimli araziler,
- Burun şeklinde çıkıntılı sırtların üstü veya çevresidir.

Eğer heyelan açısından riskli bir bölgede veya yakınında yaşıyorsanız dikkat etmeniz gereken konular şunlardır:

- Yaşadığınız bölgedeki potansiyel jeolojik afetler hakkında bilgi sahibi olun.
- Heyelan açısından sorunlu alanlarla ilgili olarak yerbilimcilere, mühendislere ve yerel yönetimlere (belediyelere) danışın.
- Dik yamaçların topuk kesiminde kazı işlemlerinden ve dik yamaçların kenarında veya tabanında yapı inşasından kaçının.
- Konut yeri seçiminden, arazi satın alımından ve inşaat işlemlerinden önce bölgenizdeki imar müdürlüğü ve belediye gibi kamu kurumlarından ve yerel yönetimlerden bilgi alın ve buna göre karar verin.
- Dairenizi, evinizi, mülkünüzü risk altında bulduğunuz afet türüne karşı sigortalatın.

Afet ve Acil Durumlara Yönelik Risk Azaltma Özet Kontrol Listesi

Acil tahliyenizi bireysel gereksinimlerinize göre planlayın.

Koridorların, merdiven boşluklarının, kapıların, pencerelerin ve diğer alanların bir acil durum sırasında binayı güvenli terk etmenize engel olabilecek tehlikeler içerip içermediğini kontrol edin. Yolunuzu kapayabilecek eşya ve diğer nesneleri sabitleyin veya kaldırın. Bu size afet sonrasında engelsiz bir tahliye yolu sağlayacaktır.

Acil durum ışıklarınızı duvardaki prizlere takılı tutun. Enerji kesildiğinde bu ışıklar otomatik olarak devreye girerek sizin ve destek ağınızın tahliye yolunu aydınlatabilir. Acil durum ışıklarının aydınlatma süresi dört ila altı saat arasındadır; ancak gündüzleri onları elle kapatarak batarya şarjlarını koruyabilirsiniz.

Çerçevesiz resimleri, aynaları, vitrinli dolaplarınızı ve diğer ağır eşyanızı duvara uygun şekilde vida ile sabitleyin.

Kitaplıklarınızı duvara vida ile sabitleyin. Raflarınızın önüne kenarlık takarak kitap ve kırılacak eşyalarınızın düşmesini önleyin.

Fırın, buzdolabı, çamaşır ve kurutma makineleri gibi büyük elektrikli aletleri demir kelepçelerle duvara sabitleyin. Büyük elektrikli aletlerin tekerleklerini kilitleyin.

Vitrinleriniz için kapaklarında mandal kullanarak içindekilerin sarsıntı sırasında aşağı düşmesini önleyin.

Bilgisayarları, oksijen ekipmanını veya diğer ağır eşyaları kanca ve kayışlar yardımıyla daha sağlam nesnelere sabitleyin.

Tavana asılı olan bitkiler de tehlike oluşturabilir. Çengellerin vidayla tutturulması daha güvenlidir. Ağır seramik saksılar yerine plastik saksılar kullanın. Bu nesneleri emniyetli yerlere yerleştirin.

Cam veya keskin çerçevesiz resimleri kelepçe ya da kancalı vidayla sabitleyin.

Yatağınızı pencere ve ağır eşyalardan uzak bir noktaya yerleştirin.

Mobilyalarınızı çok seçenekli geçiş yollarına imkân verecek şekilde düzenleyin.

Çatı ve bacadaki kiremitlerin ve tuğlaların sabitlenmesini sağlayın.

Ağır nesneleri telle, dayanıklı şeritle veya bantla sağlamlaştırın.

Ağır nesneleri daha alt raflara yerleştirin.

Bilgisayar veya televizyon gibi masa üstü eşyalarını uygun bantlarla sabitleyin.

Evinizde tehlikeli olabilecek maddeleri en aza indirgeyin. Bunları ayrı yerlerde tutun, böylece sallanma ve kırılma durumlarında tehlikeli patlamalar ya da toksik gazlar oluşturacak şekilde birbirleriyle karışmazlar. Tehlikeli olabilecek toksik maddeleri güvenli, iyi havalandırılan bir depoda ısı kaynaklarından uzak olacak şekilde kırılmayan ve güvenlik kilidi olan kaplarda saklayın; su deposundan uzak tutun; çocukların, evcil hayvanların ulaşamayacağı bir yere yerleştirin.

Yangın alarm/algılama sistemi kurun.

Yangın dedektörlerinin bazılarını pille çalışanlardan seçin.

Kolay erişebileceğiniz bir yerde yangın söndürme cihazı bulundurun.

Evinizde gaz, su ve elektrik kaynaklarının yerlerini öğrenin ve nasıl kapatılacağını bildiğinizden emin olun. Tesisatınız kolay ulaşacağınız yerde olmalıdır.

Önemli belgelerinizi ve ısıtma cihazlarınızı sel benzeri hasarlara karşı korumak için daha yüksek bir seviyede tutun. Tekerlekli sandalyenizi, ısıtma cihazlarınızı vb. size en yakın yerde ya da yatağınızın yanında bulundurun.

Yaşadığınız bölgedeki potansiyel jeolojik afetler hakkında bilgi sahibi olmalısınız.

Konut yeri seçiminden, arazi satın alımından ve inşaat işlemlerinden önce bölgenizdeki imar müdürlüğü ve belediye gibi kamu kurumlarından ve yerel yönetimlerden bilgi alın ve buna göre karar verin.

Dairenizi, evinizi, mülkünüzü risk altında bulunduğunuz afet türüne karşı sigortalatın.

Kaynaklar:

A Guide To Creating Emergency Evacuation Procedures Including Considerations For People With Disabilities (2010), USA, California. (<http://interwork.sdsu.edu/cmei/modules/resources/EvacGuide2010.pdf>) (ET: Temmuz, 2020)

AFAD-Anadolu Üniversitesi Afetlere Karşı Engelleri Birlikte Aşalım Projesi dokümanları (disaster.anadolu.edu.tr).

Çabuk, Burçak; Tun, Muammer (ed.) (2018), *KBRN Savunma ve Güvenlik*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Disaster Preparedness for People with Disabilities (2019), New Zealand. (<https://cdn.boprc.govt.nz/media/456962/3903-disaster-preparedness-for-people-with-disabilities-web.pdf>) (ET: Temmuz, 2020)

Fire Safety for People with Disabilities, Sandy Spring Volunteer Department, Maryland, USA.

(www.ssvfd.org/safety/fire-safety-people-disabilities/) (ET: Temmuz, 2020)

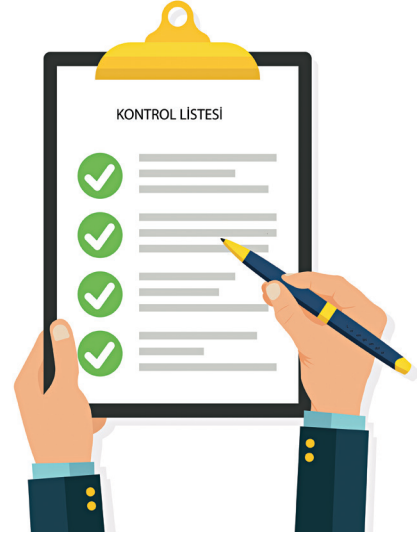
Kadioğlu, M. (2009), *Birey ve Aile için Depremde İlk 72 Saat*, Toplumun Afete Hazırlık Eğitim Materyalleri, İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (ISMEP), İstanbul.

2. Adım

Afet ve Acil Durum Planı Oluşturma

Afet ve acil durumlar için önceden bir planın oluşturulması, hayatınızı kurtarabilir. Afet ve acil durumlar öncesinde ne kadar iyi hazırlanırsanız ve ne kadar çok tatbikat yaparsanız, afet ve acil durumlar ile baş etme ve kurtulma beceriniz de o denli yüksek olur. Kişisel afet ve acil durum hazırlığınız devam eden bir süreçtir. Afet ve acil durum planı, bir olay oluştuğunda size ve destek ağınıza onunla baş edebilmeniz için gerekli bilgi ve kaynakları belirlemenize, elde etmenize, geliştirmenize, yönetmenize ve kalıcı hale getirmenize yardımcı olur. Hazırlıklarınızı afet ve acil durum sonrasındaki yeteneklerinizin ve sınırlandırılmalarınızın olası seviyesini göz önünde bulundurarak yapın. Ayrıca alışkın olduğunuz destek ve yardım yollarının tahliye sırasında, afet ve acil durum sonrasında bir süreliğine erişilir olamayabileceğini unutmayın.

Engelli bireylerin afet ve acil durumlara hazırlık planlaması iki aşamadan oluşmaktadır.



Bunlardan ilki **kişisel destek ağı oluşturma**, ikincisi ise **yapabilirliği değerlendirme** aşamasıdır. Bu bölümde yer alan tahliye ve tatbikatla ilgili genel öneriler, Bölüm 3 ve 4'te ayrıntılı olarak işlenmiştir.



Kişisel Destek Ağı Oluşturma

Kişisel destek ağı (kişisel yardım ekibi), afet ve acil durumlara hazırlanmanıza yardımcı olur; bu tür durumlarla etkili bir şekilde başa çıkabilmeniz için gereken kaynakları belirlemenizi ve kaynaklardan etkin bir şekilde yararlanmanızı sağlar. Bu nedenle evinizi, okulunuzu, işyerinizi ve diğer zaman geçirdiğiniz yerleri kapsayan bir kişisel destek ağı oluşturmanız önemlidir.

Bir afet sırasındaki olası gereksinimlerinizi belirleyin ve bunları kişisel destek ağınıza iletin. Destek ağıınızın üyeleri ev arkadaşları, akrabalar, komşular, arkadaşlar, iş arkadaşları, bakıcılar ve yerel afet gönüllüleri ile resmi görevlilerden oluşabilir.

Önemli olan güvendiğiniz ve yardıma ihtiyacınız olup olmadığını kontrol edebilecek ve sizinle aynı bölgede yaşayan kişileri belirlemenizdir. Destek ağıınızdaki kişiler yeteneklerinizi ve ihtiyaçlarınızı bilmeli ve kısa sürede yardım sağlayabilmelidir. Farklı zaman aralıklarında çalışmaları, tatilde olabilme ve her zaman erişilebilir olamama durumları için düzenli olarak zaman geçirdiğiniz her konum için ağınıza en az iki kişi ekleyin. Ailenizle ve/veya destek grubunuzdaki kişilerle birlikte ağırlıklı zaman geçirdiğiniz ev, okul veya işyeri gibi farklı

konumlar için ayrı birer afet ve acil durum planı hazırlamanız gerekebilir. Bu planda, kişisel destek ağıınızda yer alan kişilerle afet ve acil durumlarda nasıl iletişime geçeceğiniz de belirlenmiş olmalıdır.

Yapabilirlik Analizi

Öncelikle olası bir afet ve acil durum sırasında ve sonrasında kendi başınıza yapabileceğiniz ve başkalarının desteğine ihtiyaç duyabileceğiniz konuları, bir afet yaşanmadan önce belirlemeniz gerekiyor. Bu bölümde bir afet ve acil durum planı oluşturabilmek için yapabilirlik düzeyinizi ve ihtiyaç duyabileceğiniz desteğin türünü ve ölçeğini değerlendirerek planlama yapabilme yeteneği kazanmanız amaçlanmaktadır.

Bu değerlendirmeyi yaparken, kendi kapasitenizi ve yaşadığınız çevrenin olanaklarını ve kısıtlamalarını göz önünde bulundurmalısınız. Bunun yanı sıra afet ve acil durumlarda beklenmedik gelişmeler ortaya çıkabileceği için, olası en düşük performans seviyenizi temel almanız önerilir. Yapabilirlik analizini temel ihtiyaçlara erişim ve tahliye olmak üzere iki ayrı başlıkta ele alabilirsiniz. Kişisel yapabilirlik değerlendirmesi yapabilmek için aşağıdaki kontrol listelerini kullanabilirsiniz:

Temel İhtiyaçlara Erişim

- Öz bakım, kişisel temizlik ve beslenme için kullandığınız özel cihazlarınız varsa, onların listesini yapın, nasıl çalıştıklarını yazın ve bu listeyi kişisel destek ağınıza paylaşın.
- Size yardımcı olan herkese önemli temizlik konularını hatırlatın. Sınırlı su miktarı ve artan sağlık tehditleri, enfeksiyon olasılığını artıracaktır.



- İlaçlarınızın, yardım gereçlerinin ve diğer ihtiyaçlarınızın nerede bulunduğunu, evden nasıl çıkarılacağını gösteren bir harita hazırlayın ve kişisel destek ağınıza bunu paylaşın.
- Afet ve acil durum sonrası ulaşım ve hareket etmek için tekerlekli sandalye, yürüteç veya baston gibi özel donanımlı araçlara ihtiyaç duyarsanız, bu gereksinimi kolay okunacak ve anlaşılacak bir talimat şeklinde planınıza ekleyin. Bu talimat, taşıma desteğini içeriyorsa, güvenli bir biçimde taşınmanız için dikkat edilmesi gereken noktaları ve açık olduğunuz tehlikeleri de içermelidir. (Tahliye ile ilgili ayrıntılar için bkz. s. 58 ve s. 85).



Tahliye Planı

- Tahliye rotalarını ve güvenli alanları belirleyin. Bir yangında veya depremde bulunduğunuz yeri bir an önce tahliye etmeniz gerekebilir.
- Aile üyelerinizin evinizdeki acil tahliye yollarını ve her bir afet ve acil durum için güvenli yerlerin nerede olduğunu bildiğinden emin olun. Bunun için bir sayfaya evinizin şematik kat planını çizin. Bu planda kapıların, pencerelerin, merdivenlerin, büyük mobilyaların, afet ve acil durum çantanızın veya çantalarınızın, yangın söndürücünün, duman alarmlarının, diğer görsel ve işitsel alarmların ve ilkyardım çantanızın yerini işaretleyin. Yangın çıkışları, merdivenler, asansörler gibi önemli noktaları işaretleyin. Her odada bir tahliye yolu belirleyin ve ev dışında, hane halkının ve/veya kişisel bakım görevlinizin afet ve acil durumlarda buluşmaları gereken yeri işaretleyin.

- Siz veya evinizdeki bir kişi tekerlekli sandalye kullanıyorsa, evi tekerlekli sandalye ile çıkışa uygun hale getirin. Acil tahliye tatbikatlarını yılda en az bir kez uygulayın. Zihinsel engellilik durumunda tatbikatlar çok daha sık ve rutin aralıklarla tekrarlanmalıdır.
- Yardım almadan tesisat (gaz, su, elektrik) ana vanalarını kapatabiliyor musunuz? Ana kapama vanalarının nerede olduğunu biliyor musunuz? Onlara ulaşabilir misiniz?
- Bir yangın söndürme cihazını kullanabiliyor musunuz? Eğer kullanamıyorsanız, kullanabileceğiniz şekilde düzenlediniz mi?
- Afet ve acil durum çantanızı taşıyabiliyor musunuz? Yardım almadan ne kadar süre taşıyabiliyorsunuz? Başka yerlerde de böyle bir çanta saklıyor musunuz?
- Çıkış yolunuzu kapatabilecek eşyaların yerini değiştirdiniz mi ve devrilme riski taşıyanları duvara sabitlediniz mi?

Aşağıdakiler için talimat yazın (kendiniz ve kişisel destek ağınıza için birer kopyasını alın):

- Tesisatın kapatılması; kolayca farkedilmesi için tesisata renkli bantlar veya etiketler yapıştırın.
- Ana gaz vanası, elektrik sayaç kutusu ve ana su vanasını, ne oldukları belli olacak şekilde etiketleyin. Bir koku duyduğunuzda, kişisel destek ağınıza gaz sızıntısı kontrolü için uyarın.
- Çıkış yolundaki engelleri ve olası tehlikeleri belirleyin. Değiştirebileceklerinizi değiştirin (koridorlardaki engelleri kaldırın; yolunuzu kapatacak kitap dolapları gibi büyük, ağır eşyaları sabitleyin).
- Alternatif tahliye yolları planlayın. Gerekmesi durumunda, acil tahliye için rampa oluşturun. (Tahliye ile ilgili ayrıntılar için bkz. s. 58.)

Yapabilirlik Tatbikatı

Kendine yeterlilik veya yapabilirlik tatbikatı, özünde **kendinizi güvene almak** demektir. Size destek verecek olan kişilere, sizi ve ekipmanlarınızı çabuk ve güvenli bir şekilde yönlendirebilmeleri veya hareket ettirebilmelerini nasıl en kısa şekilde anlatabileceğinizle ilgili alıştırma yapın. Arama kurtarma personeline kısa, net ve duruma özel talimatlar ve yönlendirmeler verecek durumda olun. Sözel veya iletişim yetersizlikleriniz varsa, yanınızda önceden basılmış mesajlar taşıyın. Kendini ifade etmekte güçlük çekecek zihinsel engelli veya OSB olan bir bireyin yakını ya da bakım vereni konumdaysanız, ona yardım edecek kişilere önemli bilgileri iletebilecek yazılı bir mesajı nasıl göstereceğini öğretin.

- **Gerektiğinde arama kurtarma ekiplerinden yardım isteyin.** Bir müdahale veya yardım görevlisini, örneğin su ve yiyecek ya da afet yardımı için uzun süreli sırada beklemeyeceğiniz konusunda bilgilendirin. Bu desteğe neden gereksinim duyduğunuzu net ve kısa bir şekilde anlatma konusunda alıştırma yapın. Bunu önceden yazmak iyi olabilir.
- **Eğer bir araç kullanıyorsanız, yakıt deposunun her zaman yarısından fazla dolu olmasına dikkat edin.** Eğer araç kullanmıyorsanız, destek ağınıza yetkililer tahliye uyarısında bulunduğu bölgeyi nasıl terk edeceğinizi konuşun. Bazı durumlarda

Örnek verecek olursak



- “Beni taşımanız gerekecek. Askılı bir tahliye sandalyesi getirin ve size ne yapmanız gerektiğini söyleyeyim.”
- “İtfaiyeci kurtarma sepeti engelinden ötürü benim için tehlikeli. Beni ... ile taşıyın.”
- “Lütfen oksijen tüpümü de alın. Onsuz sadece 15 dakika boyunca nefes alabiliyorum.”
- “Görme engelliyim. Sol kolunuzu dirseğinizin üzerinden tutarak sizi dışarıya kadar takip edeyim.”
- “Ne dediğinizi duymakta zorlanabiliyim. Yavaş konuşun ve basit kelimeler kullanın.”
- Diğer

arama kurtarma acil durum yönetim ekipleri kontrollü tahliyeleri organize edebilir. İlgili talimatlar radyo üzerinden verilmektedir.

- **Zamanınızın uzun bir bölümünü geçirdiğiniz ofisinizin, okulunuzun veya başka bir yerin afet ve acil durum tahliye planını yakından inceleyin.** Eğer mevcut plan engelli bireyler ile ilgili düzenlemeler içermiyorsa, yönetimin gereksinmelerinizi öğrenmesini sağlayın. Binanın afet ve acil durum tahliye planına dahil edildiğinizden emin olun.
- **Kalabileceğiniz alternatif bir yer seçin.** Evinizi terk etmeniz gerektiği söylendiğinde, bölgenizin dışında kalabileceğiniz arkadaş, aile veya otel/motel belirleyin. Bazı afetler (yavaş yükselen sel, fırtına/kasırga) öncesinde yapılan uyarılar, buna yeterli zaman tanıyabiliyor.
- **Hayvanlarınızla ilgili plan yapın.** Evcil hayvanlara, rehber hayvanlardan farklı olarak barınaklara girme izni verilmiyor. Rehber hayvanlarınız için aşı kayıtlarını, yiyeceklerini, ilaçlarını, kimlik künyelerini ve tasma takımlarını beraberinizde getirmeniz gerekiyor.
- **Afet ve Acil Durum Planınızın farklı bölümleri için kontrol listeleri oluşturun.** Tamamladığınız her bir hazırlığınızın tarihini kaydedin ve sürekli olarak gözden geçirip güncelleyin.
- **Evinizin her katının tavanında, uyuma alanları dışında, en az bir duman dedektörü bulunmasını sağlayın.** Sağırınsanız veya işitme kaybınız varsa gereksinimlerinize uygun bir uyarı sistemi oluşturun; örneğin dikkatinizi çekebilecek yanıp sönen flaş ışıkları içeren bir alarm gibi. Bataryaları senede bir defa değiştirin ve bunun için doğum gününüz gibi akılda



tutabileceğiniz özel bir tarih belirleyin. Ayda bir defa sistemi test edin.

- **Evinizdeki tesisatın yerini ve bu tesisatı nasıl kullanacağınızı öğrenin.** Evinizdeki ana tesisat vanaları ve anahtarlarının yerini belirleyin. Bir afet ve acil durum sırasında onları nasıl kullanacağınızı öğrenin. Kendiniz yapmaya çalışın (tatbikat için doğalgazı kesmeye çalışmayın). Tek başınıza tatbikat yapamıyorsanız, size yardımcı olabilecek bir destek ağı oluşturun. Ana tesisatı sadece yerel yetkililer yapmanızı söylediğinde veya yaşamsal bir tehdit olduğunu düşündüğünüzde kesin. Örneğin, kıvılcım saçan teller gördüğünüzde veya duyduğunuzda ya da kırık borulardan su fışkırdığını fark ettiğinizde, anında tüm ana bağlantıları kesin. Koku almanız durumunda elektrik tesisatına dokunmayın. **Doğalgazı kestiğinizde, sadece profesyonel biri tarafından tekrar devreye alınması gerektiğini unutmayın!** Eğer ana tesisatı kesecek vana veya anahatar aletlerini kullanamıyorsanız, lavabo ve eviyelerin altındaki vanaları ve sobaların, ocakların veya ısıtıcıların yanındaki vanaları kapatın. Ayrıca her odadaki elektrik anahatarlarını kapatın (yaşamsal destek sağlayan

donanımların olduğu yerlerdeki hariç).

- **Seyahat etmeniz durumunda konakladığınız tesisi olası acil durumdaki gereksinmeleriniz konusunda bilgilendirin.** Gereksinim duyduğunuz yardım türünü belirtin. Ayrıca destek ağınızın üyelerini seyahat planlarınız, örneğin ne zaman gideceğiniz ve döneneceğiniz hakkında bilgilendirin.
- **Tahliye planınızı olası bir afet ve acil durum öncesinde hazırlayın.** Eğer evinizi veya işyerinizi terk etmek zorunda kalırsanız, özellikle merdivenleri inerken güvenli tahliyeniz için birinin desteğini almak durumunda olabilirsiniz. Bir acil durumda yardıma ihtiyacınız olursa ve destek ağınızdan kimseye ulaşamazsanız, yardım edebilecek kişiler bulun ve durumunuzu onlara anlatın. Neye gereksinim duyduğunuz ve size tahliye konusunda nasıl yardımcı olabilecekleriyle ilgili onları yönlendirin. Yaşadığınız binadan çıkmak için farklı yolları kullanmayı önceden deneyimleyin (özellikle de çok katlı bir binanın zemin üstü katlarında yaşıyorsanız). Unutmayın, acil durum anında asansörler çalışmayabilir veya kullanımları yasak olabilir! Tahliye sırasında alacağınız destek için ne tür bir ekipmana ihtiyacınız olacağına karar verin. Eğer merdivenleri kullanamıyorsanız, destek ağınız ile nasıl tahliye edilmeniz gerektiğini konuşun. Sizi doğru ve güvenli bir şekilde kaldırmak, taşımak ve bunu yaparken sizi veya kendilerini yaralamamak için özel bir eğitim almak isteyebilirler. Acil durum tahliyesi için özel araç gereçlere ihtiyacınız varsa, bunları satın almadan önce fiziksel yeteneklerinizi göz önünde bulundurun. Bu araç gereçleri kolayca ulaşabileceğiniz yakın bir yere yerleştirin (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 85).

Destek Ağınızla Hazırlıklara İlişkin Yapacağınız Çalışma

Afet ve acil durum planınızın işlerlik kazana-bilmesi için:

- **Aileniz, destek ağınız ve bakım verenlerle bir araya gelin.** Aile üyeleriniz, bakımınızla ilgilenen yakınlarınız, bireysel destek ağınızda-ki bireyler ve apartman yöneticisi gibi kişilerle bir araya gelerek bölgenizdeki afet tehlikeleri ve bunlara yönelik hazırlıkların neler olabileceğini tartışın.
- **Şehir dışında bir bağlantı belirleyin.** Şehir dışında bir arkadaşınızdan veya akrabanızdan irtibat kişisi olmasını isteyin. Bir afetin ardından aile üyeleri bu kişiyi aramalı ve nerede bulunduklarını söylemelidir. Herkes irtibat kişisinin telefon numaralarını bilmelidir. Bir afet-ten sonra uzun mesafeli arama yapmak, genellikle bir olay bölgesinden yerel arama yapmaktan daha kolaydır.
- **Nerede buluşacağınıza karar verin.** Acil bir durumda hane halkı ile ayrı düşebilirsiniz. Yangın gibi ani bir acil durumda evinizin hemen dışında bir yer seçin. Geniş bir alanı etkilemesi muhtemel afet veya acil durumun etkilerinden uzak olabilmek için mahalleniz dışında da bir yer seçin.
- **Afet ve acil durum bilgilerinizi iletin.** Afet ve acil durum bilgileriniz ile ilgili tüm ayrıntıları, bundan sonraki bölümde ayrıntılı olarak yer alan *Afet ve Acil Durum Bilgi Kartı* ve *Afet ve Acil Durum Sağlık Kartına* işleyin ve destek ağınızın ilgili üyelerine iletin.

Afet ve Acil Durum Bilgileri

Afet ve acil durum bilgileri aile üyelerinizin, destek ağı üyelerinizin, bakıcılarınızın, işinizin veya okulunuzun iletişim bilgilerini içermelidir. Planınız şehir dışındaki irtibatınız, toplanma yerleri, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü ve varsa gönüllü sivil toplum kuruluşları ile ilgili bilgileri içermelidir. Çocuklarınıza da acil telefon numaralarını nasıl arayacaklarını ve ne zaman aramaları gerektiğini öğretin. Bu bilgileri bir forma kaydedin. Her aile üyesinin iletişim planınızın bir kopyasına sahip olduğundan emin olun ve acil durumlarda kullanmak üzere bu numaraların yazılı olduğu kâğıdı/formu sabit telefonunuzun yanına yapıştırın. Bu numaraların/iletişim bilgilerinin cep telefonlarınızda da kayıtlı olduğundan emin olun. Bu formun kopyasını aracınızda, işyerinizde, afet ve acil durum çantalarınızda, cüzdanınızda ve tekerlekli sandalye gibi kolay ulaşılabilir yerlerde bulundurun.



Afet ve Acil Durum Bilgi Kartı Örneği

Lütfen bu formu doldurun ve kopyalarını afet ve acil durumlarda iletişime geçeceğiniz kişilere ve destek ağınızın üyelerine iletin:

Adı:	
Doğum tarihi:	Telefon:
Adresi:	

Yerel Acil Durum İrtibat Kişisi:	Acil Durum İletişim Numarası:
Destek Ağı Üyeleri:	Destek Ağı Üyeleri İletişim Numaraları:
Şehirdışı İletişim:	Şehirdışı İletişim Numarası:
Benimle En İyi İletişim Kurma Şekli:	

Not



Afet ve Acil Durum Sağlık Kartı, size ulaşıldığında bilinciniz kapalı veya iletişim kuramayacak durumda olduğunuzda en kısa sürede destek alabilmenizi ve doğru tıbbi müdahalede bulunulmasını sağlayacak kişisel ve tıbbi bilgileri içermelidir. Afet ve acil durum sağlık kartında; kullandığınız ilaçlar, destek cihazları, varsa alerjik durumunuz, kan grubunuz, sağlık sorunlarınız ve iletişim kurulabilecek kişilerin bilgileri yer almalıdır. Afet ve acil durum sağlık kartının kopyasını aracınızda, işyerinizde, afet ve acil durum çantalarınızda, cüzdanınızda ve tekerlekli sandalye gibi kolay ulaşılabilir yerlerde bulundurun.

Afet ve Acil Durum Sağlık Kartı Örneği

Lütfen bu formu doldurun ve kopyalarını acil durumda iletişime geçeceğiniz kişilere ve destek ağınızın üyelerine iletin.

Doktorun Adı:	Telefon:
Doktorun adresi:	
Kayıtlarınızın bulunduğu hastane:	
Alerjiler:	Kan Grubu:
Kullanılan ilaçlar ve dozajları (buzdolabında veya serin bir yerde):	
Özel ilaç koşulları:	
Fiziksel yetersizlikler:	
Yardımcı ekipman/aygıtlar:	
İletişim zorlukları:	
Zihinsel yetersizlikler:	

İlgili Bağlantılar		
AFAD İl Müdürlükleri	www.afad.gov.tr/afad-il-mudurlukleri	
AFAD Afete Hazır Türkiye	www.afad.gov.tr/afete-hazir-turkiye	
LODTAD Afetlere Karşı Engelleri Birlikte Aşalım	disaster.anadolu.edu.tr/course/index.php?categoryid=2	
Fiziksel Engelliler Vakfı	www.fev.org.tr	
Görme Engelliler Derneği	www.turged.org.tr/kategori-sag.php?id=14	
Türkiye İşitme Engelliler Derneği İşitme Engelliler Federasyonu	tied.org.tr/ www.ief.org.tr/	 
İşitme ve Konuşma Engelliler Derneği	www.rehabilitasyon.com/kurum/beyaz6/anasayfa/	
Zihinsel Engelliler Federasyonu	www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/bagli-federasyonlar/zihinsel-engelliler-federasyonu/	
ODFED Otizm Dernekleri Federasyonu	www.odfed.org/	

Eğer bir klinik ya da hastane tarafından yazılan ilaçları kullanıyorsanız (kemoterapi veya radyoterapi vb.), tedarikçinize afet ve acil durum nedeniyle oluşabilecek gecikmelere karşı nasıl hazırlıklı olabileceğinizi sorun.

Bölgenizde oluşabilecek afet ve acil durumlara karşı nasıl hazırlanmanız gerektiği konusunda bilgi alabilmek için AFAD İl Müdürlüklerine veya bölgenizdeki STK'lara danışın.

Engelinizle ilgili malzemeleri hem temel afet ve acil durum çantanızda hem de taşınabilir afet ve acil durum çantanızda bulundurun. Böylelikle, herhangi bir nedenle evinizi terk etmek zorunda kalırsanız, engelinizle ilgili malzemeleri taşınabilir çantanızda götürebilirsiniz. Eğer evinizi terk edemeyecek durumda olursanız, bu malzemeleri temel afet ve acil durum çantanızdaki malzemelerle birlikte kullanabilirsiniz.

Afet ve acil durum malzemeleri çantasında sizin ve varsa rehber hayvanınızın ve aile bireylerinizin bir afet veya acil durumun hemen sonrasında gereksinim duyacağınız yiyecek ve su ile birlikte engelinize yönelik araç gereçler bulunmalıdır. **Hazırladığınız temel malzemeler size en az üç gün, hatta bir hafta yetecek miktarda olmalıdır.** Çantanızı hazırlarken, özel gereksinimlerinizi göz önünde bulundurmalısınız. Bu çanta kolay taşınabilir olmalı ve yatağınızın yanında veya çıkış kapısının mümkün olduğunca yakınında bulunmalıdır. Çantanın içindekileri yılda en az iki kez, değişen ihtiyaçlarınızı da göz önünde bulundurarak gözden geçirmelisiniz. Ayrıca benzer bir çantanın, varsa aracınızda ve işyerinizde de bulundurulması önerilir.

Taşınabilir Afet ve Acil Durum Çantasını Yakınıınızda Bulundurun: Büzme ipli bir çanta, bol cepli kayışlı çanta veya küçük bir sırt çantası edinin ve kendinize yakın bir yerde bulundurun; bu taşınabilir çanta sandalyenizin veya tekerlekli sandalyenizin, mobiletinizin veya benzeri bir aletinizin yanında veya üstünde olmalıdır. Geceleri bu çantayı kendinize yakın veya yatağınızın altında bulundurun. Cep telefonunuzun şarjı dolu ve her zaman erişime açık olsun.

Aracınız İçin de Afet ve Acil Durum Malzemeleri Hazırlayın: Kontrol listelerinde yer alan temel afet ve acil durum malzemeleri dışında, aracınızda başka afet ve acil durum malzemeleri de bulunmalıdır. Birkaç battaniye, yedek eldiven, çorap ve yün bere seti, buji kablosu ve kullanma talimatı, flaşörlü giysi, özel radyo sistemi veya cep telefonu düzenli kullandığınız aracınızda mutlaka bulunması gereken malzemelerdir. Sel bölgelerinde aracın çekişi için afet ve acil durum malzemelerine küçük kum torbası veya kedi kumu, küçük bir kürek ve lastik zinciri veya tekerlek altı hasırları eklenebilir.

Rehber ve/veya Evcil Hayvanlarınızı Unutmayın: Engelliliğinizle ilgili malzemelerle birlikte, rehber ve evcil hayvanlarınızın malzemeleri de temel afet ve acil durum çantasının bir parçası olabilir. Bu tahliye olabilme veya evde kalmak zorunda olma durumuna bağlı bir seçenektir.

Rehber ve evcil hayvanlarınız için afet ve acil durum çantasında yiyecek, su, tasma ve kayış, boyunluk ve kimlik künyesi ile beslenme kabı ve plastik atık torbaları bulunmalıdır. Başkaca malzemeler tanıdık oyuncak/battaniye, veteriner tarafından yazılan temel antibiyotik kremi ve kırık cam/enkaz parçaları ile sıcak yüzeylere karşı ayak koruyucular olabilir. Kediler ve köpekler boyunluk ve künye takmalıdır. Köpekler için tasma veya göğüs tasmaları kullanılmalı; kediler pet çantasında taşınmalıdır. Afet ve acil durum çantanızda her bir hayvanınız için yedek tasma takımı bulundurun. Bütün izin belgeleriyle aşılarının güncel olup olmadığını kontrol edin. Kimlik künyesinde hem sizin telefon numaranız hem de acil durum iletişim kişinin telefon numarası yer almalıdır.

Ekipman ve Malzemeye İlgili Ek Bilgi

Fiziksel Engelliyseniz:

Tekerlekli sandalye kullanıyorsanız:

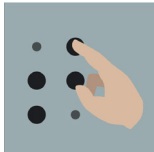


- Patlamaya dayanıklı değillerse, lastiklerin tamiri için yama kiti ve bir kutu hava sızdırmaz ürünü yanınızda bulundurun. Ayrıca fazladan iç lastik de temin edin.
- Taşınabilir afet ve acil durum çantanızda, tekerlekli sandalyenizi cam/enkaz parçalarının üzerinden sürerken ellerinizi koruyabilmeniz için bir çift kalın iş eldiveni bulundurun.
- Deprem bölgesinde yaşıyorsanız, geceleri tekerlekli sandalyenizi yatağınıza yakın ve tekerleklerini kilitli tutarak kaymasını veya devrilmesini önleyin.

Motorlu tekerlekli sandalye veya mobilet kullanıyorsanız:

- Yedek akü bulundurun. Tekerlekli sandalye aküsü yerine araç aküsü kullanılabilir.
- Ekipman tedarikçinize akülerinizi araç aküsüne buji kablosu bağlayarak veya araç çakmağınıza takılan dönüştürücü kullanarak şarj edip edemeyeceğinizi danışın. Dikkat: Bir seferde yalnız bir akü şarj edin!
- İmkânınız varsa hafif, manuel kullanımlı yedek bir tekerlekli sandalye bulundurun.

Görme Engelliyseniz:



- Yedek pilleri olan sesli veya Braille harfli ya da büyük harfli baskıları olan bir saat bulundurun.
- En az bir tane fazladan yedek beyaz bastonunuz olsun.
- Afet ve acil durum malzemelerinizi floresan

bant, büyük baskı veya Braille harfleriyle işaretleyin.

- Doğalgaz, su ve elektrik kapatma vanalarını floresan bant, büyük baskı veya Braille harfleriyle işaretleyin.
- Kullanmanız durumunda, fazladan büyüteç yedekleyin.
- Kullanmanız durumunda, bir çift yedek gözlük bulundurun.

İşitme Engelliyseniz:



- Evdeki afet ve acil durum çantanızda ve taşınabilir afet ve acil durum çantanızda defter ve kalem bulundurun. İletişim kurabilmeniz için onları her zaman yanınızda bulundurun.
- Yatağınızın yanında bir fener, düdük veya başka ses çıkaran bir alet bulundurun.
- Evdeki ve aracınızdaki afet ve acil durum çantanızda ve her zaman yanınızda işitme engelli olduğunuzu belirten bir kart bulundurun. Diğer kişisel bilgilerinizi bu karta ekleyin; örneğin, "Türkçe işaret dilini biliyorum (veya bilmiyorum)" gibi.

Dil ve Konuşma veya İletişim Kurma Engeliniz Varsa:



- İletişim kurmak için dizüstü bilgisayar ve elektronik bir cihaz kullanıyorsanız güç dönüştürücü (transformatör) edinmeniz gerekebilir. Böylece dizüstü bilgisayarınızı veya iletişim cihazınızı aracınızın çakmağına bağlayarak kullanabilirsiniz. Yanınızda yedek defter ve kalem bulundurduğunuzdan emin olun.

- Eğer elektronik iletişimci veya yapay gırtlak gibi sesli iletişim kurmanızı sağlayan bir cihaz kullanıyorsanız, gece yatağınıza yakın ve güvenli bir yerde tutun.
- Acil durumda kullanabileceğiniz kelime veya harf tablosunun ve önceden basılmış anahtar cümlelerin kopyalarını bütün afet ve acil durum çantalarınızda ve cüzdanınızda bulundurun.

Kendi Kendinize İlaç Tedavisi Uyguluyorsanız:

- Beklenmedik anlarda trafikte gecikmelerin ve/veya hava şartlarında kötüleşmelerin olabileceğini unutmayın. Seyahat sırasında gereksinim duyduğunuz ekipmanınızı ve sıvıları (ısı kontrollü) yanınızda bulundurun.
- İhtiyaç duyabileceğiniz yaşamsal öneme sahip tıbbi malzemelerinizi destek ağınızdaki diğer kişilerin de gerektiğinde ulaşabileceği birkaç farklı yerde saklayın.

Zihinsel Engelli veya Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Olan Bir Bireyin Ailesi veya Bakım Vereniyse:



- Zihinsel yetersizliği olan bireylerin yaşadığı bellek, dikkat ve öğrenme sorunları nedeniyle bu bilgileri aktarması çok daha zor olabilir.

Bu açıdan bakıldığında, zihinsel yetersizliği olan bireyin **Afet ve Acil Durum Sağlık Kartı**'nı afet ve acil durum çantasında veya cüzdanında taşıması oldukça önemlidir. Ayrıca bu kartı yetkili kişilere göstermesi konusunda zihinsel yetersizliği olan bireyle rutin aralıklarla tekrarlanan alıştırmalar yapmak, yerinde bir önlem olacaktır.

Unutmayın!



Önemli sağlık ve acil durum iletişim bilgilerinizi içeren acil durum sağlık bilgilerinizi her zaman yanınızda bulundurmanız doğru bir uygulamadır.

Acil durum sağlık bilgileri, bir afet veya acil durumda kurtarma ekiplerinin sizi bilinci kapalı, kafası karışık, şokta veya bilgi veremez durumda bulmaları halinde, hakkınızda bilimleri gereken bilgileri iletir.

Bu acil durum sağlık bilgilerinin, yılda en az iki defa olmak üzere, ilaçlarınızın veya diğer bilgilerinizin her değiştiğinde gözden geçirilip güncellenmesi gerekir.

- Zihinsel yetersizliği olan bireylerin afet ve acil durum çantasında veya cüzdanında taşıması gereken önemli belgelerden biri de **Engelli Kimlik Kartı**'dır. Ayrıca afet ve acil durumlarda başkalarının desteğine gereksinim duyabilecek zihinsel yetersizliği olan bireylerin kol veya boyunda taşınabilecek bir künyeye sahip olmaları önerilir.

Afet ve Acil Durum Malzemeleri Malzemelerin Saklanması

Afet ve acil durum belgelerinizi kapalı, su geçirmez plastik poşetlerin ve temel afet ve acil durum çantanızın içinde saklayın. Belgelerin kopyalarını (uyarlanabilir ekipman, tıbbi cihazların teknik özellikleri/ayarları) temel afet

ve acil durum çantanızda, taşınabilir afet ve acil durum çantanızda ve ayrıca engelinizle ilgili malzemelerinizin, araç ve işyerinizdeki malzemelerinizin yanında saklamalısınız.

Diğer afet ve acil durum belgelerini evdeki afet ve acil durum çantanızda saklayınız, böylece bir afet ve acil durumda onlara ulaşma imkânınız olur. Özel çalışma ve gelir belgelerinizi de bu belgelerle birlikte saklayın. Tüm önemli belgelerinizin bir kopyasını “acil durumlarda açınız” notuyla ve belirli bir kişinin adıyla kapalı bir zarfta saklamanız da yararlı olabilir.

Afet ve acil durum çantanızı kolay ulaşabileceğiniz kuru ve güvenli bir yerde saklayın. Bu yer ayrıca destek ağınız veya size yardımcı olmak üzere gelen kişiler tarafından da kolay bulunabilmelidir. Eğer afet ve acil durum çantanızı bir rafa kaldırıyorsanız, onu düşmeyecek ve gereksinim duyduğunuzda erişilemez duruma gelmeyecek şekilde sabitleyin.

Yiyecek ve su stokunuzu yılda bir kez yenileyin. Ayrıca reçeteli ilaçların son kullanma tarihlerini de kontrol edin.

Afet ve acil durum çantanızdaki son kullanım tarihi yaklaşan malzemeleri yenileyin. Yeni malzemeleri çantanıza yerleştirin ve çantanızdan çıkardıklarınızı süresi bitmeden tüketin. Ancak afet ve acil durum çantanızdan sonradan yerine koymak üzere malzeme ödünç almayın. Ödünç aldığınız malzemeyi eklemeyi unutabilirsiniz.

Evinizde Bulunması Gereken Afet ve Acil Durum Malzemeleri

Evinizde saklamanız gereken **8 temel malzeme grubu** vardır. Bu malzemeler aynı zamanda temel afet ve acil durum çantası, ilkyardım çantası ve taşınabilir afet ve acil durum

çantası hazırlarken kullanabileceğiniz malzemeleri de içermektedir. Verilen listeler büyük boyutlu bir afet ve acil durum sonrasında arama kurtarma ekiplerinin günlerce veya bir hafta boyunca yardıma gelemeyecek durumda olmaları öngörülerek olabildiğince geniş tutulmuştur. Listeler kişisel ihtiyaç ve isteğe göre daha dar tutulabilir.

1. Su: Suyu büyük plastik şişelerde saklayın. Çözünür veya kırılğan malzeme (cam şişeler) kullanmayın. Kişi başına günlük en az üç litre su depolayın. Yeni plastik kaplar veya depolar suyu zehirleyebilir. Yeni kapları veya depoları her 20 litre başına yarım kupa sirke ekleyerek bir gece dolu olarak bekletin. Ertesi gün durulayarak taze su ile doldurun. Depoladığınız suyu yılda iki kez değiştirmeyi unutmayın.

2. Yiyecekler: En az üç gün yetecek bozulmayan gıdalar depolayın. Soğutma, hazırlık ve pişirme gerektirmeyen gıdaları tercih edin. Ayrıca afet ve acil durum çantanıza tüketime hazır konserve et, konserve meyve, kurutulmuş meyve, kuruyemiş ve konserve sebzeler ile birlikte konserve açacağı da eklemeyi unutmayın. Afet ve acil durum paketinde yer alan yiyeceklerin son kullanma tarihlerinin altı ayda bir kontrol edilmesi önerilir.

3. İlk Yardım Malzemeleri: Hem eviniz hem de aracınız için ayrı ilkyardım çantaları oluşturun ve içinde aşağıdaki malzemeleri bulundurun.

Steril yara bantları
Çeşitli boyutlarda kancalı iğne
Temizlik maddesi/sabun
İnce lastik eldiven (2 çift)
Güneş kremi
5 cm'lik gazlı pedler (4-6)
10 cm'lik gazlı pedler (4-6)
Üçgen bandajlar (3)
5 cm'lik steril rulo bandajlar (3)
7,5 cm'lik steril rulo bandajlar (3)
Makaslar
Yapışkan bant
Cımbız
İğneler
Islak mendiller
Antiseptikler
Yedek gözlükler
Vazelin veya benzeri

4. Giysi ve Uyku Malzemeleri

Kişi başına tam giysi ve çorap takımı
Dayanıklı ayakkabı veya lastik çizmeler
Yağmurluklar
Battaniye ve uyku tulumları
Bere ve eldivenler
Termal iç çamaşır
Güneş gözlükleri

5. Afet ve Acil Durum Araç ve Gereçleri

Plastik tabaklar, kupalar ve mutfak eşyaları
Para
Manüel konserve açacakları, çakı
Pense, tornavida, çekiç, matkap, levye, çivi çeşitleri, ahşap vidalar
Evdeki doğalgazı ve suyu kesecek kapatma anahtarı
Koli bandı
Pusulâ
Su geçirmez kapta kibritler ve çakmak
Alüminyum folyo
Plastik saklama kapları
İşaret fişegi
Kâğıt, kalem
İğne ve iplik
Tıbbi damlalık
Yapışkan etiketler
Koruma gözlüğü
Kalın iş eldivenleri
Düdük
Kalın halat
Yama kiti ve bir kutu hava geçirmez conta
Tek kullanımlık toz maskeleri
Plastik rulolar

5.1. Bebek Malzemeleri

Bebek maması
Bebek bezleri, ıslak mendiller
Biberonlar ve sterilizasyon ekipmanı
Oyuncaklar ve kitaplar
İlaçlar
Kaşıklar
Yedek elbise/uyku takımları

5.2. Taşınabilir Afet ve Acil Durum Çantası Malzemeleri

	Afet ve acil durum bilgi listesi/ diğer listeler
	Küçük el feneri
	Düdük/ses çıkaran alet
	Su
	Yedek ilaçlar
	Reçete kopyaları
	Yedek gözlükler
	İşitme cihazları
	Temizlik gereçleri
	Tekerlekli sandalyeyi cam/enkaz parçaları üzerinden sürmek için kalın iş eldivenleri
	Kâğıt, kalem ve diğer yazma gereçleri

5.3. Araç İçin Afet ve Acil Durum Çantası Malzemeleri

	Birkaç battaniye
	Yedek eldiven, çorap ve bere
	Akü kabloları ve kullanma talimatı
	Küçük kürek
	Bayrak olarak kullanılabilecek parlak renkli giysi
	Cep telefonu veya radyo

5.4. Temizlik Malzemeleri

	Tuvalet kâğıtları, havlu kâğıtlar
	Sabun, sıvı deterjanlar
	Kadın hijyenik ürünleri
	Kişisel hijyenik ürünler
	Plastik çöp torbaları
	Sabit kapaklı plastik bidon
	Dezenfektan veya çamaşır suyu
	Kâğıt mendiller

6. Temel Ekipman

Temel afet ve acil durum çantasına aşağıda listelenmiş olan malzemelerden engelinize göre ihtiyaç duyduğunuz ekipmanı da ekleyin. Bunları afet ve acil durum çantanızla gereksinim duyduğunuz şekilde kombine edin ve kolay ulaşabileceğiniz bir yerde saklayın. **Kullandığınız araç gereçleri kontrol edin ve her birinin türünü ve yerini belirtin.**

Gözlük:		Diyaliz ekipmanı:	
Yeme gereçleri:		İdrar ekipmanı:	
Bakım gereçleri:		Ostomi gereçleri:	
Giyinme gereçleri:		Tekerlekli sandalye tamirat takımı:	
Yazma gereçleri:		Yürüteç:	
İşitme cihazları:		Koltuk değnekleri:	
Oksijen (akış hızı):		Takma dişler:	
Emiş ekipmanları:		Monitörler:	
Temizlik gereçleri:		Diğerleri:	

7. İlaçlar

İlaçları mutlaka doktorunuzun tavsiyelerine göre hazırlayın!

İnsülin
Reçeteli ilaçlar
Protez gereçleri
Kontakt lens ve gereçleri
Ağrı kesici ve ateş düşürücüler
İshal önleyici ilaçlar
Antiasit ilaçlar (mide yanmasına karşı)
Müşhiller
Kalp ve yüksek tansiyon ilaçları

8. Önemli Dokümanlar

Bu belgeleri su geçirmez, taşınabilir bir kabın içinde saklayın!

Kimliklerin, vasiyetnamenin, sigorta poliçelerinin, sözleşmelerin, tapuların, hisse senedi ve tahvillerin kopyaları
Pasaportların kopyaları
İş ve gelir hesap detayları
Aşı kayıtları
Kredi kartları hesap numaraları
Banka hesap numaraları, adları ve telefon numaraları
Değerli ev eşyalarının dökümü
Aile bilgileri (doğum, vefat ve evlilik belgeleri)

Özet Kontrol Listesi

Bu bölümde ele alınan konuları, aşağıdaki liste ile kontrol edin. Size kolaylık sağlaması açısından bu listenin bir kopyasını yazdırın ve tamamlanan her bir faaliyetin tarihini eklemeyi unutmayın.

	Kişisel Destek Ağı oluşturun.
	Kendine Yeterlilik / Yapabilirlik Analizi ile öz değerlendirme yapın.
	Kendine Yeterlilik / Yapabilirlik Tatbikatı ile kendinizi güvene alın.
	Temel İhtiyaçlara erişimi belirleyin.
	Tahliye Planı geliştirin.
	Destek Ağınızla hazırlıklarınızla ilgili çalışma yapın.
	Afet ve acil durum bilgilerinize yönelik olarak Afet ve Acil Durum Bilgi Kartı ve Afet ve Acil Durum Sağlık Kartı oluşturun. Bu bilgileri bir forma kaydedin. Bu formun kopyasını aracınızda, işyerinizde, acil ihtiyaç çantalarınızda, cüzdanınızda ve tekerlekli sandalye gibi kolay ulaşılabilir yerlerde saklayın.
	Afet ve Acil Durum Çantaları ve Malzemelerini hazırlayın. Temel Afet ve Acil Durum Çantası ve Taşınabilir Afet ve Acil Durum Çantası olmak üzere en az iki farklı çanta hazırlayın.
	Evinizde saklamanız gereken 8 Temel Malzeme Grubu vardır. Bu malzemeler aynı zamanda temel afet ve acil durum çantası, ilkyardım çantası ve taşınabilir afet ve acil durum çantası hazırlarken kullanabileceğiniz malzemeleri de içermektedir.
	Önemli Dokümanları su geçirmez, taşınabilir bir kabın içinde saklayın.
	Temel afet ve acil durum çantasına engelinize göre ihtiyaç duyduğunuz Temel Ekipmanı da ekleyin. Bunları afet ve acil durum çantanızla gereksinim duyduğunuz şekilde kombine edin ve kolay ulaşabileceğiniz bir yerde saklayın.

Kaynak:

Disaster Preparedness for People with Disabilities (2019), New Zealand. (<https://cdn.boprc.govt.nz/media/456962/3903-disaster-preparedness-for-people-with-disabilities-web.pdf>) (ET: Temmuz, 2020)

3. Adım

Afet ve Acil Durum Tahliye Planlaması

Zihinsel Engel ile Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) farklı kavramlardır. Dolayısıyla bu rehberde zihinsel engelli ve OSB olan bireyler eşanlamlı kullanılmamıştır. Ancak OSB olan bireylerin bir bölümünde zihinsel işlev sorunları nedeniyle zihinsel engele de rastlanmaktadır. Özellikle OSB'nin yanı sıra gelişimsel bozukluğa bağlı zihinsel işlev sorunları da gösteren OSB olan bireylerin, afet ve acil durumlara yönelik gereksinimleri diğer zihinsel engelli bireylere benzerlikler göstermektedir. Bu nedenle rehberde zihinsel engelli ve OSB olan bireylere yönelik afet ve acil durum önerileri aynı başlık altında toplanmıştır. Zihinsel engeli olmayan OSB olan bireylere yönelik öneriler de bu başlık altında sunulmuştur.

Engelli bireylerin afet ve acil durumlardaki tahliyeleri daha ayrıntılı ve kapsamlı bir yaklaşım gerektirdiğinden, hazırlık aşamasının önemli bir bölümünü oluşturan tahliye planlaması ayrı bir ana başlık olarak ele alınmaktadır. Tahliye planlaması standart bina tahliye sistemleri bölümünde her bir engelli gruba yönelik genel hatlarıyla ele alınırken, yangından korunmayla ilgili daha ayrıntılı bilgi verilmektedir. Böylece engelli bireylere hem standart bina tahliye önlemleri hem de yangından korunmayla ilgili olarak özel önlemlerin tanıtılması amaçlanmıştır. Konuşma engelli bireyler için standart bina tahliye önlemleri yeterli geldiğinden, yangından korunmayla ilgili bölümde onlarla ilgili bir alt başlık yer almamaktadır.

Genel Bilgi

Birçok insan yaşamının bir evresinde bina içindeki veya dışındaki hareketlerini veya bulunduğu ortamı kolay kullanma yeteneklerini kısıtlayan geçici veya kalıcı bir engel durumuyla yaşamak zorunda kalabilir. Engelliliğin farklı dereceleri vardır ve yeti/yeterlilik seviyeleri acil durum tahliyeleri açısından önemlidir. Bir bireyin birden fazla engelliliği olabilirken, diğerinin farklı belirtiler içeren bir engelliliği olabilir. Herkesin fiziksel durumundan bağımsız olarak bir bina tahliye planı olmalıdır.

Her bir afet ve acil durum için oluşabilecek her tür durumu planlamak mümkün değildir, ancak bunlara mümkün olduğunca hazırlıklı olabilmek önemlidir. Engelli bireyler için acil durum tahliye planı çerçevesinde ele alınan konular, engelli bireyler ile beraber ilgili tüm kişi, kurum veya işletmelerin bir afet ve acil durum sırasında engelli bireylerin olduğu

kadar diğer bireylerin de gereksinmelerini karşılamaya hazır olmalarını sağlayacaktır. Bu nedenle **Tahliye Planlaması** hem engelli bireylere ve yakınlarına hem de ilgili kurumlara yönelik bilgiler içermektedir.

Engelli bireyler için afet ve acil durum tahliye planlaması temel olarak aşağıdaki engelli grupları kapsamaktadır:

- Fiziksel Engelli Bireyler
- Görme Engelli Bireyler
- İşitme Engelli Bireyler
- Dil ve Konuşma Engelli Bireyler
- Zihinsel Engelli veya Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Olan Bireyler
- Süreğen Hastalıklar
- Diğer Engeller ve Çoklu Engelliler

Engelli Bireylerin Gereksinim Duyduğu Dört Tahliye Bilgisi Unsuru:

1. Haberdar Edilme: Acil durum nedir?

2. Tahliye Yolunu Bulma: Tahliye yolu nerede?

3. Tahliye Yolunu Kullanma: Tahliye yolunu kendim çıkabilir miyim yoksa desteğe mi ihtiyacım var?

- Kendim
- Kendim araçla
- Kendim destekle

4. Destek: Nasıl bir desteğe ihtiyacım olabilir?

- Kim?
- Ne tür?
- Nerede?

Engellilik Türleri

Fiziksel Engelli Bireyler



Fiziksel (bedensel/ortopedik) engelli bireyler bulundukları ortamda manevra yapabilmek için baston, koltuk değnekleri, elektrikli veya manuel olarak

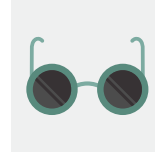
çalışan tekerlekli sandalye veya üç tekerlekli araba ya da mobilet gibi bir veya daha fazla alet kullanabilirler. Bu aletleri kullanan bireyler önemli erişim ve giriş/çıkış sorunları yaşamaktadır. Tipik sorunlar arasında dar mekânlarda manevra, basamaklı yolu inip çıkma, kaba veya düzgün olmayan yüzeylerde ilerleme, yeterli genişlikte olmayan tuvalet ve banyo mekânlarını kullanma, standart yükseklikteki objelere uzanma veya görme ve binaların giriş/çıkışlarındaki basamaklar veya seviye farkları yer almaktadır.

Fiziksel engelli grubu yürüyebilen, ancak bunu yaparken zorluk çeken veya yürüyüşlerini etkileyen bir engeli olan bireyleri de içerir. Ayrıca kollarını veya ellerini tam olarak kullanamayan veya koordine edemeyen kişileri de kapsar. Koltuk değneği, baston,

yürüteç, özel aksesuarlar, yapay uzuvlar veya ortopedik ayakkabı kullanan kişiler de bu gruba dahildir. Fiziksel engelli bireyleri zorlayabilecek etkinlikler arasında yürüme, basamak veya eğim tırmanma, uzun süre ayakta kalma, uzanmak zorunda kalma ve ince el işleri sayılabilir.

Genel olarak, eğer bir birey standart bir bina çıkış sisteminin merdiven, kapı kilidi ya da mandalı gibi bir parçasına **fiziksel olarak ulaşamaz, onu kullanamaz ise**, o bireyin afet ve acil durumlar için alternatifler oluşturulmadıkça tahliye olabilme yeteneğini etkileyebilecek bir **fiziksel engeli** var demektir.

Görme Engelli Bireyler



Bu grupta yer alan bireylerin kısmi veya tam görme kaybı olabilir. Görme yetersizliği olan bazı bireyler açıklığı ve koyuluğu, keskin kontrast renkleri

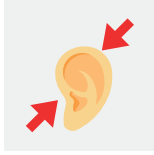
veya büyük baskıları ayırt edebilirken, küçük baskıları okuyamaz, loş ışıklı alanları seçemez veya yüksek parlaklığı tolere edemez. Görme kaybı olan birçok insan çevresini dokunma ve duyma duyusu ile algılar. Toplu taşıma, yürüyüş



veya özel ulaşım sırasında birçok görme engelli birey beyaz baston kullanır veya özel eğitilmiş hayvanlardan destek alır. Görme engelli bir bireyin görsel bir uyarıyı, örneğin acil durum anında oluşan ve çıkışı engelleyen yeni bir engeli fark edememe riski vardır.

Genel olarak, eğer bir birey standart bir binanın çıkış sisteminin bir parçasını, o elemanı veya bilgiyi kullanmak veya anlamak görebilmeyi gerektirdiğinden, kullanamazsa ya da tabela gibi görüntülü bilgilere erişmezse, o bireyin afet ve acil durumlar için alternatifler oluşturulmadıkça tahliye olabilme yeteneğini etkileyebilecek bir görme engeli var demektir.

İşitme Engelli Bireyler

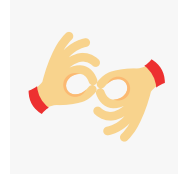


Kısmi işitme kaybı olan bireyler, genellikle mevcut sesleri güçlendiren ve netleştiren konuşma, okuma ve işitme cihazlarının bir birleşimini kullanırlar.

Yankılanma, titreşim ve dışarıdan gelen arka plan gürültüsü işitme cihazının iletimini bozabilir. Dudak okuyarak bilgi edinen, duymayan veya ağır işiten bireyler, konuşan kişinin yüzünü net bir şekilde görebilmelidir. İletişim için işaret dilini kullananlar, yetersiz aydınlatmadan olumsuz etkilenebilir. Ağır işiten veya hiç duymayan bireyler sözlü iletişimi anlamakta ve telefon, yangın alarmı veya genel seslendirme sistemleri gibi özel işitsel ekipmanlardan bildirim almakta zorlanabilmektedir. İşitme kaybı olan bir birey açısından tehlikeli bir yerin bildirilmesine dair sesli bir uyarıyı kaçırma ve bu nedenle güvenli çıkışı bulma yeteneğinin etkilenmesi riski vardır.

Genel olarak, eğer bir birey yangın alarmı veya sesli talimatlar gibi standart bir bina çıkış sistemi tarafından iletilen bilgilerin bir kısmını veya tümünü anlayamıyorsa, o bireyin afet ve acil durumlar için alternatifler oluşturulmadıkça tahliye olabilme yeteneğini etkileyebilecek bir işitme engeli var demektir.

Dil ve Konuşma Engelli Bireyler



Konuşma yetersizliği, bir bireyin konuşma yeteneği gerektiren bilgileri, bina özelliklerini kullanmasını veya onlara erişimini engeller.

Konuşma yetersizliği çeşitli nedenlerden kaynaklanabilir, ancak tümü bireyin sözlü iletişimde sorun yaşanmasına yol açar.

Bir binanın tahliyesinde standart bina çıkış sistemlerine bağlı sığınma alanlarındaki, asansörlerdeki veya benzer alanlardaki acil durum telefon sistemleri konuşma yeteneğini gerektirdiğinden, planlama sürecinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunun dışında afet ve acil durumlarda, örneğin arama kurtarma ekiplerinden yardım isteme durumları için de sözel veya iletişimsel engeller söz konusu olabilir.

Zihinsel Engelli veya Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Olan Bireyler

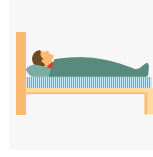


Zihinsel yetersizlikler, bir bireyin bina özelliklerini kullanabilmesi için gerekli olan bilgileri anlamaması onları kullanmasını veya onlara erişimini engeller.

OSB olan bireylerin zihinsel ve bedensel gelişimleri farklı düzeylerde etkilenmekte ve bu etkilenme düzeyi özel gereksinim durumlarını şekillendirmektedir. OSB olan bireylerin bazıları tüm işlerini bağımsız olarak yerine getirebilmekte ve küçük müdahalelerle değişikliklere adapte olabilmektedir. Ancak sadece sınırlı düzeyde bağımsızlaşmanın mümkün olabildiği, ağır düzeyde zihinsel yetersizliğin duruma eşlik ettiği ve önemli düzeyde desteğe gereksinim duyan OSB olan bireyler de bulunmaktadır.

Tüm standart bina çıkış sistemleri, bir bireyin binadan güvenli tahliyesini sağlayan bilgileri işleyebilme ve anlayabilme durumunda olmasını gerektirir. Genel olarak bir birey bu bilgileri işleme veya anlama konusunda sorun yaşıyor ise, afet ve acil durumlar için alternatifler oluşturulmadıkça tahliye olabilme yeteneğini etkileyebilecek zihinsel bir engeli var demektir.

Süreğen Hastalıklar ve Çoklu Engeller



Bireyler yaşamsal yeterliliklerini kalıcı veya geçici olarak etkileyen hastalıklarla karşılaşabilirler. Kemik kırılması, hastalık, travma veya ameliyatlar bireylerin yaşam konforlarını kısa süreli olarak etkileyebilir. Kalp veya akciğer hastalıkları, koordinasyon eksikliğiyle sonuçlanan nörolojik hastalıklar ve artrit ile romatizma gibi rahatsızlıklar, bir bireyin fiziksel dayanıklılığını azaltabilmekte veya ağrıya neden olabilmektedir. Yetilerindeki genel azalma ise yaşlanmayla birlikte birçok kişinin deneyimlediği bir durumdur. Ayrıca aşırı kilolu bireyler de bu başlık altında değerlendirilebilir.

Bireylerin birden fazla engeli olabilmektedir. Örneğin bir kişinin aynı anda görme, konuşma ve işitme engelli olabilir. Birden fazla engeli olan bireylerin tahliye planlaması tek engeli olan bireylerinkiyle temelde aynı süreci



içermekte, ancak daha çok adım, seçenek veya çözüm oluşturmayı gerektirmektedir.

Solunum Yetmezliği

Solunum yetmezliği olan bireyler genelde standart bir bina çıkış sisteminin bileşenlerini kullanabilmekte, ancak baş dönmesi, mide bulantısı, solunum güçlüğü, boğaz tıkanması veya odaklanma zorluğu nedeniyle güvenli tahliye konusunda zorluk çekebilmektedir. Bu bireylerin tahliye sırasında dinlenme molaları alması gerekebilir.

Standart Bina Tahliye Sistemleri

Standart bir bina tahliye sistemi üç bileşen içerir:

1. Tahliye yolları
2. Uyarı/alarm sistemleri
3. Tahliye yönlendirmeleri

Tahliye Yolu

Tahliye yolu, bir bina veya tesisteki herhangi bir noktadan halka açık bir yola açılan sürekli ve engelsiz yoldur.

Tahliye yolunun bileşenleri arasında, bunlarla sınırlı olmamak üzere, odalar, koridorlar, kapılar, merdivenler, yangın ve duman korunmalı bölümler, yatay çıkışlar, rampalar, çıkış geçitleri, yürüyen merdivenler, yürüme bantları, yangın merdivenleri, portatif yangın merdivenleri, acil kaydıraklar, basamaklar, sığınma alanları ve asansörler bulunmaktadır.

Aşağıdaki ölçütlerden birini karşılaması durumunda, söz konusu tahliye yolu engelli bireyler açısından **erişilebilir** bir tahliye yoludur:

- Engelli bir birey kendi başına veya destek olarak tahliye yolundan halka açık bir yola ulaşabilmektedir.

- Engelli bir birey kendi başına veya destek olarak tahliye yoluna bağlantı sağlayan bölümden sığınma alanına ulaşabilmektedir.

Sığınma Alanı: Bazı afet ve acil durumların etkilerine karşı geçici sığınak işlevi gören alanlardır. Engelli bir birey, kendi başına veya destek olarak sığınma alanından halka açık yola rahatlıkla ulaşabilmelidir.

Uyarı/Alarm Sistemleri

Bina sakinleri için uyarı sistemleri sesli alarmları ve genel anons sistemlerini içerir, ancak bunlarla sınırlı değildir. Acil uyarı sistemleri zil, korna, hoparlör, ışıklı veya sesli, dokunsal veya görüntülü uyarılar ya da bunların herhangi bir birleşiminden oluşur.

Tahliye Yönlendirmeleri

Erişilebilir tahliye yolu, üzerinde ve boyunca yönlendirmeler, çeşitli boyut ve ebatlardaki işaretler, kişiden kişiye aktarılan sözlü talimatlar ve canlı veya otomatik yayınlanan genel anons sistemlerini içermektedir. Günümüzde kişisel bildirim cihazlarından da yararlanmak mümkündür.

Fiziksel Engelli Bireyler İçin Tahliye Planı Oluşturma



a. Uyarı/Alarm Sistemleri

Fiziksel engelli bireyler standart alarmları duyabilir ve tehlike ile tahliye uyarısı veren aktif görsel bildirim araçlarını (flaş ışıkları) görebilirler. Bu işleve yönelik ek planlamaya veya özel düzenlemelere gerek yoktur.

b. Tahliye Yolu

• Erişilebilir Tahliye Yolları Mevcut mudur?

Fiziksel engelli birey kendi başına veya destek olarak tahliye yolundan halka açık yola veya tahliye yoluna bağlantı sağlayan sığınma alanına rahatlıkla ulaşabiliyorsa, söz konusu tahliye yolu **erişilebilir** bir tahliye yoludur.

Yükseklik farkları söz konusu olduğunda asansör veya başka bir tahliye aracı kullanılabilir veya engelli birey başkaları tarafından kucakta, sedye veya tahliye sandalyesi ya da merdiven iniş aracı yardımıyla taşınabilir.

Özel Not - 1

Fiziksel engelli bireylerin bulundukları binada erişilebilir bir tahliye yolunun olup olmadığını bilmesi gerekir.

Erişilebilir bir tahliye yolunun bulunmaması durumunda, planlarında alternatif yollar ve tahliye yöntemleri oluşturulmalıdır.

• Hangi Tahliye Yolları Erişilebilir Tahliye Yollarıdır?

Açık ve net bir şekilde çıkış olarak tanımlanabilen ana çıkış kapılarının dışındaki çıkışlar, çıkışa erişimde herhangi bir yönden kolayca görülebilecek şekilde ve standart uyarı işaretleri kullanılarak işaretlenmelidir.

Tahliye yollarının tümünün engelli bireylerin kullanımına uygun olmadığı yerlerde erişilebilir tahliye yolları standart uyarı işaretleri ile net bir şekilde tanımlanmalıdır. İşaretler genellikle çıkış kapılarının üzerine ve tavana yakın yerleştirilir.

Çıkış rotasını açıkça tanımlamak için ek yönlendirici çıkış işaretleri gerekli olabilir.

Özel Not - 2

Fiziksel engelli bireyler için erişilebilir tüm tahliye yollarını ve tüm yönlendirme işaretlerini gösteren yazılı talimatlar veya bir broşür ya da harita hazırlanmalıdır.

Binanın/tesis/eğitim kurumunun yeni sakinlerine/çalışanlarına/öğrencilerine ve diğer düzenli kullanıcılarına erişilebilir tahliye yollarını göstermek ve onları yazılı şekilde bilgilendirmek yararlı olabilir.

Bunlara ek olarak, erişilebilir tahliye yollarının yerini ve yönünü gösteren binanın **şematik** kat planları oluşturulmalı ve binayı kullanan/ziyarete gelen fiziksel engelli bireylere sunulmalıdır.

Bina güvenlik personeli, girişleri kontrol eden personel dahil, binanın erişilebilir tüm tahliye sistemleriyle ilgili olarak eğitilmeli ve herkesi en yakın erişilebilir tahliye yoluna yönlendirebilmelidir.

Çıkış ve yönlendirici çıkış işaretleri kolayca görülebilecek ve çevreleriyle kontrast oluşturacak şekilde yerleştirilmelidir.

- **Hangi Yollar Erişilebilir Tahliye Yollarına Açılıyor?**

Tahliye yollarından **erişilebilir olmayanlar**, erişilebilir tahliye yollarına yönlendiren işaretler ile işaretlenmelidir. Fiziksel engelli bireyler için söz konusu işaretleri ve nerede bulunduklarını gösteren yazılı talimatlar, broşür veya harita hazırlanmalıdır.

c. Tahliye Yolunu Kullanma

- **Fiziksel Engelli Bireyler Erişilebilir Tahliye Yollarını Kendi Başlarına Kullanabilirler mi?**

- **Fiziksel Engelli Bireyler Merdivenleri Kullanabilir mi?**

Fiziksel engelli bireylerin tümü tekerlekli sandalye kullanmamaktadır. Bazı hareket yetersizlikleri bireylerin kol, el, parmak veya ayak kullanımını gerektiren bina özelliklerine erişimlerini engellemektedir. Bazı fiziksel engelli bireyler merdivenlerden kolaylıkla inip çıkabilirken, kapı kilitlerini, mandalları ve diğer araçları kullanmakta zorlanabilirler. Tahliye planlarında bu bireyler için alternatif yollar, alternatif araçlar veya özel destek önlemleri yer almalıdır.

- **Fiziksel Engelli Bireylerin Tahliye Edilmesine Yardımcı Olan Araçlar Var mıdır?**

- **Asansörler Kullanılabilir mi?**

Her ne kadar asansörler erişilebilir bir tahliye yolunun bileşeni olsa da, bazı binalarda acil durumlarda asansör kullanımına kısıtlama getirilmektedir. Yangın alarmı etkinleştirildiğinde asansörler otomatik olarak zemin katına geri dönmekte ve sadece "itfaiyeci" şalteri kullanılarak çalıştırabilmektedir. Tahliye

Özel Not - 4



Tekerlekli sandalye veya diğer yardımcı araçları kullanan bireylerin tümünün erişilebilir bir tahliye yolunda tek başına ilerleyebilmesi söz konusu değildir. Bu nedenle yardımcı araç kullanan her bir bireyin, destek almaksızın erişilebilir bir tahliye yolundan halka açık bir yola ulaşarak ulaşamadığı belirlenmelidir. Destek almaksızın bunu başaramayanlar, gereksinim duydukları desteği detaylı olarak acil durum tahliye planlarına işlemelidirler. Buna ek olarak, binanın dışına çıktıktan sonra fiziksel engelli bireye ait yardımcı aracının tahliyesi veya alternatif bir aracın sağlanması da tahliye planlarında yer almalıdır.

Bu sağlanmazsa, afet ve acil durum alanından kurtarılan fiziksel engelli birey, bağımsız hareket edebilme yeteneğini yitirir.

Özel Not - 3



Yönlendirme işaretlerinin bulunmadığı durumlarda, fiziksel engelli bireyler için tüm erişilebilir tahliye yollarının yerlerini gösteren yazılı talimatlar, broşür veya harita hazırlanmalıdır.

gerektiren yangın dışı acil durumlarda bu geçerli olmayabilir.

- **Asansör Mevcut mu?**

Asansörler genelde 3 metre civarında kısa

dikey bir mesafeyi kat ettiklerinden, bazı tahliyelerde tercih edilebilmektedir. Ancak böyle durumlarda acil durumlarda enerji kesildiğinde ne kadar süreyle çalışabildiklerine yönelik kontrol sağlanmalıdır. Ayrıca binada acil durumlar için öngörülen enerji kaynağının otomatik mi yoksa manuel olarak mı etkinleştirildiği bilinmelidir.

• Başka Hangi Araçlar Mevcut?

Bazı tahliye araçları ve yöntemleri, örneğin merdiven iniş araçları ve tekerlekli sandalyelerin taşınması başkalarının desteğini gerektirmektedir (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 85).

d. Destek Gerekliyor mu?

• Kim Destek Olacak?

Binadaki/işyerindeki/okuldaki herhangi biri: Merdivenlerden kolaylıkla inip çıkabilen, ancak el veya kollarındaki yetersizlikten ötürü kapı kilitlerini, mandalları ve diğer bileşenleri kullanmakta zorlanan fiziksel engelli bireylere herhangi biri yardımcı olabilir. Bu durumu ele alan uygun bir plan, engelli bir bireyin belirli bir kapı veya araçla ilgili olarak destek talep etmesi gerektiğinin farkına varmasını sağlayabilir. Binada yer alan çeşitli tahliye yollarının herkes tarafından tam olarak bilinmemeyeceği ve bir acil durumda fazla bilinmeyen yolların da kullanılmasının gerekebileceği unutulmamalıdır.

Binadaki/işyerindeki/okuldaki belirli kişiler:

- Aile, arkadaş veya çalışan
 - Akraba
 - Bakım veren
 - Öğretmen
 - Denetmen/gözetmen



Unutmayın!

Yangın durumunda asansörleri kullanmayınız! Merdivenleri kullanınız! İyi bir planlama ve tatbikat başarılı bir tahliyenin kilit unsurlarıdır.

- Bina personeli
- Kat güvenliği görevlisi
- İlk müdahale ekibi
 - Kat güvenliği veya tahliye görevlisi
 - İtfaiyeciler
 - Görevli polisler
 - Acil durum sağlık görevlileri
 - Acil tıbbi hizmetler: acil tıbbi teknisyenler, ambulans personeli

• Destek İçin Kaç Kişi Gerekli?

Fiziksel engelli bireye yardım etmek için sadece bir kişi gerekli olduğunda, uygulanabilir bir planda bu yardıma hazır ve uygun olan en az iki veya ideal olarak daha çok sayıda kişi belirlenmelidir. Belirlenen tek kişi gereken zaman diliminde çeşitli nedenlerle ulaşılır olmayabilir. Fiziksel engelli bireye destek

olacak birden fazla kişi gerektiğinde, uygulanabilir bir planda bu yardıma hazır ve uygun olan kişi sayısının en az iki katı belirlenmelidir.

• Belirlenen Kişi(ler) Ne Tür Destek

Sunacak?

Rehberlik:

- Fiziksel engelli bireye erişilebilir tahliye yoluna ulaşması için nasıl ve nereden gitmesi gerektiğinin anlatılması.
- Fiziksel engelli bireye erişilebilir tahliye yoluna kadar ve/veya tahliye yolu boyunca eşlik edilmesi.

Küçük fiziksel katkı:

- Fiziksel engelli bireye erişilebilir tahliye yoluna kadar/boyunca kol uzatılarak destek verilmesi.
- Fiziksel engelli bireye erişilebilir tahliye yolundaki kapının/kapıların açılması.

Büyük fiziksel katkı:

- Merdivenden indirme aracı kullanılması.
- Tekerlekli sandalyeyi merdivenlerden indirmeye yardımcı olunması.
- Fiziksel engelli bireyin merdivenlerden taşınarak indirilmesi.

İlk Müdahale Ekiplerini Beklemek

Afet ve acil durum sırasında bina sakinlerinin engelli birey ile birlikte ilk müdahale ekiplerini beklemesi kararı önceden planlanması gereken bir durumdur. Çünkü ilk müdahale ekipleri olay mahalline ve onların yardımını bekleyenlerin bulunduğu alana ulaşmak için olabildiğince hızlı çalışmasına rağmen, afet ve acil durum şartlarında herhangi bir alanın ne kadar süreyle güvenli bir sığınak olarak kalacağını öngörmek mümkün değildir.

Bu konu planlama aşamasında tartışılmalıdır. Destek veren kişinin ilk müdahale ekiplerinin gelmesini ne kadar beklemesi gerektiği konusu açıklığa kavuşmalıdır. Bu çok önemli bir konudur, çünkü gereğinden fazla beklemek daha fazla canı tehlikeye atabilir. Bir afet ve acil durumda engelli bir bireye destek olmak için kendi tahliyesini geciktirmeye karar veren kişinin, bu sürenin ne kadarının akıllı ve makul olacağını planlaması gerekmektedir.

• Belirlenen Kişi(ler) Nereden Destek

Vermeye Başlayacak?

Desteğe gereksinim duyan engelli bireyin bulunduğu yerden:

Alarm anonsu başladığında destek verecek olan kişi fiziksel engelli bireyin bulunduğu yere kadar gidecek mi? Eğer cevap evet ise, destek olacağı engelli bireyin nerede olduğunu nasıl öğrenecek?

Yardım Eden Kişi(ler) ile Nasıl İletişime Geçilecek?

- Yüz yüze
- Telefonla
- Kişisel dijital destek araçlarıyla
- E-posta
- Görüntülü
- Diğer

Daha önce belirlenmiş özel bir yerden:

- Merdiven girişi
- Diğer

• Belirlenen Kişi(ler) Ne Zaman Destek

Verecek?

- Her zaman
- Sadece istenildiğinde
- Diğer

Görme Engelli Bireyler İçin Tahliye Planı Oluşturma



a. Uyarı/Alarm Sistemleri

Genel olarak tahliye uyarısı veren standart alarm ve aktif görsel bildirim araçları (flaşlı ışıklar) sesli ikazlar içerdiğinden, bu alarm ve bildirim araçlarının görmeyen veya farklı görme engeli olan bireyler tarafından duyulması sağlanmaktadır. Sesli ikaz içermeyen alarm veya bildirim araçları, görme engelli bireyler açısından erişilmezdir.

b. Tahliye Yolu

• Erişilebilir Tahliye Yolu Mevcut mudur?

Görmeyen veya farklı görme engeli olan bir birey kendi başına veya destek alarak tahliye yolundan halka açık yola veya tahliye yoluna bağlantı sağlayan sığınma alanına rahatlıkla ulaşabiliyorsa, söz konusu tahliye yolu **erişilebilir** bir tahliye yoludur.

• Görme Engelli Bireyler İçin Hangi Tahliye Yolları Erişilebilir, Mevcut ve Yakındır?

Tahliye yollarına, görme engelli bireylerin çıkışı herhangi bir yönden kolayca bulabilecekleri şekilde dokunsal işaretler yerleştirilmelidir.

Tahliye yollarının tümünün engelli bireylerin kullanımına uygun olmadığı yerlerde, erişilebilir tahliye yolu/yolları uluslararası erişilebilirlik imgesiyle net bir şekilde tanımlanmalıdır.

Görme engelli bireylere yönelik çıkış işaretleri ve yönlendirici işaretler yönetmeliklerde açık ve kesin bir şekilde belirlenmiştir. Bunlar görsel karakterlerin harf türünü, boyutunu,

Özel Not - 5



Görme engelli bireylerin bulundukları binada erişilebilir bir tahliye yolunun olup olmadığını bilmeleri gerekir.

Erişilebilir bir tahliye yolunun bulunmaması durumunda, kişisel acil durum tahliye planlarında alternatif tahliye yolları ve yöntemlerini oluşturmalıdırlar.

Özel Not - 6



Görme engelli yeni bina sakinlerine/çalışanlara/öğrencilere erişilebilir tahliye yollarını ve bu yollar boyunca yer alan tüm yönlendirme işaretlerinin yerini fiziksel olarak göstermek yararlı olabilir.

Bunlara ek olarak erişilebilir tahliye yollarının yerini ve yönünü gösteren binanın şematik kat planları hazırlanmalıdır.

Bu planlar, afet ve acil durumlarda çıkışları bulabilmeleri için bina girişinde görme engelli kullanıcılara/ziyaretçilere sunulmalıdır.

Bina girişlerinde, kat planlarının mevcut olduğunu ve nereden alınacağını belirten dokunsal işaretler ile Braille işaretleri bulunmalıdır.

Bina güvenlik personeli, girişleri kontrol eden personel dahil, binanın erişilebilir tüm tahliye sistemleriyle ilgili olarak eğitilmeli ve herkesi en yakın erişilebilir tahliye yoluna yönlendirebilmelidir.

Özel Not - 7

Görme engelli bireyin kişisel tahliye planı kendisine uygun alternatif formatta oluşturulmalı ve saklanmalıdır.

Bu plan, Braille büyük tip veya dokunsal karakterler içermeli, ancak bunlarla sınırlı kalmamalıdır.

Özel Not - 8

Yangın durumunda asansörü kullanmayınız!

aralığı ile rengini ve dokunsal harflerin veya Braille karakterlerinin türünü, boyutunu, konumunu, yüksekliğini, kontur genişliğini ve satır aralığını içerir, ancak bunlarla sınırlı değildir (<https://aile.gov.tr/media/5615/erisilebilirlik-izleme-de-netleme-form-kitaplari.pdf>).

• Hangi Yollar Erişilebilir Tahliye Yollarıdır?

Görme engelli bireyler tarafından **erişilebilir olmayan** tüm tahliye yollarında, en yakın erişilebilir tahliye yoluna yönlendiren dokunsal yönlendirme işaretleri yer almalıdır. Görme engelli yeni bina sakinlerine, çalışanlara veya öğrencilere erişilebilir tüm tahliye yollarının fiziksel olarak gösterilmesi yararlı olabilir.

Bu işaretlerin yerleştirilmesi genellikle pahalı değildir. Bina sahipleri, yöneticiler veya müdürler gibi yetkili kişiler, görme engelli

bireylerin tahliyesini kolaylaştırma konusunda yapabilecekleri hakkında bilgilendirilebilir.

Yangın güvenliği konusunda, genelde “yönlendirici ses” olarak adlandırılan, yeni bir teknoloji söz konusudur. Geleneksel yangın alarm sistemleri insanları bilgilendirmeye yönelik tasarlanırken, yönlendirme işlevini içerebiliyorlar. Yönlendirici ses, çıkışların konumunu geniş bant gürültüsü yardımıyla bildiren ve böylece insan güvenliğini geleneksel alarmlardan daha iyi sağlayan bir ses sinyalidir. Yönlendirici ses cihazlarından gelen farklı ses tonları ve yoğunlukları, çıkış yolunu bulma konusunda kolay anlaşılır ipuçları sağlamaktadır. İnsanlar cihazlardan gelen sesleri duyar duymaz, onları sezgisel bir şekilde takip ederek hızlı bir şekilde çıkmayı başarabilmektedir. Yönlendirici ses sistemleri bina yönetimleri tarafından incelenmeye değer bir teknoloji içermektedir.

c. Tahliye Yolunu Kullanma

• Görme Engelli Birey Erişilebilir Tahliye Yolunu Kendi Başına Kullanabilir mi?

Görmeyen veya farklı görme engeli olan bireyler, kendi başına tahliye yolundan halka açık yola veya tahliye yoluna bağlantı sağlayan sığınma alanına rahatlıkla ulaşabilmelidir. Görmeyen veya farklı görme engeli olan bireylerin kişisel tahliye planı, tahliyelerini bağımsız gerçekleştirebilecekleri önlemler içermelidir. Ancak yükseklik farkı gibi özel durumlar söz konusu olduğunda, görmeyen veya farklı görme engeli olan bireylerin tahliyesi için asansör kullanımı veya destek olarak merdivenlerden aşağı inmeye yönelik çözümler de oluşturulmalıdır.

• Görme Engelli Bireylerin Tahliye Yolu Kullanırken Desteğe Gereklini Var mı?

Görmeyen veya farklı görme engeli olan bireylerin erişilebilir bir tahliye yolunu tek başına kullanabilmesi, afet ve acil durum ortamı ile bağımsız hareket edebilme ve görme düzeylerine göre değişebilmektedir. Bu nedenle görmeyen veya farklı görme engeli olan bir bireyin destek almaksızın çıkışa doğru, çıkışın içinden ve çıkıştan sonra halka açık bir yola ulaşip ulaşamadığının bilinmesi önemlidir. Eğer bunu başaramıyorsa, kişisel acil durum tahliye planında kendisine uygun destek yöntemi belirlenmelidir.

Genelde görme engelli bir bireye tek bir kişinin destek vermesi yeterli olmaktadır. Uygulanabilir bir planda en az iki veya ideal olarak daha fazla yardıma hazır ve uygun kişinin belirlenmesi gerekmektedir. Belirlenen tek özel kişi gereken zaman diliminde hastalık, tatil, ofis dışı toplantı veya benzer nedenlerle ulaşılır olmayabilir. Farklı çalışma ve seyahat programları içeren birden fazla kişinin belirlenmesi, daha güvenilir bir plan oluşturulmasını sağlar.



d) Destek Gerekliyor mu?

• Kim Destek Sağlayacak?

Binadaki/işyerindeki/okuldaki herhangi biri: Merdivenlerden kolaylıkla inip çıkabilen, ancak yolu bulmakta veya elleri ya da kollarındaki yetersizlikten ötürü kapı kilitlerini, mandalları ve diğer bileşenleri kullanmakta zorlanan görme engelli bir bireye herhangi biri yardımcı olabilir. Bu durumu ele alan uygun bir plan, görmeyen veya farklı görme engeli olan bir bireyin destek talep etmesi gerektiğinin farkına varmasını sağlayabilir.

Binadaki/işyerindeki/okuldaki belirli kişiler:

- Aile, arkadaş veya çalışan
 - Akraba
 - Bakım veren
 - Öğretmen
 - Denetmen/gözetmen
 - Bina personeli
 - Kat güvenliği görevlisi
- İlk müdahale ekibi
 - Kat güvenliği veya tahliye görevlisi
 - İtfaiyeciler
 - Görevli polisler
 - Acil durum sağlık görevlileri
 - Acil tıbbi hizmetler: Acil tıbbi teknisyenler, ambulans personeli

• Belirlenen Kişi(ler) Ne Tür Destek Sunacak?

Rehberlik:

- Görme engelli bireye erişilebilir tahliye yoluna nasıl ulaşılacağı anlatılması.
- Görme engelli bireye erişilebilir tahliye yoluna kadar ve/veya erişilebilir tahliye yolu boyunca eşlik edilmesi.

Küçük fiziksel katkı:

- Görme engelli bireye erişilebilir tahliye



yoluna kadar/boyunca kol uzatılarak destek olunması.

- Görme engelli bireye erişilebilir tahliye yolundaki kapının/kapıların açılması.

İlk Müdahale Ekiplerini Beklemek

Genelde görmeyen veya farklı görme engeli olan bir bireyin ilk müdahale ekiplerini beklemesine gerek yoktur. Bina sakinlerine yönelik yakın bir tehdit varken, bu muhtemelen en son seçenek olur. İlk müdahale ekipleri olay mahalline ve onların yardımını bekleyenlerin bulunduğu alana ulaşmak için olabildiğince hızlı çalışırken, acil durum şartlarında herhangi bir alanın ne kadar süreyle güvenli bir sığınak olarak kalacağını öngörmek mümkün değildir.

- **Belirlenen Kişi(ler) Nereden Destek Vermeye Başlayacak?**

Desteğe gereksinim duyan engelli bireyin bulunduğu yerden:

Alarm anonsu başladığında, destek verecek kişi görme engelli bireyin bulunduğu yere mi gidecektir? Eğer cevap evet ise, destek

vereceği engelli bireyin nerede olduğunu nasıl öğrenecektir?

Destek Veren Kişi(ler) ile Nasıl İletişime Geçilecek?

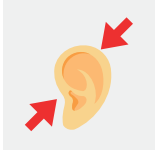
- Telefonla
- Kişisel dijital destek araçlarıyla (e-posta dahil/sesi yazıya dönüştüren uygulamalar yardımıyla)
- Diğer

Daha önce belirlenmiş özel bir yerden:

- Merdiven girişi
- Diğer
- **Belirlenen Kişi(ler) Ne Zaman Destek Verecek?**

- Her zaman
- Sadece istenildiğinde
- Diğer

İşitme Engelli Bireyler İçin Tahliye Planı Oluşturma



a. Uyarı/Alarm Sistemleri

Yangın Alarm Sistemleri için Görsel Cihazlar

İşitme engelli bireyler, tehlike ve tahliye uyarılarına yönelik alarmları ve sesli duyuruları duyamazlar. Yönetmeliğe göre yeni binalardaki standart alarm sistemleri sesli ve ışıklı uyarı görsel cihazları içermek zorundadır, ancak düzenlemeler geriye dönük olmadığından bunlar birçok binada bulunmamaktadır.

TS 12937 “Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik”, 2007; sesli ve ışıklı uyarı cihazları MADDE 81:

“(3) Tahliye uyarıları, aşağıda belirtilen istisnalar dışında hem sesli hem de ışıklı olarak yapılır: İşitme engelli kişilerin bulunma ihtimali olmayan alanlarda ışıklı uyarı cihazı kullanılması mecburi değildir.”

Bu yasal düzenlemede, “İşitme engelli kişilerin bulunma ihtimali olmayan alanlar” ifadesi, çağdaş bir anlayış ve bütüleştirici bir yaklaşımla engelli bireyleri diğerleriyle birlikte toplumsal yaşamın tüm alanlarında görme hedefiyle çelişir gibi durmaktadır. Amaç, engelli bireylerin bulunma ihtimali olmayan alanları ortadan kaldırarak, tüm alanları erişilebilir kılmaktır. Söz konusu alanlar, örneğin askeri veya tehlikeli kimyasal alanlar olsa dahi, buralarda da tesisin içinde veya yakınında gerçekleşebilecek bir patlama nedeniyle geçici sağırlık oluşabilir ve acil tahliye için ışıklı uyarı cihazlarına gerek duyulabilir. İlgili yönetmeliklerin bu açıdan tekrar gözden geçirilmesi gerekebilir.

Flaşlar sadece yangın alarm sistemlerinde gereklidir ve sadece yangın konusunda uyarmaktadır (yangın uyarı butonunun mecburi olduğu yerlerde uyarı sistemi de mecburidir). Tehlikeli hava olayları veya insanları belirli bir çıkışa yönlendiren özel acil durumlar için oluşturulmuş ses sistemleri üzerinden verilen ek bilgiler, işitme engelli bireyler açısından erişilmezdir.

İşitme engelli bireyler için hangi görsel bildirim sistemlerinin mevcut olduğunu bilmek çok önemlidir. Ayrıca hangi acil durumların görsel bildirim sistemini etkinleştireceğini ve hangi acil durumların etkinleştirmeyeceğini bilmeleri de önemlidir. İşitme engelli bireylerin tahliye için ihtiyaç duydukları tüm bilgileri zamanında alabilmeleri için, afet ve acil durum tahliye planlarına alternatif bildirim yöntemlerinin eklenmesi gerekir. Bunlar ışıklı uyarı sistemleri veya titreşimli çağrı (*pager*) sistemlerinden oluşmaktadır. Bu sistemlerin yardımı ile yapılan anons ve uyarılar engelli bireyin cep telefonuna mesaj olarak gönderilebilir.

Diğer Acil Durumların Bildirimine İlişkin Cihazlar veya Yöntemler

Aşağıda alternatif uyarı sistemlerinin geliştirilmesinde dikkate alınması gereken acil durumlar listesinin bir bölümü yer almaktadır:

- Doğa olayları:
 - Fırtına (kasırga, hortum, sel, kar, yıldırım, dolu)
 - Deprem (ilgili bir sistem yalnızca birkaç saniyelik bir bildirimde bulunabilse de, kaygıyı azaltabilir ve paniği önleyebilir)
- İnsan kaynaklı olaylar (soygun, düşmanca eylemler, şiddet vb.)

İşitme engelli bir birey zamanının önemli bir bölümünü, örneğin evindeki/ofisteki/okuldaki çalışma masası gibi belirli bir yerde geçiriyorsa, çalışma alanına bir kayan yazı tabelası yerleştirmek, acil durumlarda gerekli uyarıyı sağlayabilir.

Günümüzde kişisel bildirim cihazlarından yararlanmak da mümkündür. Bu tür cihazlar, binanın alarm sisteminden cihaza bilgi aktarımının sağlanması dahil, çeşitli şekillerde etkinleştirilebilirler. Bilgiler çeşitli formlarda ve çıktılarda görüntülenebilir.

E-posta ve tele yazar üzerinden iletişim, işitme engelli bireyleri haberdar etmenin diğer yöntemleridir.

Diğer bir seçenek de kamuya açık alanlarda ve çalışma alanlarında işitme engellilere özel “seçmeli altyazı” içeren televizyon yayınlarından yararlanmaktır.

b. Tahliye Yolunu Bulma

• Tahliye Yolu/Yolları Hakkında Önceden Bilgilendirme Gerekli midir?

İşitme engelli bireyler bir alarm veya özel talimatlar ile ilgili olarak uygun görsel bildirim cihazları tarafından gerekli şekilde uyarıldıktan sonra, binadan herhangi standart bir tahliye yolunu kullanabilirler. Burada önemli olan, tehlike (hortum, fırtına vb.) ile tahliye uyarısı veren standart alarm sistemlerinin aktif görsel bildirim araçlarını (flaşlı ışıklar, kayan yazı tabelaları vb.) içermesi ve böylece işitme engelli bireyler açısından erişilebilir olmasıdır.

• Mevcut veya En Yakın Tahliye Yolunun Tanımlanması Gerekli midir?

Genel olarak: Erişilebilir tahliye yollarının yerini ve yönünü gösteren binanın şematik kat

Özel Not - 9

Kayan yazı tabelaları giderek yaygınlaşmakta ve yaratıcı şekillerde uygulanmaktadır.

Acil durumlarda yanıp sönmekle dikkat çekebilir ve acil durumun türü hakkında bilgi verebilirler.



planları hazırlanmalıdır. Acil durumlarda çıkış yollarını bulabilmeleri için bu planlar binanın girişinde çalışanlara/kullanıcılara/ziyaretçilere verilmelidir. Bina girişinde yer alan alternatif formatlardaki işaretler yardımıyla, bu kat planlarının mevcut ve nerede oldukları bilgisi verilmelidir. Bina güvenlik personeli, girişleri kontrol eden personel dahil, binanın erişilebilir tüm tahliye sistemleriyle ilgili olarak eğitilmeli ve herkesi en yakın erişilebilir tahliye yoluna yönlendirebilmelidir.

Tahliye Yollarına Bağlanan Yolların Tanımlanması Gerekli midir?

Aktif görsel bildirim araçları (flaşlı ışıklar) ile doğru bir şekilde uyarıldıktan sonra, işitme engelli bireyler standart çıkış ve yönlendirme işaretlerini okuyup tahliye yolunu takip edebilirler.

c. Tahliye Yolunu Kullanma

Genel olarak: Asansörlerde hem telefon hem de acil durum sinyal cihazı bulunmalıdır. İşitme yetersizliği olan bireyler telefonun sesli

iletişim ile sınırlı olup olmadığını ve acil durum sinyal cihazının nerede çaldığını –binanın içinde mi yoksa dışındaki bir hatta mı bağlandığını veya çaldığını– ve kimin cevaplayacağını bilmelidirler.

d. Destek Gerekliyor mu?

Bazı işitme engelli bireyler loş veya ışıklandırılmamış alanlarda, dengelerinin görsel referanslar olmaksızın olumsuz etkilenmesi nedeniyle desteğe ihtiyaç duyabilir.

Dil ve Konuşma Engelli Bireyler İçin Tahliye Planı Oluşturma



a. Uyarı/Alarm Sistemleri

Dil ve konuşma engelli bireyler standart alarmları duyabilir ve tehlike ile tahliye uyarısı veren aktif görsel bilirim araçlarını görebilirler.

Bu işleve yönelik ek planlamaya veya özel düzenlemelere gerek yoktur.

b. Tahliye Yolunu Bulma

• Tahliye Yollarının Yeri Hakkında Önceden Bilgilendirme Gerekli midir?

Bina alarm sistemi tarafından uyarıldıktan sonra, dil ve konuşma engelli bireyler binadan çıkmak için herhangi standart bir tahliye yolunu kullanabilirler.

• Mevcut veya En Yakın Tahliye Yollarının Tanımlanması Gerekli midir?

Genel olarak: Erişilebilir tahliye yollarının yerini ve yönünü gösteren binanın şematik kat planları hazırlanmalıdır. Acil durumlarda çıkış yollarını bulabilmeleri için bu planlar binanın girişinde çalışanlara/kullanıcılara/ziyaretçilere verilmelidir. Bina girişinde yer alan alternatif formatlardaki işaretler yardımıyla bu kat planlarının mevcut ve nerede oldukları bilgisi verilmelidir. Bina güvenlik personeli, girişleri kontrol eden personel dahil, binanın erişilebilir tüm tahliye sistemleriyle ilgili olarak eğitilmeli ve herkesi en yakın erişilebilir tahliye yoluna yönlendirebilmelidir.

• Tahliye Yollarına Bağlanan Yolların Tanımlanması Gerekli midir?

Bina alarm sistemi tarafından uyarıldıktan sonra, konuşma engelli bireyler standart çıkış ve yönlendirme işaretlerini okuyup tahliye yolunu bulabilir ve takip edebilirler.

c. Tahliye Yolunu Kullanma

Genel olarak: Bir binanın tahliyesine yönelik standart bina çıkış sisteminde, sadece asansörlerdeki acil telefonlar konuşma yeteneği gerektirmektedir. Asansörlerde hem telefon hem de acil durum sinyal cihazı bulunmalıdır. Dil ve konuşma engelli bireyler telefonun sesli iletişim ile sınırlı olup olmadığını ve acil durum sinyal cihazının nerede çaldığını -binanın içindeki mi yoksa dışındaki bir hatta mı bağlandığını veya çaldığını- ve kimin cevaplayacağını bilmelidir.

d. Destek Gerekliyor mu?

Bazı dil ve konuşma engelli bireyler asansörlerdeki sesli iletişim cihazlarının kullanımında desteğe gereksinim duyabilir. Bunun için cep telefonlarına kurulabilecek ve yazılı metni sesli metne dönüştürebilecek uygulamalar mevcuttur.

Zihinsel Engelli veya Otizm Spektrumlu (OSB) Olan Bireyler İçin Tahliye Planı Oluşturma



Zihinsel engeller; bireyin kullanabilmesi için gerekli olan bilgileri işleyememesi veya anlayamaması nedeniyle, bina özelliklerini kullanmasını veya

bunlara erişimini engelleyebilir. Zihinsel engeller geniş spektrumlu bozukluklardan kaynaklanır, ancak tümü bilgiyi veya durumu işleme veya anlama yeteneğinin azalmasına neden olabilmektedir.

Burada belirleyici olan zihinsel yetersizlikten etkilenme düzeyidir. Zihinsel engel tanısı konulmuş bireylerden okuma yazma beceri edinebilir ve bu becerileri koruyabilir. Bazıları ise zihinsel yetersizliğin düzeyine bağlı olarak tahliyenin her aşamasında bir başka kişinin desteğine ihtiyaç duyabilir.

OSB olan bireylerin de yaklaşık %80'inde zihinsel yetersizlik görülebilmektedir. Bu nedenle bu rehberde zihinsel engelli ile OSB olan bireyler birlikte ele alınmaktadır. Ancak OSB olan bireyleri zihinsel engelli bireylerden ayıran özellikler vardır; sınırlı, yinelenen ilgi ve davranışlar ile kendini uyarıcı davranışlar ve ortak dikkat sorunları gibi.

OSB konusunda altı çizilmesi gereken önemli konulardan biri de, bu bireylerin önemli bir kısmında duyuusal hassasiyetler görüldüğüdür. Deprem veya yangın gibi bir afet ve acil durumun yaratacağı "kaotik" ortam onları aşırı kaygılandırabilir; davranış sorunlarına neden olabilir; öfke nöbeti geçirme veya tahliye direnme gibi sorunlar yaratabilir. Bu nedenle özellikle OSB olan bireylerin bu gibi

durumlara alışmaları ve tahliye sürecine kolay uyum sağlamaları için sık aralıklarla alıştırma yapmaları veya tahliye tatbikatlarına katılmaları önerilmektedir. Böylece hem bu tür durumlarda sergilemeleri gereken davranışları daha kolay ve kalıcı bir şekilde öğrenmeleri sağlanabilir hem de duyuusal veya başka nedenlerden kaynaklanabilecek davranış sorunları ya da tahliye direnme gibi problemler azaltılarak sürece uyumları kolaylaştırılabilir.

Güvenli tahliye açısından standart bina acil çıkış sistemlerinin tümü bilgiyi işleme ve anlama yeteneği gerektirir. Bu engeli aşabilmek için zihinsel engelli veya OSB olan bireyler için aşağıdaki yöntemler önerilebilir:

- Alıştırma yapma yöntemleri içeren resimli kitaplar hazırlama.
- Renk kodları içeren yangın kapıları ve çıkış yolları oluşturma.
- Arkadaşların birbirini kolladığı "eş sistemi" kurma.
- Birebir öğretim yöntemlerinden yararlanma.

a. Uyarı / Alarm Sistemleri

Zihinsel engelli veya OSB olan bireyler standart alarmları duyabilir ve tehlike ile tahliye uyarısı veren aktif görsel bildirim araçlarını görebilirler. Ancak zihinsel engelli veya OSB olan bir bireyin yangın alarmını veya diğer acil uyarı sistemlerini tanıma ve anlama yeteneği kontrol edilmelidir. Eğer zihinsel engelli veya OSB olan bir birey alarmları tanıyamıyor ve anlayamıyorsa, gerekli desteği içeren planlar oluşturmalıdır. OSB olan bazı bireyler ayrıca yüksek seslere karşı çok duyarlı olduklarından, acil durumlardaki alarm sinyallerine verdikleri tepkilere yönelik daha özel desteğe ve planlara gereksinim duyabilirler.

b. Tahliye Yolunu Bulma

Zihinsel engelli veya OSB olan bir bireyin çıkışları bulma ve kullanma yeteneği kontrol edilmelidir. Eğer zihinsel engelli veya OSB olan bir birey destek olmaksızın çıkışları bulamıyor ve kullanamıyorsa, gerekli desteği içeren planlar oluşturulmalıdır.

Genel olarak: Erişilebilir tahliye yollarının yerini ve yönünü gösteren binanın şematik kat planları hazırlanmalıdır. Afet ve acil durumlarda çıkış yollarını bulabilmeleri için bu planlar binanın girişinde çalışanlara/kullanıcılara/ziyaretçilere verilmelidir. Bina girişinde yer alan alternatif formatlardaki işaretler yardımıyla bu kat planlarının mevcut ve nerede oldukları bilgisi verilmelidir. Bina güvenlik personeli, girişleri kontrol eden personel dahil, binanın erişilebilir tüm tahliye sistemleriyle ilgili olarak eğitilmeli ve herkesi en yakın erişilebilir tahliye yoluna yönlendirebilmelidir.

• Tahliye Yollarına Giden Yolların

Tanımlanması Gerekli midir?

Zihinsel engelli veya OSB olan bir bireyin çıkışları bulma yeteneği kontrol edilmelidir. Eğer zihinsel engelli veya OSB olan bir birey destek olmaksızın çıkışları bulamıyorsa, gerekli desteği içeren planlar oluşturulmalıdır.

c. Tahliye Yolunu Kullanma

Zihinsel engelli veya OSB olan bir bireyin tahliye yolunu kullanma yeteneği kontrol edilmelidir. Eğer zihinsel engelli veya OSB olan bir birey destek olmaksızın tahliye yolunu kullanamıyorsa, gerekli desteği içeren planlar oluşturulmalıdır.

d. Destek Gerekiyor mu?

• Kim Destek Verecek?

Genelde zihinsel engelli veya OSB olan bir bireye tek bir kişinin destek vermesi yeterli olmaktadır. Uygulanabilir bir planda en az iki veya ideal olarak daha fazla yardıma hazır ve uygun kişinin belirlenmesi gerekmektedir. Belirlenen tek özel kişi gereken zaman diliminde hastalık, tatil, ofis dışı toplantı ve benzer nedenlerle ulaşılır olmayabilir. Farklı çalışma ve seyahat programları içeren birden fazla kişinin belirlenmesi, daha güvenilir bir plan oluşturulmasını sağlar.

Binadaki/işyerindeki/okuldaki belirli kişiler:

- Özel eğitilmiş veya bilgili kişiler
- Zihinsel engelli veya OSB olan bireyin tanıdığı bir kişi

Belirlenen Kişi(ler) Ne Tür Destek Sunacak?

- Zihinsel engelli veya OSB olan bireyin acil durumun farkında olmasının ve binanın tahliye edilmesi gerektiğini anlamasının sağlanması.
- Acil çıkışa doğru ve boyunca eşlik edilmesi.

Belirlenen Kişi(ler) Nereden Destek

Vermeye Başlayacak?

- Destek gereksinimi olan bireyin bulunduğu yerden
- Daha önce belirlenmiş özel bir yerden
 - Merdiven girişi
 - Diğer

Belirlenen Kişi(ler) Ne Zaman Destek

Vermeye Başlayacak?

- Her zaman
- Sadece sorulduğunda
- Diğer

Belirlenen Kişi(ler) ile Nasıl İletişime Geçilecek?

- Yüz yüze
- Telefonla
- Kişisel dijital destek araçlarıyla
- E-posta
- Görüntülü
- Diğer

Rehber Hayvanların Tahliyesi

Ülkemizde kullanımı henüz çok yaygın olmasa da, rehber hayvanlar engelli bireylere gündelik yaşamlarında büyük destek sağlamaktadır. Bunlar engelli bireylere destek olmak için bireysel eğitilmiş rehber köpekler veya arama köpekleri ya da başka benzeri hayvanlardır. Rehber hayvanlar çoğunlukla görme engelli bireylere destek vermek üzere eğitilirken, aynı zamanda bir bireyi evdeki veya işyerindeki seslere karşı uyarmak,

tekerlekli sandalyeyi çekmek, eşya toplamak veya dengeyi sağlamaya destek olmak gibi afet ve acil durumlara yönelik de eğitilebilirler.

Sadece aşağıda yer alan ender ve alışılmadık durumlarda bir rehber hayvanın tesise girişine izin verilmeyebilir:

- Rehber hayvanın davranışlarının başkalarının sağlığı ve güvenliği açısından doğrudan tehdit oluşturması;
- Rehber hayvanın varlığının bir işletmenin veya devlet ya da yerel yönetim programının veya etkinliğinin niteliğini temelden etkilemesi;
- Rehber hayvanın ziyaretçilere veya diğer çalışanlara saldırgan davranış sergilemesi veya kontrolden çıkması gibi işveren açısından “amacını aşan zorluğa” neden olması; bu durumlarda bile kamu tesisi, devlet, yerel belediye ya da işveren, engelli bir



kişiyre rehber hayvanı olmaksızın mallarından, hizmetlerinden, programlarından, faaliyetlerinden ve/veya eşit istihdam fırsatlarından yararlanma olanağı sunmalıdır.

Rehber hayvan sahibi olan engelli birey, acil durum yönetim personeline hayvanın tahliyesi ve ona nasıl davranılması gerektiğine dair bilgileri iletmelidir.

Kaynaklar:

Emergency Evacuation Planning Guide For People with Disabilities (2007), NFPA, USA. (https://www.preventionweb.net/files/8881_EvacuationGuide.pdf) (ET: Temmuz, 2020)

Kurt, O. (ed.) (2019), *Özel Gereksinimli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Yönetimi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Tahliye Planlaması Kontrol Listeleri

Aşağıda yer alan kontrol listeleri, afet ve acil durum tahliye planlaması konusunda ne kadar hazırlıklı olduğunuzu veya hangi eksikleri tamamlamanız gerektiğinizi belirlemenize yardımcı olacaktır.

Kişisel bilgileriniz:

Ad: Birincil Konum:.....
 Bina (ev, ofis vb.): Birincil Tel.:
 Adres: Cep:.....
 Kat: e-posta:.....
 Rehber hayvan: ☐ Evet ☐ Hayır

Uyarı/Alarm Sistemleri Kontrol Listesi

Acil Durum Türü

Bildirim Yöntemi veya Cihazı

- Yangın:
- Deprem:
- Sel:
- Fırtına:
- Saldırı:
- Diğer (belirtin):

	Evet	Hayır	Gerekli değil	Yorumlar
Bireye uygun acil durum uyarı cihazları (alarm vb.) var mı?				
Birey her bir acil durum uyarı cihazının/sisteminin yerini biliyor ve anlamını/işlevini anlıyor mu?				
Birey acil durumlarda alarmin nasıl çalışacağını biliyor mu (manuel çekme alarmları, genel seslendirme sistemleri, radyo, telefonlar)?				
Acil durumlar telefon ile bildiriliyorsa; acil durum numaraları telefonların yakınında mı, çalışanların bildirim panellerinde veya diğer göze çarpan yerlerde mi?				
İşitme veya konuşma engelli bir birey için acil durumu bildirmenin bir yolu var mı?				
Eğer iletişim sistemi aynı zamanda alarm sistemi olarak da kullanılıyorsa; tüm acil durum mesajları acil olmayan mesajlara göre öncelikli mi?				
Acil durum mesajını belirten özgün bir sinyal (ses, ışık, yazı) var mı?				

Tahliye Yolunu Bulma

	Evet	Hayır	Gerekli Değil	Yorumlar
Erişilebilir bir çıkış yolu var mı?				
Nerede? (Hepsini listeleyin ve en yakın olanını gösterin.)				
Bina dışında toplanma alanı var mı?				
Binadan çıkışı veya bina içindeki başka bir mekâna gidişi gösteren erişilebilir tahliye yolu açıkça işaretlenmiş mi?				
Bir kapıdan çıkan veya köşeyi dönen kişinin yanlışlıkla hareket eden bir aracın yoluna çıkma ihtimali varsa, uyarı işareti içeren bir koruma önlemi var mı?				
Tahliye yolundaki merdivenler binanın dışındaki herhangi bir yere çıkıyorsa; binadan doğru çıkışı gösteren kapılar, bölmeler ve diğer yönlendirici araçlar kullanılıyor mu?				
Odaları tahliye yoluna bağlayan kapılar, uygun manevra boşlukları içeriyor mu?				
Kapılar kolayca açılabilir mi?				
Dış tahliye yolları (balkon, sundurma, galeri, çatı) önceki dört gereksinimi karşılıyor mu?				
Dış tahliye yolunda yürüme alanlarının açık tarafını koruyan korkuluklar var mı?				
Dış tahliye yolu pürüzsüz, sağlam ve büyük ölçüde düz bir hareket yüzeyi içeriyor mu?				
Dış tahliye yolu dallanmadan ve halka açık yoldan uzaklaşmadan devam ediyor mu?				
Her bir çıkış farklı şekillerde (görsel, dokunsal, Braille) ve açıkça görülebilir "ÇIKIŞ" yazısıyla işaretlenmiş mi?				
Çıkış olarak yanlış anlaşılabilecek her bir kapı veya geçitte "ÇIKIŞ DEĞİL" işareti veya gerçek kullanımına yönelik farklı şekillerde (görsel, dokunsal, Braille) uyarı var mı?				
Tahliye yolları boyunca en yakın çıkışa nasıl ulaşılacağını gösteren uygun ve yeterli sayıda işaret bulunuyor mu?				
İşaretler ulaşım yönünü açık ve farklı şekillerde (görsel, dokunsal, Braille) gösteriyor mu?				

	Evet	Hayır	Gerekli Değil	Yorumlar
Görme açısı içerisindeki veya yakınındaki parlak ışıklı işaretler, görüntüler veya nesneler, özellikle görme düzeyi düşük bireylerin dikkatini engellemeyecek veya dağıtmayacak şekilde düzenlenmiş mi?				
Acil durum sırasında herkesin güvenli bir şekilde binadan çıkabilmesi için tahliye yolları engellerden (mobilya ve ekipman dahil) arındırıldı mı?				
Bireylerin, örn. tuvalet gibi kilitlenebilir bir mekânın/odanın içinden geçmek zorunda kalmamaları sağlandı mı?				
*Yangın kapıları dışındaki tüm iç kapılar içeriden anahtar, aletler veya özel bilgiler gerektirmeden kolayca açılıyor ve kapıyı açıp harekete geçirmek 2,5 kg'dan daha az güç gerektiriyor mu?				
*Çıkış işaretlerinin, özellikle de görme engelli bireylerin o işaretleri bulup hissedebilmesi açısından, herhangi bir şekilde engellenmemiş veya gizlenmemiş olması sağlandı mı?				
*Çıkış kapıları, çıkış işaretlerinin görünürlüğünü engelleyen veya görsel, dokunsal ya da Braille işaretli tabelaları gizleyebilecek eşyalardan arındırıldı mı?				
*Tahliye yolu, inşaat veya onarımın neden olabileceği engellerden temizlendi mi?				
*Tahliye yolunun tüm noktalarında 2 metre net yükseklik sağlanıyor mu?				
*Tahliye yolunun tavan havalandırmaları ve duvar dolapları gibi nesneler tarafından olması gereken en az yüksekliği ile genişliğinin azaltması önendi mi?				
*Erişilebilir tahliye yolları 60 cm'den daha kısa bölümleri için en az 80 cm genişlik; 60 cm veya daha uzun bölümleri için en az 90 cm genişlik içeriyor mu?				
*Her bir erişilebilir tahliye yolu, tesisin sabit parçası mı?				
*Tahliye yolu tümüyle düz değilse, kullanıcılar için uygun merdiven veya rampa mevcut mu?				

* Engelli kullanıcıları olan kurumlara ve işletmelere yönelik sorular.

Bina tahliye yolunun açıldığı halka açık yol:

	Evet	Hayır	Gerekli Değil	Yorumlar
Doğrudan dışarıda mı yer alıyor yoksa bir cadde veya geçitten mi oluşuyor?				
Bir sığınma alanına ve oradan da başka halka açık bir yola ulaşıyor mu?				
Dışarıya erişimi olan açık bir alandan mı oluşuyor?				
Kendisine doğru çıkışı kullanması olası olan tüm bina sakinlerini barındıracak kadar geniş caddeler, yürüyüş yolları veya açık alanlar içeriyor mu?				

Gereksinim Duyulan Destek

	Evet	Hayır	Gerekli Değil	Yorumlar
Birey kendisini bir alet/araç veya yardım ile tahliye edilebiliyor mu?				
Ne tür bir alet/araç ile?				
Alet/araç veya yardım nerede bulunuyor?				
Birey tahliye için desteğe gereksinim duyuyor mu?				
Desteği veren kişinin/kişilerin ne yapması gerekiyor?				
Alıştırma çalışmaları tamamlandı mı?				
Desteği verecek kişi(ler), desteğe gereksinim duyan birey ile nerede buluşacak?				
Desteğe gereksinim duyan birey, desteği veren kişi(ler) ile ne zaman iletişime geçecek?				

Tablolar Kaynak:

Emergency Evacuation Planning Guide For People with Disabilities (2007), NFPA, USA. (https://www.preventionweb.net/files/8881_EvacuationGuide.pdf) (ET: Temmuz, 2020)

Destek Verecek Kişi Sayısı

Kaç kişinin destek vermesi gerekiyor?

Destek verecek kişi(ler) ile nasıl iletişime geçilecek?

Ad	Telefon	Cep	e-posta
Gönüllü 1			
Gönüllü 2			
Gönüllü 3			
Gönüllü 4			
Gönüllü 5			
Gönüllü 6			

Rehber Hayvanlar

	Evet	Hayır	Gerekli Değil	Yorumlar
Birey, rehber hayvanının tahliyesi ve ona nasıl davranılması gerektiğine dair bilgileri acil durum yönetimi personeli ile paylaştı mı?				
Birey, hangi şartlar altında rehber hayvanını geride bırakma kararı alması gerekebileceğini düşündü mü?				
Rehber hayvanın kararsız kalması veya yönünü kaybetmesi durumunda yardım etmenin en iyi yolu nedir?				
İlk müdahale ekipleri için rehber hayvanıyla ilgili detaylı bilgilerin kopyası bulunuyor mu?				
Rehber hayvanının yedek yiyecekleri ve malzemeleri nerede bulunuyor?				

Engelli Bireyler İçin Yangından Korunma Tahliye Yöntemleri

Fiziksel Engelli Bireyler



Bu grup birçok kişiyi kapsayabilmektedir. Kalp rahatsızlığı veya astımı olan kişiler de bu grup içinde değerlendirilebilir.

Fiziksel engelli bireyler için tercih edilen tahliye seçenekleri; binanın dışına yatay tahliye, yangından korunmalı diğer bölüme yatay tahliye veya binanın dışındaki en güvenli yere ulaşan asansör ile dikey tahliye. Bunlar engelli bireyler açısından en uygun seçeneklerdir. Bu gruba ayrıca merdivenleri kullanabilen veya daha uzun mesafeleri yürüyebilen bireyler de dahildir, özellikle tahliye yöntemi dinlenme aralıkları içeriyorsa.

Tahliyeyi kolaylaştıran başka bir önlem de, tekerlekli sandalye kullanıcıları için özel tasarlanmış merdiven korkulukları olabilir. Yangının konumuna dair bilgilerin edinilmesi de yanlış bir başlangıç noktasının seçilmemesi veya tahliye sırasında yön değiştirme zorunluluğu oluşmaması açısından faydalı olabilir.

Bu grupta yer alan bireyler için binadan iki veya üç dakika içerisinde çıkmanın mümkün olamayabileceği unutulmamalıdır. Bina-
daki hangi tahliye yollarının yangın ve duman korumalı olduğu ve binanın hangi yangın korumalı bölümleri içerdiğinin açıklanması tavsiye edilir.

Binadaki yangından korunma önlemlerinin bilinmesi/öğrenilmesi, engelli bireylerin kendi başlarına veya destekli tahliyelerini kolaylaştırmak için gerek duydukları zamanı edinmelerini sağlayacaktır.

I. Tekerlekli Sandalye Kullanıcıları

Bu grupta yer alan fiziksel engelli bireyler, bir acil durum tahliyesi sırasında en çok risk altındaki olanlardır. Bununla birlikte tekerlekli sandalyelerini düzenli olarak kullanan bireyler, yavaşça ilerleyerek kendi tahliyelerine yardımcı olabilir veya bağımsız tahliyelerini kolaylaştırabilirler. Engelli bireylere ilgili soruların duyarlı ve en iyi tahliye planını oluşturacak şekilde sorulması çok önemlidir.

Fiziksel engelli bireylerin en çok tercih ettiği tahliye yöntemi, diğer yangın korumalı bölüme veya binanın dışına yatay tahliye veya bir tahliye asansörü kullanarak dikey tahliye. Eğer bu seçenekler mevcut veya çalışır durumda değilse, engelli bireyi acil çıkış merdivenlerinden aşağı veya yukarı taşımak gerekebilir. Merdivenlerden aşağı/yukarı taşımamanın aşağıda belirtilen farklı yöntemleri olabilir.

Özel Not

Tekerlekli sandalye kullanan bireylerin yetileriyle ilgili varsayımlarda bulunmayınız. Binadan güvenli bir şekilde çıkma yetilerine ilişkin bilgi sahibi olabilmek için, bu konuda ne tür bir yardıma gereksinim duyduklarını sorun.

Merdivenlerde Taşıma Yöntemleri

a. Tahliye Sandalyeleri

Tahliye sandalyesi, altında kayaklar ve tekerlekler olan bir şezlonga benzemektedir. Yeri-
ne yerleştirildikten sonra, merdivenlerden

aşağı kaymaktadır. Tekerlekler düz zeminde hareket etmeyi sağlamaktadır, ancak uzun mesafeler için uygun değildir.

Tahliye sandalyesinin kullanımı, bu konuda eğitilmiş ve uygulama yapmış bir veya iki kişinin yardımını gerektirir. Engelli bireyler bu sandalyeyi kullanmaktan hoşlanmayabilirler ve her tekerlekli sandalye kullanıcıını tahliye sandalyesine aktarmak veya içinde oturmasını sağlamak mümkün değildir. Bu nedenle tahliye sandalyeleri her tekerlekli sandalye kullanıcıına uygun bir çözüm olarak görülmemelidir.

Tahliye sandalyesi, sadece tekerlekli sandalye kullanıcısı ve yardımcısının bu konuda iyi eğitilmiş ve bu ekipmana alışkın olması durumunda işe yararmaktadır. Satın alındığında, mutlaka kullanımı konusunda bilgi edinilmelidir.

Genelde bu süreçlerde engelli bireyin yer alması gerekmez, ancak bazıları tahliye sandalyesinde taşınma konusunda pratik yapmak isteyebilir. Engelli birey alıştırmalara dahil olmaya zorlanmamalıdır. Önemli olan, kendisine yardımcı olacak kişilerin bu alıştırmaları yaparak ekipmanı kullanım konusunda tecrübe edinmeleridir. **Tahliye sandalyesi kullanımı engelli bireyde yaralanma riski oluşturabilir, bu nedenle bu sandalyelerin engelli bireyler**



tarafından kullanımını gerçek durumlarla sınırlı tutmak en doğrusudur.

b. Engelli Bireyi Kendi Tekerlekli Sandalyesi ile Taşımak

Engelli bir bireyi kendi tekerlekli sandalyesini kullanarak merdivenlerden indirmenin farklı yöntemleri vardır: Tekerlekli sandalye köşelerindeki belli noktalardan tutularak iki, üç veya dört kişi tarafından aşağı taşınabilir. Ekip, tekerlekli sandalyeyi bu şekilde kaldırarak merdivenlerden aşağı veya yukarı taşıyabilir. Tekerlekli sandalye kullanıcılarının çoğu bu yöntemi yardımcı olacak kişilere gösterebilir.

c. Engelli Bireyi Ofis Sandalyesi ile Taşımak

Bu yöntem engelli bireyin aşağı taşınması mümkün olmayan, örneğin akülü büyük bir tekerlekli sandalye kullanması durumunda geçerli olabilir.

Herhangi sağlam bir ofis sandalyesi bunun için uygun olabilir, ancak kollu sandalyeler tercih edilmelidir. Aşağı taşıma yöntemi ise tekerlekli sandalyede uygulananlarla aynıdır.

d. Sandalyeyi Tekerlekleri Üzerinde İndirmek

Bazı tekerlekli sandalyeleri kendi eksenleri üzerinde yatırarak merdivenlerden neredeyse ağırlıksız olarak indirmek mümkündür. Bir veya iki kişi, sandalyeyi arkasındaki sabit bir yerden tutarak taşınan kişinin ağırlığının yardımıyla tekerlekli sandalyeyi merdivenlerden aşağı sürebilir. Bazı tekerlekli sandalye kullanıcıları bu manevrayı yardım almaksızın yapabilmektedir, ancak bunlar azınlıktadır ve bu merdivenden iniş sürüşü sadece kısa merdiven kolu (ara bölüm) mesafelerinde pratiktir.

Önemli Sorular



Fiziksel engeli olan bir birey veya akülü ya da manuel tekerlekli sandalye kullanıcısıyla birlikte yazılı bir plan oluştururken aşağıdaki bilgiler edinilmelidir:

- Hangi rotalarda veya tahliye yollarında merdiven korkuluğu var?
- Belirli rotalardaki sürüş mesafesi ne kadar?
- Bina içindeki yangın korumalı bölümler nerede bulunuyor?
- Tahliye sandalyeleri mevcut mu?
- Hangi merdivenlerde korkuluklar var ve merdivenlerin hangi tarafında yer alıyorlar?
- Asansörleri ve asansörlü alanları kullanma olanağı var mı?
- Personel hangi yardımı sunabiliyor?

Fiziksel Engelli Bireye Yönelik Sorular



- Merdivenleri yardım almadan/yardım alarak inebiliyor musunuz?
- Yardım almaksızın ne kadar yürüyebiliyorsunuz?
- Merdivenlerden aşağı kayabiliyor musunuz?
- Kaç adet merdiven kolunu (ara bölümünü) inebilirsiniz?
- Destek almanız durumunda sayısı artabilir mi?
- Kaç kişinin size destek olması gerekiyor?
- Kaç defa durarak dinlenme arası vermeleri gerekiyor?
- Merdiven korkulukları tahliyenizi kolaylaştırır mı?
- Tahliye yolları üzerinde merdiven kolları veya başka desteklerin size yardımcı olabileceği bölümler var mı?
- Duman ve benzeri etkenler engelliliğinizi ne derece etkileyebilir?
- Tekerlekli sandalyeniz akülü mü yoksa manuel kullanımlı mı?

Yukarıda yer alan tekniklerin hiçbirisi gerekli eğitim alınmaksızın kullanıma uygun değildir. Tüm aşağı taşıma tahliye teknikleri risk değerlendirmesi ve uygulayanlar açısından profesyonel kullanma ve taşıma eğitimi gerektirir.

Tahliye planını tasarlarken, günlük faaliyetlerde mümkün olanlar yerine, olağandışı koşullarda nelerin gerçekçi ve uygulanabilir olacağını göz önünde bulundurun.

Bu aşama tamamlandıktan sonra, bazı bireyler binadaki mevcut sistemleri kullanarak

kendi başlarına tahliyei başarabileceklerine karar verecektir. Diğerleri ise bir veya daha fazla kişinin desteğine gereksinim duyduklarının farkına varacaktır.

II. Akülü Tekerlekli Sandalye Kullanıcıları

İleri derecede fizksel engeli olan bireyler: Akülü tekerlekli sandalye kullanan engelli bireylerin, manuel tekerlekli sandalye kullanan engelli bireylere göre daha sınırlı hareket yetenekleri olabilir. Ancak bu kuralı bozan istisnalar da olduğundan, bu konuda mümkün olduğunca engelli bireyin kendisine danışmak önemlidir.

Bu grupta yer alan engelli bireyler binadan tahliye olmak için daha çok desteğe gereksinim duyabilir. Yetkili personelin veya bina yöneticilerinin, tüm engelli grupların bağımsız tahliyelerini kolaylaştırmaları ve bu gruba yardımcı olacak yeterli personeli bulundurmaları akıllıca bir davranış olacaktır.

Söz konusu grubun tekerlekli sandalyelerini -ağırlıkları ve büyüklükleri nedeniyle- be-



raberinde göturmelerini beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Tahliyelerini mümkün kılan uygun bir asansörün bulunmaması durumunda, sandalyelerini binanın içinde bırakmak

zorunda kalacaklardır. Bu da onları aşağı taşımak için, örneğin tahliye sandalyesi benzeri araçlar gibi başka yöntemleri gerekli kılacaktır.

Fiziksel engelli bireyleri merdivenlerden aşağı veya yukarı taşıyacak başka tür mekanik ekipman da mevcuttur; ancak tahliye için bu tür ekipman kullanmayı düşünüyorsanız, zamanlamayı ve başkalarının tahliyesini engelleme olasılığını öncelikle göz önünde bulundurmalısınız.

Tahliye sırasında engelli bireyi aşağı taşımak için dört kişinin gerekli olması durumunda, merdivenlerin ekibin tümü için rahat ve güvenli hareket edilebilecek genişlikte olması, dikkate alınması gereken önemli bir konudur.

Görme Engelli Bireyler



Görme engelli bireylerin tahliyelerinde, doğru işaretlendirme ve diğer yönlendirme ipuçları yardımcı olmaktadır.

Fiziksel koşulların uygun olması durumunda, binadan çıkmakta zorluk yaşamamaktadırlar. Ancak afet ve acil durum ortamına bağlı olarak, daha zorlu tahliye koşulları söz konusu olabilir. Böyle zamanlarda görme düzeyinin yüksek olmasının tahliye sürecine etkisi düşünüldenden çok daha farklı veya tersi yönde gerçekleşebilir. Görmeyen veya görme düzeyi çok az olan bireyler, tahliye için ışık kaynağına ihtiyaç duymadıklarından daha avantajlı dahi olabilir. Bu nedenle görme düzeyi ile kolay hareket etme arasında doğru bir orantı kurulmamalı, görmeyen veya farklı görme engeli olan bireylere yönelik tahliyei kolaylaştıran tüm önlemler alınmalıdır.

Dokunsal işaretler veya ses sinyalleri gibi özel yönlendirme bilgilerinin sağlanamadığı

durumlarda görme engelli bireylerin tahliyele-
rini kolaylaştıracak bina içindeki uygun mevcut
öğelerden yararlanmak mümkündür. Örneğin,
canlı tezat renkler, acil çıkış merdivenlerindeki
korkuluklar ve basamak kenarı işaretleri, acil
çıkış yollarındaki tezat renkler veya farklı doku
içeren döşeme kaplamaları ya da yol bulma
bilgileri gibi bina tasarım öğeleri. Bu yönlendir-
me ipuçlarının sağlandığı yerlerde, görmeyen
veya farklı görme engeli olan bireylerin destek
alma gereksinimi azalmaktadır.

Ancak görme engelli bireyler tüm bu ön-
lemlerin varlığından kişisel acil durum tahliye
planı dahilinde bilgilendirilmelidir. Yönlendir-
me bilgilerinin eksik olduğu yerlerde, bina dışı-
na tahliye için personel desteği gerekecektir.

Yönlendirme Bilgileri

Doğru yönlendirmelerle iyileştirilmiş acil çıkış
merdivenlerine bağlanan işlevsel tahliye yolları
sadece görme engelli bireylerin değil, tüm kul-
lanıcılarının yararına olacaktır.

Doğru renkteki tanımlama ve erişilebilir
işaretler, görmeyen veya farklı görme engeli
olan bireylere yardımcı olacaktır. Bu sistem-
lerin tahliye yollarını da kapsayacak şekilde
yaygınlaştırılması, tahliye sırasındaki destek
gereksinimini azaltabilmektedir.

Görmeyen veya farklı görme engeli
olan bireyler çıkış işaretlerini kolayca bula-
mayabilir ve binadan çıkış yönünü fark ede-
meyebilir, ancak binaya giriş rotasındaki yol-
ları hatırlayabilir. Tahliye yollarının binanın
genel dolaşım yollarının bir parçası olarak
kullanılması, görmeyen veya farklı görme
engeli olan bireylerin bu rotaları daha iyi ta-
nımlarını ve böylece acil tahliyeleri sırasın-
da daha çok seçenek oluşturabilmelerini
sağlayabilir.

Yangından Korunma Talimatları

Görme engelli bireyler, uygun yazı fontları kulla-
nılmadığından, çoğu binadaki yangın acil du-
rum talimatlarını okuyamamaktadır. Uygun

Önemli Sorular



Görme engelli bir birey ile birlikte yazılı bir plan hazırlandığında, aşağıdaki bilgiler
edinilmelidir:

- Hangi tür alarm sistemi mevcut?
- Tahliye yolları açık bir şekilde işaretlenmiş mi?
- Yeterli yönlendirme bilgilendirmesi mevcut mu?
- Yangından korunma talimatları uygun formatlarda hazırlanmış mı?
- Tahliye merdivenlerinde basamakların kenarı işaretlenmiş mi?
- Tahliye merdivenlerinde korkuluklar var mı?
- Merdiven rıhtları (aralıkları) kapalı mı?
- Açık ve çelikten dış tahliye yolları var mı?

Görme Engelli Bireye Yönelik Sorular



- Binada tek başına mı çalışıyorsunuz?
- İş saatleri dışında çalışıyor musunuz?
- Alarmı duyabiliyor musunuz?
- Tüm tahliye yollarının/rotalarının yerini biliyor musunuz?
- Bu tahliye yollarını/rotaları destek almaksızın takip edebiliyor musunuz?
- Açık ofis ortamında ekip halinde mi çalışıyorsunuz?
- Tahliye talimatlarını okuyabiliyor musunuz?
- Cevabınız hayır ise, onların hangi formatta olması gerekir?

talimatlar, Braille kullanarak veya büyük baskılı ya da sesli formatta hazırlanmalıdır. Tahliye yollarının dokunsal haritalarını hazırlamak ve binada çalışan görme engelli personele yönlendirme eğitimi vermek, tahliye seçenekleri konusunda daha çok bilinçlenme sağlayabilir.

Personel Sorumluluğu

Genel ilke olarak personel, engelli olsunlar veya olmasınlar, tüm çalışanların/kullanıcıların/ziyaretçilerin binadan güvenli tahliyelerini sağlayabilecek duruma gelmelidir. Bu, geçici kullanıcılar açısından da en güvenli yöntemdir.

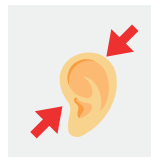
Tahliye Yollarının/Rotalarının Güvenli Olmasını Sağlama

Görme engelli bireylerin tahliyesini kolaylaştırmak için farklı basit önlemler uygulanabilir. Merdiven rıhtlarının (basamaklar arası dik yüzey) açık olması onları zorlayabilir, bu nedenle tahliye rotalarının üzerinde açık rıhtlı merdivenler yer almamalıdır. Bu tür merdivenlerin mevcut olması durumunda, tahliye destek sağlanmalıdır veya merdivenleri daha güvenli

hale getirecek uyarlamalar yapılmalıdır. Başka bir merdiveni kullanma seçeneği de mümkün olabilir.

Ofis mobilyalarının veya ekipmanlarının yeniden düzenlenmesi ve tahliye yollarını etkilemesi durumunda, bu değişikliklerin belgelenmesi ve binadaki görme engelli bireylere bildirilmesi gerekmektedir.

İşitme Engelli Bireyler



İşitme yetersizliği veya sağır olan kişiler, acil tahliye durumu olduğunu bilmelidirler. Sadece işitsel bir yangın alarm sisteminin mevcut olması ha-

linde, alarmı veya genel seslendirme sisteminden gelen mesajı duyamayabilirler. Ancak binanın içinde ses geliştirme sistemlerinin yer alması durumunda, mesajın bu sistem üzerinden, örneğin işitme döngüsü veya radyo çağrı alıcısı aracılığıyla iletilmesi mümkün olabilir.

İşitme engelli bireyleri mevcut bir acil durumda ve olası tahliye konusunda uyarmanın

tercih edilen seçenekleri, yangın alarm sistemi-ne uyarı lambaları eklemek ve çağrı cihazı sistemleri kullanmaktır. Bunların sağlanamaması durumunda, bu bilgiyi iletebilecek çeşitli başka uygun yardımcı araçlar mevcuttur.

Önemli Bilgiler

İşitme yetersizliği veya sağır olan bir bireyle birlikte bir plan yazarken, aşağıdaki ekipmanın mevcut ve desteğin olup olmadığı öğrenilmelidir:

- Görsel alarm sistemi
- Mesajlaşma hizmeti
- Ofis intraneti
- Telefon ağı-metinli telefon
- Titreşimli çağrı cihazı
- Ekip üyesi
- Yangın güvenlik görevlileri
- Arkadaş yardımı/eş sistemi
- Uyarı lambaları

Tüm çağrı cihazları ve diğer ekipman, çalıştırlarına dair düzenli kontrol edilmelidir.

Personel Eğitimi

İşitme engelli bireyleri binayı terk etmeleri gerektiği konusunda uyarması beklenen personelleri işitme yetersizliği/sağırılık hakkında eğitmek gerekir. Genellikle kat görevlileri katlarda kimsenin geride kalmadığını kontrol etmek için binayı tararlar. Bu personel, alarmı duymamış olabilecek işitme engelli bireylerin tutumlarını anlamaya yönelik eğitilebilir.

Bunun gözlemlenebileceği tipik durumlar çoğunlukla tek kişilik ofisler, kütüphaneler, tuvalet bölümleri veya giyinme odalarıdır. Yangın güvenlik görevlileri için sesli çağrı yerli olmamalıdır ve sorumlulukları altındaki

tüm alanları fiziksel olarak kontrol etmek üzere eğitilmelidirler; ancak söz konusu alanların güvenli olması şartıyla.

Eğer bir kişi tahliye süreci sırasında mantıklı bir şekilde davranmıyorsa, sorumlu personel o kişinin alarmı duymamış olabileceğini fark edebilmelidir. Çoğunlukla daha yüksek sesle bağırarak cevap almak mümkün değildir. Doğrudan söz konusu kişinin yanına gitmek ve ne olduğunu işaretlerle anlatmak veya bir not yazmak ya da daha önceden hazırlanmış kısa yazılı bir talimat kullanmak gerekebilir.

Yangından Korunma Talimatları

İşitme engelli bireylerin tümü Türkçe bilemeyebilir. Kolay anlaşılabilir bir Türkçeyle yazılmış yangın protokolünün gerekli dillere çevirilerinin mevcut olması önemlidir. Ayrıca bu gruptaki bireyler için yazılı bilginin sembollerle desteklenmesi yararlı olabilir.

İşitme engelli bireylere yönelik bir planı yazarken, dikkate alınması gereken ek konular vardır.

Tek Başına Çalışanlar

Bir binada tek başına çalışan işitme engelli bireylerin gelişen acil durumdan haberdar olmalarına dikkat edilmelidir. Buna yönelik görsel bir alarm sisteminin ya da titreşimli çağrı cihazının bulunması önemlidir. Bu aynı zamanda işitme engelli bireyin iş saatleri dışında çalışması ve kendisine acil durum tahliyesinin söz konusu olduğunu bildirebilecek başka işiten bir bireyin yanında olmadığı durumlar için de önemlidir. Ayrıca yangın acil durumları dışında da tahliyelerin söz konusu olabileceği unutulmamalıdır.

İşitme engelli personelin çalışma saatleri veya esnek çalışma saatleri, güvenli tahliye yönelik yetersiz koşullar nedeniyle kısıtlanmamalıdır. Bu türlü kısıtlamaların makul

düzenlemelerin tam olarak dikkate alınmadan yapılması durumunda, ayrımcılık oluşabilir.

Önemli Sorular



Planı yazarken işitme engelli bireye aşağıdaki konularda bilgi verilmelidir:

- Tahliye edilmeleri konusunda onları uyaran mevcut sistemler hakkında; örneğin uyarı lambaları, çağrı cihazları, kişisel iletişim vb.
- Yangın alarmlarının kullanılması hakkında; alarm nasıl çalıştırılır, kontrol merkeziyle nasıl iletişime geçilir vb.
- İşitme engelli bireylerin tahliye süreçlerini bildiklerinden emin olun; örneğin nereye gideceklerini, alternatif rotaları ve tahliye sonrası nereye bildirim yapmaları gerektiği vb.

İşitme Engelli Bireye Yönelik Sorular



- Binada tek başınıza mı çalışıyorsunuz?
- İş saatleri dışında da çalışıyor musunuz?
- Açık ofis ortamında ekip halinde mi çalışıyorsunuz?
- Acil durumlar için özel mesaj (sms) numaranız var mı?
- E-posta adresiniz var mı?

Zihinsel Engelli veya Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Olan Bireyler



Zihinsel engelli bireyler çoğunlukla tahliye sırasında neler olduğunu anlamakta zorlanmaktadır veya engeli olmayan bireylerle aynı risk algısına sahip değildir.

Zihinsel yetersizlikleri olan bireyler başka bir engel sahibi de olabilir; bazıları hareket zorluğu çekebilir, diğerlerinin ise işitme veya görme yetersizliği de olabilir. Bazı zihinsel engelli bireyler ana akıştan daha yavaş hareket edebilir ve bu nedenle (tahliye merdiveni genişliğinin izin vermesi durumunda) yavaş ve hızlı tahliye şeridi ayırımına gereksinim duyabilir.

Yönlendirme Bilgileri

Yönlendirme bilgileri ve renk kodlamalı tahliye yolları faydalı olabilir. Tahliye yolları boyunca alıştırmaya yapılması ve bu alıştırmaların düzenli aralıklarla tekrarlanması, personel desteğine gereksinimi önemli ölçüde azaltabilir. Alıştırma yapmak bu gruptaki bireyler için vazgeçilmezdir, özellikle de bir kişinin örneğin okul sınıflarında olduğu gibi birçok kişiden sorumlu olduğu durumlarda. Rutin aralıklarla tekrarlanan alıştırmalar, bu bireylerin bazılarında görülebilecek ve güvenli tahliyeyi önleyebilecek davranış sorunlarının ortaya çıkma olasılığını azaltabilir. Tahliye yollarının/rotalarının aynı zamanda genel dolaşım için kullanılıyor olması yararlıdır.

Özel Not

Zihinsel engelli ve OSB olan bireylere tahliye planıyla ilgili olarak neyi anladıklarını sormak ve onların tahliye rotalarını bulma şekillerine göre bir plan geliştirmek daha doğru bir yaklaşımdır.

Yangından Korunma Talimatları

Bu grupta yer alan bireyler, tahliye planının onlara okunmasına ve anlatılmasına gereksinim duyabilirler. Acil durumda ne yapılması gerektiğine dair videolu anlatım ve açıklama da faydalı olabilir. Tahliye yolunun/rotasının resimli anlatımı da yardımcı olabilir.

Diğer Etkenler

Bazı zihinsel engelli bireyler ana akıştan daha yavaş hareket edebilir ve bu nedenle tahliye merdivenlerinde yavaş ve hızlı tahliye şeridi ayırımına gereksinim duyulabilir.

Her zihinsel engelli bireyin yanında bir bakıcı veya yardımcı olmayacağını bilmek önemlidir. Bu nedenle bir bakıcı veya yardımcı olacağını varsaymak yerine, her zaman öncelikle engelli bireyin binayı nasıl terk etmesi gerektiğini anlaması sağlanmalıdır. Yön bulma yeteneğini etkileyen bir engeli olan bireye bunun anlatılması mümkün olmayabilir. Personelin böylesi durumlar için bilinçlendirilerek, tahliye sırasında kaybolmuş veya ne yapacağını bilmeyen bireylere duyarlı bir şekilde yardımcı olması sağlanmalıdır.

Cevaplayabilmesi Durumunda: Zihinsel Engelli veya OSB Olan Bireye Yönelik Sorular



- Binada tek başına mı çalışıyorsunuz?
- İş saatleri dışında çalışıyor musunuz?
- Alarm sesini tanıyor musunuz?
- Alarm sesini duyduğunuzda, nereye kaçacağınızı biliyor musunuz?
- Açık ofis ortamında ekip halinde mi çalışıyorsunuz?
- Tahliye talimatlarını okuyabiliyor musunuz? Onları anlayabiliyor musunuz?
- Cevap hayır ise, onların hangi formatta olması gerekir?

Önemli Sorular



Zihinsel engelli veya OSB olan bir bireyin bu soruları kendisinin yanıtlamayacağı durumlarda, bireyin yakınları veya bakım verenleri yazılı bir plan hazırlarken aşağıdaki bilgileri edinmelidir:

- Hangi tür alarm sistemi mevcut?
- Tahliye yolları açık bir şekilde işaretlenmiş mi?
- Yeterli yönlendirme bilgilendirmesi mevcut mu?
- Yangın talimatları uygun formatlarda hazırlanmış mı?
- Tahliye merdivenlerinde basamak kenarları işaretlenmiş mi?
- Tahliye merdivenlerinde korkuluklar var mı?
- Merdivenlerde iki farklı akış hızı gerekli olacak mı? Merdivenler buna izin verecek genişlikte mi?
- Merdiven rıhtları (aralıkları) kapalı mı?
- Açık ve çelikten dış tahliye yolları var mı?

Diğer Özel Gereksinimli Bireyler

Engelli bir bireyin kişisel afet ve acil durum tahliye planına gereksinim duymasını veya talep etmesini beklemeyin. Bilgilendirilmeleri durumunda, bazıları destek almaksızın binadan nasıl çıkabileceğini anlayacaktır. Engelli sayılmayacak diğer bireylere de tahliye planı talep etme fırsatı verilmelidir. Binadaki tüm personele (engelli/engeli olmayan) tahliye gereksinimleri hakkında kişisel görüş bildirme fırsatı tanınmalı ve desteğe gereksinim duymaları durumunda bunun sağlanacağı güvencesi verilmelidir. Hizmet sağlayıcılar, bireylerin gereksinim duymaları durumunda özel bir tahliye planı talep etmelerini mümkün kılan bir yaklaşım içinde olmalıdır. Bu hizmeti alanların da bu taleplerinden ve ihtiyaçlarından ötürü işverenleriyle ilişkilerinin olumsuz yönde etkileneceği kaygısı yaşamamaları sağlanmalıdır.

Epilepsili bireyler “bilinmeyen gereksinimler” sınıfına dahil olabilir; ancak bilinmeyen gereksinim sahibi olanlar sadece onlar değildir. Birçoğu afet ve acil durum sırasında binadan yardım almaksızın çıkabilecek durumdadır, buna karşın yangın senaryolarında genellikle alarminin verildiği sırada epilepsili bir bireyin nöbet geçiriyor olabileceği ve yalnız olduğu bir alanda (tuvalet veya depo alanları) yığılıp kalabileceği varsayılmaktadır. Ancak bu pek olası değildir ve genel uygulama olarak tahliye sırasında görevliler her bir katın tamamını dikkatlice kontrol edeceklerinden, bu ender olayı da fark edebilirler.

Engelli bireylerin yaşamını zorlaştıran somut engellerin ortadan kaldırılması kadar, gerçekçi olmayan varsayımlar nedeniyle onları iş ve sosyal yaşamdan uzak tutan yapay engellerin oluşturulmaması da önemlidir.

Kaynak:

Fire Safety Risk Assessment, Means of Escape for Disabled People, UK.

(https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/886446/9446_Means_of_Escape_v2_.pdf) (ET: Temmuz, 2020)

(Open Government Licence: <http://nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3/>)

4. Adım

Afet ve Acil Durum Tatbikatları

Bir afet ve acil durumun ciddiyetinin ve öneminin anlaşılması ister işyerinde veya okulda ister evde olsun, ancak tüm paydaşlarının katılımının zorunlu olduğu ve disiplinli bir şekilde yerine getirildiği tatbikatlarla mümkündür. Oluşturulan bir planın uygulanmasının önemi çok büyüktür, çünkü ancak tatbikatlar yapılarak olası zayıf noktalarını ortaya çıkarmak mümkündür. Tatbikatlar, paydaşların planı daha iyi kavramasını sağlar ve bir afet ve acil durumda ne tür desteğin gerekli olduğunu ortaya çıkarır. **Özellikle engelli bireylerle ilgili olarak tatbikatlar, özel gereksinimlerini daha iyi anlamalarını ve böylece onları hem kişisel destek ağlarına hem de yerel yönetimlere ve afet kuruluşlarına daha iyi iletebilmelerini sağlar.**

Bu bölümde standart tatbikat ve bellek ile anlama ve kavrama yetersizlikleri olabilecek zihinsel engelli bireylere yönelik özel tatbikat koşulları ele alınmaktadır.

Standart Afet ve Acil Durum Tahliye Tatbikatları

Gerçek koşullara benzer bir afet ve acil durumu oluşturmaya çalışırken, engelli birey üzerinde sorun ve kaygı yaratabilecek durumların gözden kaçmaması için katılımcıların tatbikattan önceden haberdar edilmemesi gerekmektedir. Zaten gerçek afet ve acil durumlarında da çoğunlukla kimseyi önceden uyarmak mümkün olmamaktadır.

Ancak bu durum, özellikle ileri derecede zihinsel engelli veya OSB olan bireyler için geçerli olmayabilir.

Deprem ya da yangın gibi bir afet ve acil durumun yaratacağı “kaotik” durum onları aşırı kaygılandırabilir, davranış sorunlarına,

öfke nöbeti geçirme veya tatbikata direnme gibi sorunlara da neden olabilir.

Bu duruma hazırlıklı olabilmeleri için, bazen kendileri ve yakınları haberdar edilerek bazen de habersiz tatbikatların yapılabileceği söylenmelidir.

Dikkate Alınması Gereken Konular

Standart tatbikatları uygularken, alınan önlemlerin etkinliğini değerlendirebilmek için kapalı koridorlar, merdiven boşlukları, bloke olmuş kapılar veya erişilebilir tahliye yolları boyunca şuursuz bireyler gibi aşılması gereken birtakım zorluklar da eklenmelidir.

Buna ek olarak, örneğin işyerlerinde ve okullarda kurulan Olay Komuta Sistemi'ne (OKS) bağlı Acil Durum Müdahale Ekibi üyelerinin tatbikatlar sırasında aşağıdaki konuları dikkate alması gerekmektedir.

Acil Durum Sorumlusu:

- Çalışanlara ve tesis içindeki kiracılara/kullanıcılara, okul personeli ve öğrencilere afet ve acil durumu gerekli ve uygun olan tüm yollar üzerinden bildirir;
- Acil Durum Yönetim Merkezi'ni anında haberdar eder, İl İtfaiye Müdürlüğü ile iletişime geçer, koordinasyonu sağlar ve acil durum hakkında bilgilendirir;
- Acil Durum Yönetim Merkezi'ne sığınma veya kurtarma alanında bekleyen bireylerin adını ve sayısını, konumlarını, yetersizliklerini ve gereksinim duydukları destek türlerini bildirir.

Kat Görevlisi:

- Acil Durum Sorumlusu'nu haberdar eder, onunla sürekli iletişimi oluşturur ve korur;
- Mevcut olmayan ekip üyeleri yerine yedek Acil Durum Müdahale Ekibi üyelerini organize eder;

- Katında bulunan çalışanlardan/öğrencilerden/ziyaretçilerden veya diğer personel den engeli olan veya hareket sınırlamaları içeren bireyleri belirlerken, tüm çalışma alanlarını, toplantı odalarını ve halka açık dinlenme yerlerini dikkatli bir şekilde tarar.

Arama Kurtarma Ekibi:

- Acil Durum Müdahale Ekibi'nin, yedeklerinin ve arama ekranlarının belirlendikleri bölgelerde ve görev yerlerinde olup olmadıklarını kontrol eder;
- Kendilerine tahsis edilen alanlarda bulunan çalışanlar/öğrenciler/ziyaretçiler veya diğer personelin ek Acil Durum Müdahale Ekibi'ne veya yedeklerine gereksinim duymaları durumunda kat görevlisini uyarır;
- Kat görevlisini, yaralı personel dahil olmak üzere, yardım gerektiren her olay hakkında konumuyla birlikte bilgilendirir.

Acil Durum Müdahale Ekibi/Yedekler:

- Engelli birey ile iletişime geçer ve onu gelişen durum hakkında bilgilendirir;
- Engelli bireye en yakın merdiven çekirdeğine ve/veya sığınma veya kurtarma alanına kadar eşlik eder/destek verir;
- Acil Durum Sorumlusu ile iletişime geçene kadar veya itfaiye kurtarma ekibi ya da acil durum desteği ulaşana kadar, engelli bireyin yanında kalır;
- Talep edilmesi durumunda, engelli bireyin acil durum aracına yerleştirilmesine ve/veya taşınmasına yardımcı olur;
- Sadece çok gerekli olması durumunda, engelli bireyin merdivenlerden aşağı inmesine veya dıştaki toplanma alanına ulaşmasına yardımcı olur;
- Engelli bireyin yanında "tehlike geçti" uyarısı yapılmaya kadar kalır;

- Engelli bireyin çalışma/eğitim/yaşam alanına dönmesi için yardımcı olur.

Değerlendirme

Her tatbikat sonrası yapılan değerlendirme, edinilen deneyimleri belirleme ve plan değişikliklerini tartışma fırsatı oluşturur. Eylem planları "yaşayan" belgeler olduğundan, paydaşların katılımı ve tatbikattaki başarı ile başarısızlıklar konusunda geri dönüşler planın geliştirilmesini sağlayacaktır.

- Acil Durum Sorumlusu ve kat görevlileri, Acil Durum Müdahale Ekibi'nin ne derece etkin olduğunu ve sorumluluklarını ne derece yerine getirdiğini düzenli olarak değerlendirmelidir.
- Tüm katılımcıların özel bilgilerinin korunması şartıyla, Acil Durum Müdahale Ekibi'ne tatbikat performansının yazılı sonuçları iletilerek tahliye sürecinin düzenli gelişmesi sağlanmalıdır.
- Devam eğitimleri açısından da yazılı sonuçlarla ilgili geri dönüşler önem taşımaktadır.

Kaynak:

A Guide To Creating Emergency Evacuation Procedures Including Considerations For People With Disabilities (2010), USA, California. (<http://interwork.sdsu.edu/cmei/modules/resources/EvacGuide2010.pdf>) (ET: Temmuz, 2020)

Zihinsel Engelli veya OSB Olan Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Tatbikatları



Engeli olmayan bireyler için afet ve acil durumlara yönelik olarak yılda iki tatbikat düzenlenmesi önerilmektedir. Engelli bireyler ve özellikle zihinsel

yetersizliği veya OSB olan bireyler ise daha sık aralıklarla, önceden hazırlanmış kişisel tahliye planlarına uygun tatbikatlar yapmalıdır. Bu tatbikatlar zihinsel engelli veya OSB olan bireyin yalnız olduğu durumlar ve destek alabileceği bir yakınının bulunduğu durumlar için farklı senaryolar çerçevesinde düzenlenmelidir. Böyle yapılması:

- Zihinsel engelli veya OSB olan bireyin yalnız kaldığında, bağımsız olarak bir afet ve acil durum sırasında ne yapması gerektiğine karar vermesini;
- Ortamı tahliye etmesi gerektiğinde, doğru adımları izleyerek güvenli bir alana çıkmasını;
- Acil durum sonlandığında neler yapması gerektiğini öğrenmesini;
- Yakınlarının veya bakım verenlerinin ne tür bir destek sunmaları gerektiği konusunda deneyim kazanmalarını sağlayacaktır.

Dikkate Alınması Gereken Konular

Zihinsel engelli veya OSB olan bireyler ile yapılan tatbikatların dışında, yakınlarının veya bakım verenlerinin afet ve acil durumlara ilişkin farklı senaryolar üzerinde onlarla belirli aralıklarla konuşmaları ve izlenmesi gereken adımlara ilişkin tekrar yapmaları önerilir. Hangi senaryo durumunda ne yapılması gerektiği açıklandıktan sonra, zihinsel engelli veya OSB olan bireye senaryolar tek tek sunulur ve ne yapması gerektiği sorularak konuyu ne kadar öğrenip öğrenmediği kontrol edilebilir. Eğer zihinsel engelli veya OSB olan bireyin yanında bakım veya destek veren kişiler bulunmuyorsa, acil durum sonlandığında ilgililere kendisiyle ilgili vermesi gereken bilgilerin tekrarını yapmak, bu bilgileri en net biçimde nasıl aktarabileceği ve bunu yaparken gerektiğinde alternatif iletişim yollarını nasıl kullanacağına ilişkin alıştırmaların yapılması yararlı olacaktır. Bireyin yetkili kişilere kendisiyle ilgili bilgileri verirken, gerektiğinde bazı basit görseller ve anahtar sözcükler kullanması ve söylenenleri kolay unuttuğu için onlardan yazılı bilgi vermelerini veya daha yavaş konuşmalarını istemesi hedeflenmelidir.



Zihinsel engelli veya OSB olan bireylere ilişkin tüm bu açıklamaların ardından, acil durum personeli için sunulabilecek bazı öneriler aşağıda yer almaktadır:

- Zihinsel engelli veya OSB olan bireylerin bellek sorunları düşünüldüğünde, önceden yapılan tatbikatlara veya eğitime rağmen bu bireylerin acil durumlarda yapmaları gerekenleri unutabilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle acil durum personelinin yapılacakları tek tek yeniden açıklaması uygun olacaktır.
- Odaklanmadaki güçlükler düşünüldüğünde, personelin bu açıklamaları yaparken zihinsel engelli veya OSB olan bireyin odaklanmasını kolaylaştıracak biçimde mümkün olduğu kadar açık, kısa ve anlaşılır ifadeler kullanması ve kafa karıştıran uzun ifadelerden kaçınması önerilir.
- Benzer biçimde, personelin bireye soru sorması gerektiğinde bu soruların olabildiği kadar açık ve kısa olması gerekmektedir. Örneğin; "Ahmet, bana babanın ismini söyler misin?" gibi bir soru yerine zihinsel engelli bireyle göz teması kurarak, "Babanın adı ne?" gibi bir soru yöneltmek daha uygun olacaktır. Ancak OSB olan bireylerle göz teması kurulamayabileceğinden, onlarla bu gibi durumlarda iletişime geçmenin farklı yolları önceden belirlenmelidir.
- Zihinsel engelli veya OSB olan bireylerin bazılarının üzerinde, ailenin önceden aldığı önlemler çerçevesinde, önemli kişisel bilgilerin yer aldığı kolye, künye gibi takılar, not kartları veya dövmeler yer alabilmektedir. Acil durum personelinin bireyin üzerinde bu tür gereçlerin ve işaretlerinin bulunup bulunmadığını kontrol etmesi, özellikle

iletişim kurma ile ilgili güçlükler yaşayan zihinsel engelli veya OSB olan bireyler açısından faydalı olacaktır.

- Acil durum aşamaları düzenli aralıklarla gözden geçirilmelidir (zihinsel alıştırma) ve en az yılda iki kez iş ortamında, evde, okulda veya tatbikat alanlarında gibi yerlerde uygulama yapılmalıdır (fiziksel alıştırma).
- Planlarınıza alışmak için zihinsel, fiziksel ve bölgesel talimler yapın.
- Zihinsel yetersizlikten etkilenme düzeyi arttıkça, tatbikat sıklığının artması uygun olacaktır; bu açıdan tatbikat sıklığı, ayda bire kadar çıkabilmektedir.
- Afet ve acil durum türüne göre tatbikatlar değişmektedir; örneğin deprem tatbikatı ile yangın tatbikatı birbirinden çok farklıdır.

Zihinsel Tatbikatlar

Zihinsel tatbikatları ne yapacağınızı düşünerek ve ardından önereceğiniz eylemleri tartışarak uygulayabilirsiniz. Örnek verecek olursak, aşağıdaki durumları ve bu durumlarla nasıl başa çıkacağınızı düşünerek işe başlayabilirsiniz. Bunun yanı sıra fiziksel alıştırma bölümündeki örnekleri de aynı şekilde ele almanızı öneririz.

Diyelim ki aileniz üyeleri gün içinde farklı yerlerde bulunuyor. Siz işyerinde veya gözüllü olarak çalıştığınız yerdesiniz, çocuklarınız okulda ve eşiniz de işyerinde. Nasıl buluşursunuz ve ne yaparsınız? Evinizin çok kötü hasar gördüğünü ve evde kalmanın güvenli olmadığını varsayalım. Bu durumda bahçede "kamp kurabilir" veya yakınlardaki bir barınakta kalabilirsiniz. Böyle bir varsayımda aşağıdaki soruları cevaplamanız gerekir:

- Barınaktan faydalanabilmek için oraya nasıl ulaşacaksınız?
- Evinizin ve mahallenizin güvenli olmadığı ilan edildiğinde ve evinizden yaklaşık 2 ya da 3 hafta kadar çıkıp başka bir yerde kalmanız söz konusu olduğunda, yanınıza neler alırdınız?
- Tekerlekli sandalye kullanıyorsunuz ve depremi henüz atlatmışsınız. Telefonlar çalışmıyor. Hareketinizi sağlayan araçlar raflardan veya yataktan düştü ve çıkış yolunu tıkiyorlar. Tekerlekli sandalye rampasının evin çıkış kapısındaki yerinden oynadığını görüyorsunuz. Ne yapardınız?

Fiziksel Tatbikatlar

Fiziksel tatbikatlar açısından, aşağıdaki adımlar önerilmektedir:

- Zamanınızın önemli bir bölümünü geçirdiğiniz her odada uygulama yapın ve korunma hareketlerini belirleyin.
- Karşılaşabileceğiniz engelleri saptayarak mümkün olduğunca gerçekçi tatbikatlar yapın.
- Bir depremde gerçekten yapmayı düşündüğünüz eylemleri uygulayın. Deprem anında saklanmanın alıştırmalarını yapın. Eğer yapmanız gereken hareket eğilip başınızı korumaksa, bunu uygulayın.
- İnsanlara sizi güvenli bir biçimde tahliye etmeleri için özellikle engelinizle ilgili bilgileri gerekenleri hızlı ve öz olarak söylemenin uygulamasını yapın.
- Tahliyenin uygulamasını yapın.
- Alternatif tahliye yollarını kullanmanın uygulamasını yapın.
- Alıştırmaları kişisel destek ağınızla birlikte yapın, böylece binada size nasıl ulaşacaklarını ve binadan çıkmanıza nasıl yardımcı olacaklarını bileceklerdir.
- Binadan çıkmanın ve belirlenen yerde buluşmanın uygulamasını yapın.
- Doğalgaz, elektrik ve su vanalarını kapatma veya çalıştırma işleminin uygulamasını yapın (doğalgaz vanasının sadece görevliler tarafından açılabilceğini unutmayın). İhtiyaç duymanız durumunda, kişisel destek ağınızın size bu konularda yardımcı olmasını sağlayın. Destek ağınızdaki tüm üyelerin bunu hızlı bir biçimde yerine getirebileceğinden emin olun.
- Hiçbir tesisatı kullanmadan yemek



pişirmenin ve temizlik işleri yapmanın uygunlamasını yapın. Mümkün olduğunca az enerji ve su kullanın. İhtiyaçlarınızı altı ayda bir yenilemeyi, uygulama bahanesi olarak kullanın. Çocuklarınız varsa, onlara "deprem oyununun" bir parçası olmalarını öğretin.

Tatbikatları Uygulama

Tatbikata başlarken, deprem örneği üzerinden aşağıdaki adımları uygulayabilirsiniz:

- Birisi "deprem" diye bağırdığında başlayın.
- Herkes yaptığı işi bırakıp katılmalıdır.
- **Örnek durum:** Mutfaktasınız ve birden yer usulca sarsılmaya başladı, sonra daha hızlı, sonra yavaşladı, sonra daha da hızla yeniden başladı. Yer büyük bir piston gibi ileri gidip geliyor. Korkunç ve şiddetli bir fırtınayla karşılaşan bir gemideymiş gibi hissediyorsunuz. Dolap kapakları savruluyor, tabaklar ve cam eşyalar düşüyor, buzdolabının kapağı açılıyor ve içindekiler düşüyor, buzdolabı kayıyor ve ters dönüyor, çatı kiremitleri düşüyor, sonra sarsıntı duruyor! Ne yaparsınız?
- **Örnek durum:** Yatak odasındasınız. Birden dev bir enerji şiddetli bir biçimde sarsmaya, çatırdatmaya ve dalgalanmaya başlıyor. Sıvaların döküldüğünü, camların ve çerçevelerin kırıldığını, yüksek mobilyaların ve abajurların oynadığını, tavana asılı bitkilerin ve lambaların sallandığını ve yere düştüklerini görüyorsunuz. Etrafı karanlık ve toz kaplıyor. Yataktan düşmüşsünüz. Yatak odasından çıkış yolu kapanmış. Her yer kırık camlarla dolu. Kapı sıkışmış. Ne yaparsınız?
- **Örnek durum:** Su, elektrik ve doğal gaz hizmetleri ciddi biçimde hasar görmüş ve

bölgeniz 3 hafta süresince hiçbir altyapı hizmetinden yararlanamayacak. Polis, itfaiye ve hastane personeli aşırı yoğun ve artık en ciddi acil hastalara bile müdahale edemiyorlar. Ulaşım kesilmiş. Ne yaparsınız?

- **Örnek durum:** Üçüncü katta yalnız yaşıyorsunuz ve dairenize giriş çıkışlarda asansör kullanmanız gerekiyor. Asansör tamir edilemez durumda ve dairenizde sıkışıp kaldınız. Ne radyo ne de televizyon yayını var. Ne yaparsınız?
- **Örnek durum:** Önce korkunç bir çatırtı hissettiniz. Bütün bina sarsılıyor. Gürültü, sallantı, çatırdama ve uğuldama gittikçe şiddetleniyor. Yer sanki kükrüyor. Sonunda azalıyor. Etrafı sessizlik kaplıyor. İşyerindesiniz ve bulunduğunuz gökdelenin 12'nci katındaki ofis yıkılmaya başlarken siz kıpırdamadan otuyorsunuz. Her şey kararırken, etrafta dolaşan insanların gürültüsü de işitilmez oluyor; görünüşe göre herkes çıkmış. Siz yalnızsınız. Telefonlar ve asansörler çalışmıyor. Bir boru patlıyor ve etrafınızı su basıyor. Sonunda sirenlerin sesini, ambulansları ve itfaiye araçlarının sesini duyuyorsunuz. Ama hiçbirini durmuyor. Ne yaparsınız?
- **Örnek durum:** Evinizin camları kırılmış, sıvaları dökülmüş, çatısında küçük hasarlar oluşmuş, tuğlalar yerinden oynamış. Hiçbir altyapı hizmeti çalışmıyor, ama evde kaldınız. Ne yaparsınız?

Bu gibi soruları sormak ve cevaplamak her ne kadar hoşumuza gitmese de, farklı afet ve acil durumlarda karşılaşılabileceğimiz olasılıklardır ve zihinsel olarak olduğu kadar fiziksel olarak da tatbik edilmeyi gerektirirler. *Engelli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Planlama Rehberi*'nin bundan önceki hazırlık aşamalarındaki



önerilen adımların yerine getirilmesiyle, bu tatbikatlara büyük ölçüde hazır olunması sağlanacaktır.

Tatbikatları Değerlendirme

Aşağıdaki soruları cevaplayarak deprem tatbikat performansınızı genel olarak değerlendirmeniz mümkündür:

- Engeli olan ve olmayan bireyler deprem sırasında yaralanmamak için ne yaptılar ve ne yapabilirlerdi?
- Deprem sırasında ve sonrasında görevli olanlar sorumluluklarını yerine getirdi mi?
- Deprem için planlanan tahliye yolu açık mıydı yoksa kapanmış mıydı?
- Oluşan hasarlar kolayca azaltılabilir veya giderilebilir miydi?
- Engelli bireyler ve yaralıları doğru bir biçimde tahliye edilebildi mi?
- İletişim kesintiye uğradı mı?
- Tahliye anında engelli bireylerin farklı gereksinimlerine yönelik ihtiyaçlar tek bir merkez üzerinden giderildi ve kolayca alındı mı?
- Hasarlı tesisat anında kapatıldı mı?

Farklı engelli gruplarındaki bireylere yönelik tahliye bölümünde yer alan önlemleri temel olarak özel gereksinimlerinize yönelik kişisel tatbikat değerlendirme kriterlerini çoğaltabilir ve böylece tatbikat performansınızı geliştirebilirsiniz.

Kaynaklar:

A Guide To Creating Emergency Evacuation Procedures Including Considerations For People With Disabilities (2010), USA, California. (<http://interwork.sdsu.edu/cmei/modules/resources/EvacGuide2010.pdf>) (ET: Temmuz, 2020)

Kailes, J. I. (2005), *Deprem ile Birlikte Yaşamak, Zihinsel Engellilerde Depreme Hazırlık*, Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Afete Hazırlık Eğitim Birimi, İstanbul.

Kurt, O. (ed.) (2019), *Özel Gereksinimli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Yönetimi*, TC Anadolu Üniversitesi Yayını.

5. Adım

Afet ve Acil Durum Sırasında/ Sonrasında Yapılması Gerekenler

Bu bölümde temel afet türleri sırasında ve sonrasında genel olarak yapılması gerekenler ele alınmaktadır; deprem konusu ise farklı engel türlerine göre daha ayrıntılı işlenmektedir.

Deprem

Deprem ülkemizde en çok yaşanan ve en büyük hasarı oluşturan afet türüdür. Deprem sırasında doğru müdahalede bulunabilmek, her şeyden önce can kaybı ve yaralanmaları azaltmaktadır. Engelli bireyler, deprem sırasında doğru müdahalenin yapılabilmesi için, hem kendilerinin nasıl davranması gerektiğini hem de çevrelerindeki bireylerin kendilerine nasıl yardımcı olabileceğini bilmelidirler. Bununla ilgili olarak bu bölümde farklı engellilik türlerine göre özel ayrıntılar üzerinde durulmaktadır. **Dil ve konuşma engelli bireyler** için daha önceki bölümlerde yer alan standart önlemler yeterli olduğundan, bu bölümde ayrıca ele alınmamıştır.

Engel Türüne Göre Deprem Sırasında Yapılması Gerekenler

Genel Bilgiler

Çök-Kapan-Tutun veya Kilitle-Kapan-Tutun

- **ÇÖK-KAPAN-TUTUN** veya **KİLİTLE-KAPAN-TUTUN** hareketini uygulayarak, sağlam bir eşyanın (sabitlenmiş beyaz eşya, masa vb.) yanına veya altına sığının. Yere çökün, başınızı ve boynunuzu olabildiğince iyi bir şekilde kapatmaya çalışın. Deprem başladığı anda oraya nasıl ulaşacağınıza karar verin. Tekerlekli sandalye kullanıyorsanız, oraya ulaşabilmek için **tekerleklerinin kilidini açın**.

- Eğer deprem başladığında yatağınızda bulunuyorsanız, orada kalın. Tekerlekli sandalyenizin sarsıntıyla birlikte hareket ederek sizden uzaklaşmaması için **tekerlekleri kilitleyin**. Çarşaf ve nevresimlerinizi üzerine örtün ve başınızı, boynunuzu ve göğsünüzü yastık, battaniye, kitap veya benzeri bir şey kullanarak düşen nesnelerden ve öteki molozlardan koruyun. Ancak düşme tehlikesi bulunan ağır bir aydınlatma armatürünün altındaysanız, en yakındaki güvenli yere sığının.
- Eğer eğilip kapanamıyorsanız sadece kapanın. Eğer kapanamıyorsanız veya kapatacak bir yer bulamıyorsanız, başınızı ve yüzünüzü düşen molozlardan ve saçılan camlardan korumak için elinize ne geçerse (pardösü, battaniye, gazete, giysi, karton vb.) onunla kapayın.
- Yapabiliyorsanız koridorda sırtınızı bir duvara, ayaklarınız karşıdakine gelecek şekilde oturun veya bir iç duvardaki köşeye sığının. Camlardan ve düşen nesnelerde uzak durun. Hareket edemiyorsanız, sarsıntı geçene kadar neredesiniz orada kalın.

Önemli ayrıntılar:

- İçeride kalın. Dışarıya kaçmaya çalışmayın.
- Camlı kapılardan, aynalardan, pencerelerden uzaklaşın.
- Ayrıca kütüphane, vitrin, buzdolabı, alet dolabı, asılı çiçekler gibi ağır eşyalardan da kaçının.
- Duşta veya küvetteyseniz, kaymamak için oturun; başınızı, yüzünüzü, boynunuzu koruyun (havlu, duş perdesi veya ellerinizi kullanın). Suyu kapatın, küvetin tıpasını çekin.



- Mutfaktaysanız, sabitlenmemişse buzdolabından, fırından ve yüksek raflardan uzaklaşın.
- Koridorda, holde duvarın dibine veya bulunması halinde sağlam bir eşyanın (sabitlenmiş beyaz eşya, masa vb.) yanına veya altına sığının.
- Tiyatro, stadyum, mağaza gibi kalabalık bir yerdeyseniz çıkışa koşmayın, çünkü başka yüzlerce kişi aynı şeyi yapabilir.
- Mağazadaysanız, düşebilecek nesnelerin bulunduğu raflardan uzaklaşın.

- Mağazanın yan duvarlarına ve köşelerine doğru gidin, camlardan uzaklaşın.
- Sarsıntı durduktan sonra, sığındığınız yerden ayrılmadan önce birkaç saniye daha bekleyin.
- Çok katlı bir binada yaşıyorsanız, depremde sonra koridorlara veya merdiven boşluğuna gidin. Bu alanlar düşen nesnelerden korunma sağlamaz, ancak dışarıya çıkmaya çalışan çok sayıda insan vardır. Siz belki de şiddetli bir sarsıntıda yürüyemez veya

Unutmayın!

Bir afet veya acil durum sırasında, bulunduğunuz yerde en uygun ÇÖK-KAPAN-TUTUN veya KİLİTLE-KAPAN-TUTUN hareketini yaparak hedef küçültün ve tehlike geçinceye kadar aynı pozisyonunda kalın.

tekerlekli sandalyenizi kullanamaz durumda olur ya da yerinizde kalamayabilirsiniz. Size yardımcı olabilirler.

- Sarsıntı süresince alt geçitlerden, üst geçitlerden, elektrik hatlarından, reklam panolarından, ağaçlardan ve benzeri tehlikeli yerlerden uzak durun. Aracınızda kalın. Emniyet kemeriniz bağlı olsun. Otomobil, depremi sağ salım atlatmak için emin bir korunaktır. Aracınızın yaylarının sağladığı esneklik, depremin şok sarsıntısını azaltır.
- Yüksek bir binadaysanız pencerelerden uzak durmalı, bulunduğunuz katta kalmalı ve asansörü kullanmaktan kaçınmalısınız. Asansörün elektriği kesilebilir.
- Yüksek bir binadaysanız ve yakınınızda bir sıra veya masa bulunmuyorsa, bir iç duvara sığının ve başınızı kollarınızla koruyun.
- İç duvarlar genellikle uygundur. İki yanı ve tavanı tutarlar, kolay yıkılmazlar.
- Yangın alarmı ve yağmurlama sistemi çalışırsa şaşırmayın.
- Dışarıda, yüksek binalarla çevrili alanlarda bulunmak son derece tehlikelidir.
- Dışarıdaysanız binalardan, elektrik hatlarından, yapılardan, duvarlardan, sokak

lambası direklerinden, bacalardan, antenlerden ve diğer tehlikelerden uzaklaşın.

- Bir binanın yanında kaldırımda yürüyorsa- nız düşen tuğlalardan, camlardan, sıvalardan ve öteki molozlardan kaçınmak için bir kapı girişine sığının.
- Dışarıdaysanız, binalardan düşen kiremit gibi nesnelerden korunun.

Korku ve Panik: Deprem sırasında kendimizi koruyabilmek için ne yapacağımızı bilmemiz gerekmektedir. Depremler korkutucu olabilir, ama sarsıntının kısa süre içinde sona ereceği unutulmamalıdır. Paniğe kapılıp merdiven ve balkonlara koşturmak birçok küçük depremde bile gereksiz yere ölümlere neden olmaktadır.

Sarsıntı başlar başlamaz donup kalmadan veya sağa sola kaçışmadan bulunduğumuz yerde ve kendimizi koruyacak en uygun şekilde davranmamız gerekmektedir. Geçmişteki kısa süreli ve binalarda hiçbir zarara yol açmayan birçok depremde, evlerinden dışarı atlayıp ciddi şekilde yaralanan çok sayıda insanın olduğunu unutmayın. Paniğe kapılmak, sadece depremin yaratacağı zararı artıracaktır.



Eğer bina içerisindeyseniz, depremi hissettiğinizde ayakta durmayın ve şunları kesinlikle yapmayın:

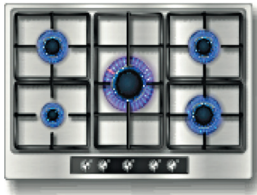
- Oradan oraya koşmayın.
- Balkona çıkmayın.
- Merdiven ve asansörleri kullanmayın.
- Pencere ve balkondan atlamayın.

Önceden sabitlemediyseniz, şu noktalardan uzak durun:

- Pencereler
- Kapılar
- Cam bölmeler
- Kütüphane
- Lambalar
- Tablolar
- Asılı çiçekler ve saksılar
- Raflar
- Dolaplar
- Kimyasallar
- Yanan ocak ve fırınlar
- Yüksek mobilyalar
- Gevşek yapı elemanları (baca, asma tavan, kalorifer, vb.)

Eğer deprem anında mutfaktaysanız ve yanan bir ocak varsa şunları yapmalısınız:

- Sarsıntı hissedilir hissedilmez yanan ocağı kapatın.
- Daha sonra **ÇÖK-KAPAN-TUTUN** veya **KİLİTLE-KAPAN-TUTUN** hareketini uygulayın.



Fiziksel Engelli Bireylerin Deprem Sırasında Yapması Gerekenler



Fiziksel engelli bireyin, kendini koruyup koruyamayacağına dair önceden bir plan hazırlanması ve bu konu üzerine en azından zihinsel tatbikat yap-

mış olması gerekir. Eğer fiziksel engelli birey deprem anında tek başına olacağını varsayarsa, planını buna göre hazırlamalıdır. Deprem anında bulunduğu yerin fiziksel özelliklerine ve kendi engellilik durumuna göre bir pozisyon olarak vücudunu olabildiğince korumalıdır. Burada en önemli konu, engelli bireyin paniğe kapılmamasıdır.

Uygulanması gereken temel davranışlar şöyle özetlenebilir:

- Tekerlekli sandalyedeyseniz, kendinizi sandalyeden yere atmayın.
- **KİLİTLE-KAPAN-TUTUN** hareketini uygulayarak tekerlek frenini devreye sokun (mevcut yerinizde sabit kalmak için) ve tutunun. Başınızı kollarınızla korumaya çalışın.
- Oturuyorsanız, yerinizde kalın ve başınızı kollarınızla koruyun.
- Ayaktaysanız, oturun veya düşmeyi engellemek için vücudunuza destek verin ve başınızı kollarınızla koruyun.
- Gece yatarken protez gibi özel cihazlarınızı yakınınızda ve kolay ulaşabileceğiniz bir yerde bulundurun.

Eğer engelli birey, bir yaşam destek ünitesine bağlıysa ve hareket edemiyorsa, çevresindeki kişilerin yardımına ihtiyaç duyacaktır. Bu durumdaki bir bireyin deprem anını en az zararla geçirebilmesi için yaşam destek ünitesinin önceden sabitlenmiş olması gerekir.



Görme Engelli Bireylerin Deprem Sırasında Yapması Gerekenler



Görmeyen veya farklı görme engeli olan bireyin kendini koruyup koruyamayacağına dair önceden bir plan hazırlaması ve bu konu üzerine en azından

zihinsel tatbikat yapmış olması gerekir. Görmeyen veya farklı görme engeli olan birey, deprem anında tek başına olacağını varsayarsa, planını buna göre hazırlamalıdır. Engelli bireyler afet ve acil durum süreçlerine ilişkin mümkün olduğunca tek başına ve bağımsız hareket edebilmeyi sağlayacak biçimde hazırlık yapmalıdır. Eğer bu konuda bir tedirginlik söz konusuysa, afet ve acil durum planı çevreden yardımcı olabilecek biriyle birlikte hazırlanabilir (bkz. s. 40).

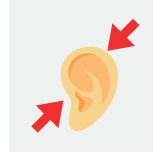
Görme engelli birey deprem anında **ÇÖK-KAPAN-TUTUN** pozisyonu alarak vücudunu olabildiğince korumalıdır. Burada en önemli konu, engelli bireyin paniğe kapılmasıdır. Görme engelli birey, deprem anında bilmediği bir ortamdaysa ve yanında bir refakatçisi bulunmuyorsa, çevresindekilerden yardım istemelidir.

Görme engelli birey çocuksa, etrafındaki kişilerin yardımına daha çok ihtiyaç duyabilir. Deprem anında okulda olması halinde kendini

korumak üzere **ÇÖK-KAPAN-TUTUN** hareketini uygulamalıdır. Bunun yanı sıra öğretmenlerinin veya diğer okul görevlilerinin komutlarını dinlemesi gerekir.

Görme engelli bireylerin daha güçlü gelişmiş olan dokunma, duyma ve koklama duyu-larını kullanarak paniğe kapılmalarını önleyici tatbikatları sıklıkla yapmış olmaları deprem anında serinkanlı ve doğru hareket etmelerini sağlayacaktır.

İşitme Engelli Bireylerin Deprem Sırasında Yapması Gerekenler



İşitme engelli bireyler, deprem anında kendilerini koruyabilmek için hedef küçültmek için **ÇÖK-KAPAN-TUTUN** hareketini uygulamalıdır. Diğer kişiler-

den farklı olarak, işitme engelli bireyler bir yandan hedef küçültüp vücutlarını korurken, diğer yandan da gözleriyle dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı sürekli tetikte olmak zorundadırlar. Üzerlerine düşebilecek nesneler ve yıkılabilen yapısal olmayan elemanlar, bu engelli grubu için en büyük tehlikeyi oluşturmaktadır. İşitme engelli kişi çocuksa ve deprem sırasında okulda bulunuyorsa, öğretmenlerinin ve diğer okul görevlilerinin yönlendirmelerine harfiyen uymalıdır.

İşitme engelli bireyin afet ve acil durum sırasında varlığını başkalarına duyurabilmesi için yanında veya yakın bir yerde düdük veya benzer bir aleti bulundurması önerilmektedir. Afet ve acil durum sırasında bulunabilmesi için, evde işitme engelli bireyin olduğunu belirten uyarı amaçlı ışıklı bir levhanın görünür bir yere yerleştirilmesi önerilir.

Zihinsel Engelli veya OSB Olan Bireylerin Deprem Sırasında Yapması Gerekenler



Zihinsel engelli veya OSB olan bireylerin kendilerini deprem anında koruyabilmeleri, zihinsel yetersizliklerinin seviyesine bağlıdır. Kendini koruyabi-

lecek konumda olanlar, sarsıntının başlamasıyla birlikte hedef küçültmeli ve **ÇÖK-KAPAN-TUTUN** hareketini uygulamalıdır. Bu davranışın öğrenilebilmesi için basit komutlarla ve sık aralıklarla tatbikat yapılması önerilmektedir.

Kendilerini koruyamayacak durumda veya istem dışı bulunduğu yerde hareketli/hareketsiz şekilde kalma ihtimali olan zihinsel engelli veya OSB olan bireyler, deprem anında etraflarındakilerin yardımına ihtiyaç duyacaklardır. Depremden en az zararla kurtulabilmek için bu kişilerin mutlaka önceden hazırlanmış bir kişisel afet ve acil durum planlarının olması gerekmektedir. Bu engelli grubundaki kişilerin, önceki bölümlerde yer aldığı şekilde, kol veya boyunlarında taşınabilecek bir künye bulunmalıdır.

Engel Türüne Göre Deprem Sonrasında Yapılması Gerekenler

Genel Bilgiler

Artçı şoklara hazırlıklı olun. İkincil şok dalgaları genellikle ön sarsıntıdan daha zararsızdır, ancak zayıflamış binalarda ek hasara neden olabilirler.

Polis, itfaiye veya arama kurtarma ekiplerinden özel olarak istenmedikçe, hasarlı alanlardan uzak durun.

Kıyı şeridinde yaşıyorsanız olası tsunamilere karşı hazırlıklı olun. Bunlar sismik deniz dalgaları olarak da bilinmektedir. Yerel yönetimlerin tsunami alarmı vermesi, bir dizi tehlikeli dalganın gelmek üzere olduğunu bildirilmektedir. Kıyıdan uzak durun.

Tahliye Öncesinde

Bir depremden hemen sonra ne yapacağınızı bilmek, afet ve acil durumdan mümkün olan en az zararla kurtulmanızı ve ihtiyaç duyduğunuz desteğe daha hızlı erişmenizi sağlar. Olası kargaşa ortamından etkilenme olasılığınız, özel gereksinimleriniz nedeniyle oldukça yüksektir. Bu nedenle ne yapacağınızı bilerseniz, kendinizin ve çevrenizdekilerin can güvenliğinin sağlanmasına destek olabilir ve tahliye işlemini kolaylaştırabilirsiniz. Aşağıda bir depremden sonra neler yapmanız gerektiği anlatılmaktadır.

Sarsıntı Bitince

- Derin bir nefes alın, durumunuzu ve çevrenizi gözden geçirin.
- Kibrit, çakmak veya mum yakmayın, elektrik düğmelerine dokunmayın.
- Dayanıklı ayakkabılarınızı, iş eldivenlerinizi ve toz maskenizi giyin. Ellerinizin ve ayaklarınızın kesilmesini önlemelisiniz.
- Yardıma ihtiyacınız varsa ve çalışması durumunda, telefon veya başka uyarı cihazlarını kullanarak işaret verin (düdük, korna, zil, duvara ya da pencereye vurarak ses çıkaracağınız bir alet, el feneri, siren, alarm, diğer ses çıkaran aletler). Dikkat çekmek için her yolu deneyin. Güvendeseyse, önceden kararlaştırdığınız yolu kullanarak destek ağınıza iyi olduğunuzu bildirin.

- Yaralı kimse olup olmadığını kontrol edin ve ilkyardım uygulayın. Sadece hayati yaralara tedavi uygulayın; hafif yaraları, yangın yaralarını ve diğerlerini kontrolden sonraya bırakın. Ciddi biçimde yaralanmış birini, hayati tehlike olmadıkça hareket ettirmeyin.
- Yangınla karşılaşmanız durumunda: Başlangıç yangınıysa söndürmeye çalışın. Değilse kapıları kapatarak bulunduğunuz ortamı terk edin. Eşyalarınızı almak için zaman harcamayın. Yaşamınız eşyalardan daha değerlidir, işinizi şansa bırakmayın. Televizyonunuzu veya pille çalışan radyonuzu açın. Acil durum haber kanalını bularak bilgi ve talimatları takip edin (İstanbul Valiliği Radyosu 103.0 Afet FM). Gaz kokusu alır veya bir kaçak sesi duyarsanız, pencereleri açın, ana gaz vanasını kapatın ve binayı daha önceden belirlediğiniz tahliye yolları üzerinden terk edin.
- Asansörü kullanmayın (elektrikler aniden kesilebilir).
- Gerekmesi durumunda tahliye için önceden hazırlamış olduğunuz afet ve acil durum çantanızı hazır edin.
- Evcil hayvanınız, özellikle rehber hayvanınız varsa, onları kapalı bir yerde tutun ve tasmağını takın.
- Yalnızsanız veya bulunduğunuz yerden çıkmıyorsanız, afet ve acil durum planınızı hatırlayın. Kişisel destek ağınızdağiler size yardım etmeye çalışacaktır. Depreme ilişkin öğrendiklerinizi hatırlayarak yapabileceklerinizi uygulamaya çalışın.
- Mahsur kalabileceğiniz veya kurtarma çalışanlarının sizi göremeyeceği yerlerden uzak durun.
- Kendinizi güvenceye aldıktan sonra, komşularınızı ve diğer tanıdıklarınızı kontrol edin.

- Solunum veya kalp hastasıysanız, soluduğunuz havayı süzmek için havlu ya da benzeri bir şeyden maske yapın.
- Belli başlı zararlı, tehlikeli maddeleri temizleyin.
- Acil durum kaynaklarınızı doğru kullanın. Kanalizasyonun iyi çalışmadığını düşünüyorsanız, tuvaletleri ve tesisatı kullanmayın. Bunun belirtisi, binanın içinde veya dışında bu tür bir sızıntı olup olmadığıdır.
- Artçı depremlere hazırlıklı olun. Artçıları yeni hasarlara ve tehlikelere neden olabilir.

Tahliye Sırasında

Engelli bireylerin sarsıntı bittikten sonra içinde bulundukları binadan tahliye olmaları gerekir. Eğer engelli birey bulunduğu binayı tek başına terk edemiyorsa, tahliye işlemi diğer kişilerin yardımıyla yapılmalıdır. Farklı engelli gruplarına göre, bu süreç farklı şekillerde gelişebilmektedir.

Deprem sonrasında evinizi tahliye etmeniz gerekirse, aşağıdakilere dikkat edin:

- Afet ve acil durum çantanızı yanınıza alın. İçinde ilaçlarınız, kimliğiniz ve diğer kişisel eşyalarınız bulunsun (bkz. Afet ve Acil Durum Malzemeleri s. 53).
- Destek ağınızdağı kişilerle iletişime geçin.
- Yetkililerin hoparlör, radyo gibi çeşitli iletişim araçlarından yapacağı uyarılar doğrultusunda hareket edin (İstanbul Valiliği Radyosu 103.0 Afet FM).
- Koruyucu giysiler ve sağlam ayakkabılar giyin.
- Evinizi kilitleyin.
- Yetkililerin belirlediği tahliye yollarını kullanın.

Eğer tahliye sırasında vaktiniz olursa aşağıdakileri yapın:

- Elektrik (herhangi bir koku almıyorsanız), su ve doğalgaz vanalarını kapatın.
- Tanıdıklarınıza nereye gittiğinizi haber verin.
- Evcil hayvanlarınız için önlem alın.
- Tehlikenin geçtiği bilgisi gelene kadar binaya tekrar hiçbir nedenle girmeyin.

Deprem sonrasında ve tahliye sırasında farklı engelli gruplarına göre farklı gereksinimler oluşabilmektedir.

Fiziksel Engelli Bireylerin Deprem Sonrasında Yapması Gerekenler



Fiziksel engelli bireylerin bir kısmı bulundukları binayı deprem sonrasında kendi başlarına terk edebilirler. Bu bireyler çıkış yolu üzerinde kendileri

için tehlike oluşturacak unsurların olup olmadığına dikkat etmelidirler. Gerektiği durumlarda önceden belirlenen **alternatif tahliye yollarını** kullanabilirler. Eğer engelli birey taşıyabilecek durumdaysa, tahliye sırasında **afet ve acil durum çantasını** yanına almalıdır.

Eğer fiziksel engelli birey deprem sonrasında kendi başına tahliye olamıyorsa, desteğe gereksinim duyacaktır. Engelli kişinin tahliyesi; engellilik durumuna, yardımcı olacak kişilerin durumuna ve içinde bulunulan binanın hasarına göre farklı yöntemlerle yapılabilir. Tahliye planı, tüm olasılıklar önceden düşünülerek yapılmalıdır; örneğin tekerlekli sandalye kullanan fiziksel engelli bireyi sandalyesiz taşıyarak tahliye etmek gerekebilir. Ayrıca yaşam destek ünitelerine bağlı bireylerin tahliye sırasında bu ekipmana ihtiyaç

duyacağı unutulmamalıdır. Solunum güçlüğü çeken bazı kişilerin göreceli olarak kolay bir taşıma yöntemi sayılan itfaiyeci yöntemiyle (omuzda taşıma) taşınmaması, dikkat edilmesi gereken özel konulardan biridir.

Görme Engelli Bireylerin Deprem Sonrasında Yapması Gerekenler



Görmeyen veya farklı görme engeli olan birey deprem anında tek başına veya başkalarıyla birlikte bir binanın içinde veya dışarıda olabilir. Bu bireyin deprem anında bulunduğu konuma göre farklı tahliye yöntemleri gerekli olabilir. Bu farklı durumların her biri göz önünde bulundurulmalı ve her biri için önceden bir tahliye planı geliştirilmelidir.

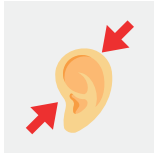
Görmeyen veya farklı görme engeli olan bireyin deprem sonrasında bir binanın içinde ve kendisi gibi görme engelli diğer bireylerle birlikte, örneğin okulda olması durumunda, bir **zincir oluşturularak** tahliye olma yöntemi kullanılabilir. Bu yöntemde göre en tecrübeli ve/veya diğerlerine göre daha iyi görme yeteneği içeren engelli bireyler en önde ve diğerleri de sırasıyla ortada ve arkada yer alarak, hep beraber el ele tutuşarak bir zincir oluştururlar. Zincir tahliye yönteminde, görmeyen veya görme düzeyi çok düşük olan bireyleri olabildiğince aralara dağıtmak en uygun çözümdür.

Unutulmaması gereken diğer bir konu ise, görmeyen veya farklı görme engeli olan bireylerin işitme duyularının genellikle çok gelişmiş olduğudur. Bu nedenle tahliye sırasında bir kişinin **sesli komut** vermesi, görme engelli bireylerin yönlendirilmesi açısından çok uygun bir yöntemdir. Bu komutun aynı

anda birden fazla kaynak yerine tek bir kaynaktan gelmesi, kargaşayı önlemek adına uygun olacaktır.

Görmeyen veya farklı görme engeli olan bir bireyin deprem sırasında açık alanda bilmediği bir yerde bulunması durumunda, bulunduğu yerde kalması daha uygundur. Bulunduğu yerden başka bir yere gitmeye çalışması, kendisini zorlayabilir. Böyle durumlarda deprem sonrasında destek ağındaki kişilerden veya en yakınındaki ilk müdahale ekiplerinden ya da devlet kuruluşlarından (polis, muhtarlık, belediye, askeriye vb.) yardım istemesi doğru olacaktır.

İşitme Engelli Bireylerin Deprem Sonrasında Yapması Gerekenler



İşitme engelli bireyler, pek çok durumda deprem sonrasında tahliyelerini kendi başlarına yapabilirler. Ancak tek başına tahliye olmaları durumunda,

kendileri için tehlike oluşturabilecek nesnelere çok dikkat etmelidirler. Eğer işitme engelli kişi çocuksa ve deprem anında okuldaysa, tahliye sırasında öğretmenlerinin ve diğer okul görevlilerinin talimatlarına uymalıdır.

İşitme engelli birey, tahliyeden sonraki ilk saatlerden itibaren, çeşitli konularda yardım ve desteğe gereksinim duyabilir. Bu yardım ve destek, kişinin destek ağındaki kişilerden gelebileceği gibi, diğer engelli gruplardan veya resmi ve gönüllü müdahale kuruluşlarından da gelebilir.

İşitme engelli birey, üye olması durumunda, **engelliler derneği** gibi kuruluşlarla iletişime geçmeye çalışmalıdır. Bu depremden etkilenen

işitme engelli bireyin karşılaşılabileceği sorunlara çözüm bulabilmek adına önemli bir adım olacaktır.

Bazı işitme engelli bireyler diğer kişilerle iletişime geçebilmek için bir tercümana veya bir cihaza gereksinim duyabilirler. Mümkün olması durumunda, **kriz masalarından** bu ve benzeri konularda yardım isteyebilirler. Eğer bu mümkün değilse, durumlarını mutlaka resmi görevlilere iletmelidirler. Depremden sonra arama kurtarma veya sağlık hizmetleri gibi görevlerde çalışan kişiler, çalışmalarını sırasında her zaman engelli bireylerin özel durumlarını göz önünde bulundurmalıdır.

Zihinsel Engelli veya OSB Olan Bireylerin Deprem Sonrasında Yapması Gerekenler



Zihinsel engelli veya OSB olan bireylerin deprem sonrasında tahliyesi, zihinsel yetersizlikten etkilenme düzeyine bağlı olarak diğer kişilerin desteğini

gerektirebilir. **Destek ağındaki kişilerin yardımı bu engelli grubu için çok önemlidir.** Zihinsel engelli veya OSB olan bireyler deprem anında kendini korumakta zorlanabilir ve/veya büyük panik yaşayabilir ve buna bağlı olarak tahliye sırasında güçlük çıkarabilirler. Zihinsel engelli veya OSB olan bireyler ile ilgili tüm bu olasılıklar göz önünde bulundurularak tahliye tatbikatlarının önceden yapılmış olması gerekir. Tahliye sırasında bu engelli bireylere yardımcı olan kişilerin de kendilerine çok dikkat etmesi gerekir.

Zihinsel engelli veya OSB olan birey öğrenciyse ve deprem anında okulda bulunuyorsa, deprem sonrasında tahliyesi için



öğretmenlerinin ve diğer görevlilerin yardımına ihtiyaç duyacaktır. Eğer öğrenciler bir zincir halinde el ele tutuşup tahliye oluyorsa, zihinsel engelli veya OSB olan öğrenciler bu zincirin farklı yerlerine dağıtılarak tahliye edilebilir. Deprem gibi afetler sonrasında tek başına kalmış zihinsel engelli veya OSB olan bireylere rastlayan saha çalışanları -yaralı olmasalar dahi- onları mutlaka güvenli bir yere veya başka bir saha çalışanına teslim etmelidir. **Aksi takdirde söz konusu engelli bireyleri organ mafyası ve cinsel taciz gibi tehlikelerden korumak mümkün olmayabilir.**

Sel Sırasında

Radio veya televizyonu takip edin. Resmi olarak evinizi terk etme konusunda uyarılmadıysanız, içeride kalın ve olabilecek en yüksek seviyeye tırmanın.

Tahliyeden önce yapmanız gerekenler:

- Evinizi veya işyerinizin güvenliğini sağlayın.

- Talimat verilmesi durumunda tesisatın ana şalterlerini ve vanalarını kapatın.
- Elektrikli aletlerin bağlantısını kesin. Islaksanız veya suyun içinde duruyorsanız, elektrik donanımına dokunmayın.
- Eğer işyerinizi terk etmek zorunda kalırsanız, bu tahliye uyarılarını unutmayın:
- Akan suyun içinden geçmeyin. 15 cm yüksekliğindeki su bile düşmenize neden olabilir. Eğer suyun içinden geçmek zorundaysanız, suyun akmadığı yerden ilerleyin. Bir sopa veya çubuk ile önünüzdeki zeminin sağlamlığını kontrol edin.
- Aracınızı sel altında kalmış olan alanlara doğru sürmeyin. Eğer aracınızın etrafındaki sel suyu yükselmeye başlarsa, güvenli bir şekilde yapabilirseniz, aracınızdan çıkın ve daha yüksek bir yere ulaşın. Siz ve aracınız her an sele kapılıp sürüklenebilirsiniz.

Sel Sonrasında

Selden sonraki süreçte yapılması gerekenler:

- Haberleri izleyerek şebeke suyunun içilip içilemediğini öğrenin.
- Sel suyundan uzak durun; yağ, benzin veya kanalizasyon tarafından kirletilmiş olabilir. Suda ayrıca yeraltından gelen veya kopmuş elektrik hatlarından/kablolarından kaynaklanan elektrik akımı olabilir.
- Akan sudan uzak durun.
- Sel sularının geri çekildiği alanlardan haberdar olun. Yollar hasar görmüş olabilir ve aracın ağırlığı altında çökebilir.
- Kopmuş elektrik hatlarından/kablolarından uzak durun ve elektrik idaresini haberdar edin.
- Sadece yetkililer güvenli olduğunu söyledikten sonra evinize dönün.
- Sel sularının çevrelediği binalardan uzak durun.
- Binalara girerken çok dikkatli olun; özellikle temellerde görülmeyen hasar meydana gelmiş olabilir.
- Islanmış olan her şeyi temizleyin ve dezenfekte edin. Sel suyundan arta kalan çamur, kanalizasyon atıkları ve kimyasallar içerebilir.

Yangın Sırasında

- Önceden belirlediğiniz gereksinimlerinize uygun acil tahliye planınızı uygulayın.
- Ailenizden/komşularınızdan/çalışma arkadaşlarınızdan destek isteyin.
- Çok katlı bir binada bulunuyorsanız asansörü kullanmayınız.
- Daha güvenli olması durumunda, olduğunuz yerde kalarak yardımın size ulaşmasını bekleyiniz.

(Yangın tahliyesi ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz. s.85).

Gök Gürültülü Fırtına Sırasında

- Ormanda: Alçak arazide, iç içe geçmiş küçük ağaçların altına sığının.
- Açık alanda: Dağ geçidi veya vadi gibi daha alçak bir yere gidin. Ani sel baskınlarına karşı dikkatli olun.
- Açık sularda: Karaya dönün ve hemen bir sığınak bulun.
- Saçınızın elektrikleştiği/diklendiği her yerde (yıldırımın düşmek üzere olduğunun göstergesi): Yere yakın şekilde ayak topuklarınızın üzerine çömelin. Ellerinizle kulaklarınızı kapatın ve başınızı dizlerinizin arasına





sıkıştırın. Kendinizi olabildiğince küçük bir hedef haline getirin ve zeminle olabildiğince az temas edin. Zemine DÜZ UZANMAYIN.

Fırtına Sonrasında

- Gerekmesi durumunda hemen **112** Acil Çağrı Merkezi'ni arayın.
- Yıldırım düşmesi sonucunda yaralanmış olan birine yardım etmeden önce aşağıdaki noktaları dikkate alın:
 - Nefes alması durduysa, ağızdan ağza nefes vererek suni teneffüs yaptırın.
 - Kalp atışı durduysa, kalp masajı uygulayın.
 - Eğer yaralının nabızı atıyorsa ve nefes alıyorsa, başka olası yaralanmaları kontrol edin. Yıldırımın vücuda girdiği ve çıktığı yerlerde yanık olup olmadığına bakın. Ayrıca olası sinir sistemi hasarı, kemik kırılması, işitme ve görme kaybını da dikkate alın.

Kasırğa/Hortum Sırasında

- Kasırğa veya hortum uyarısı yapıldığında, anında sığınağa gidin!
- Bir yapıda (örn. konut, küçük bina, okul, kreş, hastane, fabrika, alışveriş merkezi, çok katlı bina): Önceden belirlenen sığınağa gidin; örn. güvenli bir oda, bodrum, fırtına sığınağı veya binanın en düşük seviyesi. Bodrum katının olmaması durumunda, en alt katta bir iç odanın merkezine gidin (dolap, iç koridor); köşelerden, pencerelerden, kapılardan ve dış duvarlardan uzak durun. Kendiniz ile dış mekân arasında olabildiğince çok duvar bulunsun. Sağlam bir masanın veya sıranın altına girin ve kollarınızla başınızı ve boynunuzu koruyun. Pencereleri açmayın.
- Bir araç, römork veya karavan ve benzeri: Hemen oradan çıkın ve en yakındaki güvenli bir binanın en alt katına gidin. Karavan benzeri araçlar sabitlenmiş olsalar dahi,

kasırğa veya hortumlara karşı az koruma sağlamaktadır.

Sığınak olmaksızın dışarıda:

- Yakındaki bir çukura veya girintiye yüzüstü düz bir şekilde uzanın ve başınızı ellerinizle koruyun. Sel oluşumuna hazırlıklı olun.
- Bir üstgeçit veya köprü'nün altına gitmeyin. Alçak ve düz konumlar daha güvenilirdir.
- Kentsel ve sıkışık alanlarda bir kasırğa veya hortumun içinden asla bir araç veya kamyon ile kaçmaya çalışmayın.
- Uçuşan enkaz parçalarına karşı dikkatli olun. Can kaybı ve yaralanmaların çoğu uçuşan enkaz parçaları nedeniyle oluşmaktadır.

Kasırğa/Hortum Sonrasında

- Güncel bilgilendirmeler ve talimatlar için yerel radyo ve televizyon kanallarını izlemeye devam edin. Bazı bölgelere sınırlı erişim veya bazı yolları kapalı olabilir.
- Kopan elektrik ve hasar gören doğalgaz hatlarına dikkat edin ve anında yetkililere bildirin. Potansiyel risklerin bildirilmesi, alt-yapı hizmetlerinin daha çabuk devreye girmesini, daha fazla tehlike ve yaralanmaların oluşmasını önleyecektir.
- Afet alanlarından uzak durun. Orada olmanız arama kurtarma ve diğer acil durum çalışmalarına engel olabilirken, kasırğa veya hortumun neden olduğu hasarlar da sizi tehlikeye atabilir.

Kar Fırtınaları/Şiddetli Soğuklar Sırasında

Aşağıda kar fırtınası veya şiddetli soğuklar sırasında alınabilecek önlemler yer almaktadır:

- Hava durumu ve acil durum bilgileri için radyo ve televizyonu takip edin.

- Düzenli yemek yiyin ve bol sıvı tüketin, ancak kafein ve alkol tüketmeyin.
- Kar kürerken aşırı zorlanmaktan kaçınin. Aşırı zorlanma kalp krizine neden olabilir; kış şartlarında en önemli ölüm nedenleri arasında yer almaktadır. Eğer kar küreme gerekiyorsa, dışarı çıkmadan önce ısınma ve esneme hareketleri uygulanmalıdır.
- Donma belirtilerine karşı dikkatli olun. Bunlar el ile ayak parmaklarında ve kulak ile burun uçlarında his veya renk kaybı şeklinde kendini gösterebilir. Bu belirtilerin saptanması durumunda acil tıbbi müdahale gerekmektedir.
- Hipotermi (aşırı ısı kaybı) belirtilerine karşı dikkatli olun. Bunlar kontrol edilemeyen titreme, hafıza kaybı, yön bulamama, tutarsızlık, anlamsız konuşma, uyuşukluk ve belirgin halsizliktir. Bu belirtilerin saptanması durumunda söz konusu kişiyi sıcak bir yere götürün, ıslak giysilerini çıkarın, önce vücudunun merkezi bölümlerini ısıtın ve bilincinin açık olması durumunda sıcak, alkolsüz içecekler verin. Olabildiğince kısa sürede tıbbi yardım almaya çalışın.
- Gerekmesi durumunda, konutunuzu normal şartlara göre daha serin tutarak yakıtınızı daha az kullanın. Bazı odalarda ısıtmayı bir süreliğine kapatın.
- Kerosen/gazyağı kullanılırken zehirli duman oluşumuna karşı havalandırma sağlayın. Gazyağı ısıtıcılarının dolumunu dışarıda yapın ve onları yanıcı nesnelerden en az 1 metre uzakta tutun.

Kar Fırtınaları/Şiddetli Soğuklar Sonrasında

Kar fırtınası/şiddetli soğuklar sonrasında eriyen karların oluşturduğu tehlikelere karşı sel sonrasındaki önlemleri dikkate alın.

Tsunami Sırasında

Deprem anında sahilde veya bir nehre yakın bulunuyorsanız ve deprem bir dakikadan fazla sürüyorsa, tsunami tehlikesi nedeniyle ola bildiğince hızlı daha yüksek bir seviyeye ulaşmaya çalışın veya iç bölgelere doğru hareket edin. Radyonuzu açık tutun.

Pandemi Sırasında

Mevcut durum ve acil durum bilgileri için radyo ve televizyonu takip edin. Dışarı çıkmanın büyük ölçüde sınırlandırıldığı durumlarda, kişisel destek ağıınız ile önceden oluşturduğunuz çözümleri hayata geçirin. Daha yoğun bir bakıma gereksinim duyuyorsanız, kişisel bakı-



mınız ve yemeklerinizin hazırlanması konusundaki alternatif düzenlemelerden en uygun olanını uygulayın. İlk uyarı aşamasından itibaren önlem almaya başlayarak sürece uygun bakım seçenekleri sağlamaya çalışın. Kişisel destek ağıınızdan kimlerin yeterince yalıtılmış yaşam koşulları içermediğini belirleyin ve bu süreçte onlarla görüşmeyin. Size destek veren

üyelerin tüm hijyenik önlemlere ve sosyal mesafe kurallarına uyduğundan emin olun. Gerktiğinde, pandemi sürecinin en yoğun dönemini önceden belirlemiş olduğunuz destek ağıınızın üyesiyle birlikte evinizde geçirin.

Kimyasal Gaz ve Nükleer Sızıntı Sırasında

Nükleer sızıntı uyarısı yapıldığında, olabildiğince hızlı önceden belirlenmiş olan resmi veya özel sığınak yerine gidin. Kimyasal gaz tehlikesi durumunda ise binaların iç kısmında, mümkünse üst katlarda, penceresi az ve korunmaya elverişli olan bir yere sığının. Mevcut durum ve acil durum bilgileri için radyoyu takip edin. Nükleer kazalarda kirlenmenin tespit edilmesi gereklidir. Bu tespitlerin sonucunda radyasyon düzeyinin ve radyoaktif kirlenmenin derecesine göre, çiğ sebze ve meyvelerin yıkanmadan tüketilmemesi gibi hafif önlemlerle başlayan, halka iyot tableti dağıtılması, bölgenin boşaltılarak iskâna geçici veya sürekli kapatılmasından radyoaktif kirlenmeye uğrayan gıda maddelerinin tüketiminin yasaklanmasına kadar varan ciddi önlemler alınabilmektedir. Bu nedenle sığınma yerinde önceden hazır bulundurduğunuz yiyecek, içecek, aydınlatma, temel ilkyardım malzemeleri, özel gereksiniminize yönelik malzemeler vb. ile uzunca bir süre idare etmek zorunda kalabileceğinizi unutmayınız.

Toprak Kayması (Heyelan) Sırasında

Kapalı alandaysanız:

- Binadan çıkmak ve heyelan bölgesinden uzaklaşmak için yeterli vaktiniz yoksa içeride kalın.

- Sağlam eşyaların altında veya yanında **ÇÖK-KAPAN-TUTUN** hareketini veya **KİLİTLE-KAPAN-TUTUN** hareketini uygulayın.

Açık alandıysanız:

- Tehlike anında heyelan veya çamur akıntısının yolundan uzak durarak hemen mümkün olduğu kadar yükseklerle doğru uzaklaşın ve çevrenizde yaşayan insanları toprak kaymasına karşı uyarın.
- Çamur ve moloz akmasından kaçabilecek zamanınız veya etrafınızda arkasına saklanacağınız sağlam bir yapı yoksa olduğunuz yerde **ÇÖK-KAPAN-TUTUN** hareketi veya **KİLİTLE-KAPAN-TUTUN** hareketi ile başınızı ve boynunuzu koruyun.

Toprak Kayması (Heyelan) Sonrasında

- Her şeyden önce güvende olduğunuzdan emin olun. Gerekliyse tehlikeli bölgeden uzaklaşarak kendinizi güvenceye alın.

- Yakınıınızda bulunan elektrik, gaz ve su kaynaklarını hemen kapatın. Çevrenizde gaz kaçağı olmadığından emin olana kadar bulunduğunuz yeri kibrit veya diğer yanıcı maddeler veya elektrikli aletlerle aydınlatmaya çalışmayın. Fener kullanın.
- Çevrenizde yaralı veya yardıma muhtaç kişiler varsa ve yangın veya yeni bir heyelan gibi bir tehlike yoksa onları yerlerinden oynatmayın.
- Tehlikeli duvar, çatı ve bacalara karşı çevrenizdekileri uyarın ve bunların etrafında dolaşmayın.
- Radyo ve televizyonu takip edin. Yapılan uyarıları dinleyin.
- Cadde ve sokakları acil yardım araçları için boş bırakın.
- Eşya almak için zarar görmüş binalara girmeyin.

Kaynaklar:

A Guide To Creating Emergency Evacuation Procedures Including Considerations For People With Disabilities (2010), USA, California. (<http://interwork.sdsu.edu/cmei/modules/resources/EvacGuide2010.pdf>) (ET: Temmuz, 2020)

AFAD-Anadolu Üniversitesi Afetlere Karşı Engelleri Birlikte Aşalım Projesi dokümanları (disaster.anadolu.edu.tr).

Çabuk, Burçak; Tun, Muammer (ed.) (2018), *KBRN Savunma ve Güvenlik*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Disaster Preparedness for People with Disabilities (2019), New Zealand. (<https://cdn.boprc.govt.nz/media/456962/3903-disaster-preparedness-for-people-with-disabilities-web.pdf>) (ET: Temmuz, 2020)

Fire Safety for People with Disabilities, Sandy Spring Volunteer Department, Maryland, USA. (www.ssvfd.org/safety/fire-safety-people-disabilities/) (ET: Temmuz, 2020)

Kadioğlu, M. (2009), *Birey ve Aile için Depremde İlk 72 Saat*, Toplumun Afete Hazırlık Eğitim Materyalleri, İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP), İstanbul.

Kailes, J. I. (2005), *Deprem ile Birlikte Yaşamak, Zihinsel Engellilerde Depreme Hazırlık*, Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Afete Hazırlık Eğitim Birimi, İstanbul.

6. Adım

Afet ve Acil Durum Sonrası İyileştirme Aşaması

Engelli Bireyler ile İlgili Veriler

Genel Bilgiler

İyileştirme aşaması, afete müdahale aşamasından sonra başlar. Bu aşama, kurum ve kuruluşların afetten etkilenen bireylere ve topluluklara afet öncesi işleyişlerine geri dönebilmeleri için çözümler ve planlar geliştirmeleri ve uygulamaları için yardım ettikleri aşamadır. İyileştirme aşaması bir afetin genelinde en uzun süren, hatta bazen yıllara yayılan aşamasıdır. Bu aşamada gerçekleştirilen faaliyetler normal yaşama dönüş sürecinde toplumsal yapıyı ve afet bölgesinin fiziksel yapısını yeniden düzenleme amacıyla geçici barınma hizmetlerinin verilmesi; devam eden sağlık sorunlarının giderilmesi; sosyoekonomik sorunlara destek sağlanması; afetzedelerin yaşadıkları bölgeden veya kişisel özelliklerinden kaynaklanan sorunların çözülmesi gibi konuları içerir. Bu aşama altyapının ve yaşamsal destek sisteminin onarılması, kalıcı konut projelerine başlanması gibi gündelik yaşamın eski haline dönmesine veya eski halinden daha iyi bir duruma gelmesine yönelik faaliyetleri de içerdiği için merkezi ve yerel yönetimlerin işbirliğini gerektirir. **Afet döngüsü aşamaları içinde İyileştirme Aşaması bireysel çaba ve müdahalenin sınırlı olduğu ve bireylerin ilgili kurum ve kuruluşların desteğine en fazla ihtiyaç duydukları aşamadır.**

Bu nedenle bu bölümde genel olarak afet sonrası dönemde engelli bireylerin ve ailelerinin gereksinimlerine yönelik araştırma sonuçları; iyileştirme sürecindeki engeller; kamu ve yerel belediyeler ile AFAD ve gönüllü kuruluşların kaynaklara ve hizmetlere yönelik rolleri ele alınmaktadır.

Yapılan araştırmalar, bir afet veya acil durum sonrasında engelli bireylerin zarar görebilirliği ve afet öncesinde sahip oldukları kaynaklar yönünden dünya genelinde önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir (Stough ve Kelman, 2018).

Afet ve acil durumlarda engelli bireyler genellikle engeli olmayan bireylerden daha büyük engellerle karşılaşmaktadır. Örneğin; önceden mevcut engelleri olan kişilerin bir felaket sonrası hastalıklara yakalanma olasılığı daha yüksektir. Engelli bireyler yalnızca daha çok etkilenmekle kalmıyor, etkinin neden olduğu hasar ve şiddet de daha büyük oluyor (Stough ve Kelman, 2018).

Afet Deneyimi Yaşayan Engelli Bireylere İlişkin Araştırma Sonuçları

- Daha yüksek oranda can kaybı
- Daha yüksek oranda ev kaybı veya hasar oluşumu
- Daha yüksek yaralanma olasılığı
- Daha yüksek oranda sağlığa bağlı komplikasyonlar
- Acil kurtarma personeli veya gönüllülerden daha az destek alabilme

Araştırmalar ayrıca engelli bireylerin afet ve acil durumlardan sonra daha yavaş ve daha az iyileştiğini göstermektedir. Engelli bireylerin afet ve acil durum sonrası ihtiyaçları engeli olmayan bireylere benzer olsa da, iyileşmeleri daha karmaşık gelişebilmekte ve ek destek gerektirebilmektedir. Afet ve acil durumlar engelli bireyler üzerinde uzun vadeli olumsuz psikolojik etkilere neden olabilir. Yapılan araştırmalar, afet ve acil durumlardan kurtulan engelli bireylerin, zihinsel sağlık sorunları ve TSSB (Travma

Sonrası Stres Bozukluğu) semptomları riskinde artış olduğunu göstermektedir (Stough ve Kelman, 2018).

Gösterilen tüm çabalara rağmen, afet ve acil durum müdahale ve iyileştirme aşamaları engelli bireyleri açısından ne yazık ki halen yeterli düzeye ulaşamamıştır. Engelli bireylerin gereksinimlerine yönelik literatür sınırlıdır. Afet ve acil durumlarda engelli bireylerin ihtiyaçları hakkında daha iyi bilgi ve farkındalık sağlamak için daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Bu onların zarar görülebilirliklerinin azalmasını ve genel olarak güçlendirilmelerini sağlayacaktır.

Afet ve Acil Durum Sonrasında Engelli Bireylere Müdahale ve Aşamaları

Afet ve acil durumların bireyler üzerinde hem fiziksel hem de akıl ve ruh sağlığı açısından birçok hasar oluşturabildiği bilinmektedir. Yaşanan afet ve acil durumların türü fark etmeksizin, ortaya çıkardıkları fiziksel ve psikolojik zararlar benzerdir. Deprem ve tsunami-den etkilenmiş bireylerde görülen fiziksel problemler; örneğin kırıklar, amputasyon, beyin ve omurilik zedelenmeleri gibi yaralanmalar, bu bireylerde aynı zamanda stres, kaygı ve depresyon gibi çeşitli psikolojik etkilere neden olduğu ve bu etkilerin çoğunlukla post travmatik stres bozukluklarına yol açtığı görülmüştür. Bu tür durumların önüne geçebilmek için, önceki bölümlerde belirtilen afet ve acil durum hazırlık aşamalarının takip edilmesi önemlidir. Diğer taraftan bu tür durumlarda müdahalenin zamanında ve doğru yapılması da, en az hazırlık aşaması kadar önemlidir.

Afet ve acil durumlar sonrasında engelli bireylere yapılan müdahale, **Akut Aşama** ve **Yeniden Yapılandırma Aşaması** olarak ikiye ayrılmaktadır.

Akut Aşama

Akut aşama, afet ve acil durumlar sonrasında **ilk 6 ila 12 hafta** içerisinde yapılan öncelikli müdahaleleri içerir (WHO, 2005):

- Hayat kurtarmak ve kalıcı engellilik haline yol açabilecek durumların önüne geçmek için yaralıların belirlenmesi ve uygun tıbbi müdahalenin uygulanması;
- Kamp ve geçici barınaklardaki engelli bireylerin belirlenmesi;
- Afet ve acil durum öncesinde de engelli bireylerle ilgilenilmesi ve bu bireyler arasında ikamet ettikleri yerden uzaklaşmak durumunda kalanların ve/veya aile ve yakınlarını kaybetmiş olanların belirlenmesi;
- Engellilik durumuna yol açabilen yaralanmaların takibi ve bunlara şiddetini azaltıcı tedavi ve müdahalelerin uygulanması;
- Ülkenin güncel tıbbi, cerrahi ve rehabilitasyon kaynaklarının kullanılması ve koşullarının sağlanması;
- Oluşan afet ve acil durumlar sonrasında engelli hale gelen bireylerin uygun rehabilitasyon merkezlerine yönlendirilmesi.

Yeniden Yapılandırma Aşaması

Yeniden yapılandırma aşaması, afet ve acil durumlar sonrasındaki **uzun dönem** çalışmaları kapsar ve ilk 4 ayın bitiminde başlayan müdahaleleri içerir:

- Uzun ve/veya kısa süreli işlevsel ve fiziksel yetersizlik yaşamaları olası olan bireylerin belirlenmesi;

Bu durum, engelli bireylerin toplumun eşit birer bireyi olabilmelerini engellemektedir. Daha da önemlisi, bu olumsuz algı ve tutumlardan dolayı engelli bireyler beslenme, sağlık, eğitim, istihdam gibi engeli olmayan bireylere benzer temel gereksinimlerini karşılamak konusunda çok daha fazla dezavantaj yaşamaktadır. Onların bu ihtiyaçlarının karşılanması ve daha kaliteli bir yaşam sürdürmelerinin desteklenmesi için, kapsamlı bir toplum temelli rehabilitasyon programı gerekmektedir.

Bu bilgiler ışığında toplum temelli rehabilitasyon, toplumun eşit birer bireyi olabilmelerini sağlamak için engelli bireylere yönelik tıbbi rehabilitasyonun ötesindeki fırsatların yaratılması ve bunların engelli bireyler tarafından kullanılabilmesini kolaylaştırıcı bir destek sisteminin oluşturulması şeklinde tanımlanabilir. Bu düzenlemeler ile ilgili olarak engelli bireylere yönelik; istihdam olanaklarının artırılması; sağlık, rehabilitasyon, eğitim ve destek hizmetlerinin daha erişilebilir hale getirilmesi; binaların ve ulaşım araçlarının engelli bireylerin kolaylıkla erişebileceği şekilde tasarlanması gibi adımlar atılabilir.

Bu yaklaşım ile oluşturulan destek ve fırsatların en önemli özelliği, özel gereksinimli bireyin bu hizmetlere yaşadığı çevre içerisinde kolayca ulaşabiliyor olmasının sağlanmasıdır. Yararlanabilmeleri için özel gereksinimli bireylerin yaşadıkları çevre ve aileden uzaklaşmasını gerektiren fırsat ve destekler, toplum temelli rehabilitasyonun doğasıyla örtüşmemektedir. Örnek verecek olursak, eğitim almış uzmanların ve yardımcı teknolojilerin desteğiyle yürütülen ve bütünleştirici yaklaşımla sunulan eğitim hizmetleri toplum temelli rehabilitasyonun doğası ile örtüşürken; özel

Unutmayın!



TOPLUM TEMELLİ REHABİLİTASYON engelli bireyin içinde yaşadığı topluma eşit bir şekilde katılımını sağlamaya yönelik birtakım düzenlemeler gerektirdiğinden, aslında toplumu bir nevi yeniden yapılandırma anlamına gelmektedir.

Bu tarz bir yeniden yapılandırma, ancak engelli bireylerin ihtiyaçlarını belirleyen süreç ve mekanizmaların içerisinde kendilerinin de aktif olarak yer almasıyla mümkün olabilmektedir.

Tedavileri konusunda alınan kararlarda fikirlerinin alınmasını, akademik anlamda kendileri ile ilgili yapılan araştırma ve alanlarda söz sahibi olabilmelerini ve siyasi hayata katılarak kendileri ile ilgili oluşturulan politika ve düzenlemelerde rol oynayabilmelerini sağlayan yaklaşımlar, engelli bireylere yönelik toplum temelli rehabilitasyon hizmetlerinin gerektiği gibi yapılandırılmasını kolaylaştıracaktır.

gereksinimli çocukların başka bir ilde ve akranlarından izole bir şekilde özel eğitim görmesi, bu hizmetlerin doğasıyla uyuşmamaktadır.

Benzer şekilde, depresyon veya şizofreni gibi psikolojik rahatsızlıkları bulunan bireylere yaşadıkları il dışındaki akıl ve ruh sağlığı hastanelerinde sadece ilaca dayalı tedavi hizmetleri sunulması, toplum temelli rehabilitasyon

hizmetlerinin yapısı ile örtüşmemektedir. Bunun yerine bu bireylerin yaşadığı çevre içinde oluşturulan ve bünyesinde aynı zamanda psikolojik destek ve sosyalleşme olanakları bulunan merkezlerin açılması, toplum temelli rehabilitasyon hizmetlerinin doğasıyla uyumaktadır.

Sonuç olarak, engelli bireylerin rehabilitasyonu konusunda uzun dönemli bir vizyon geliştirmek çok önemlidir. Bu kapsamda hem tıbbi hem de toplum temelli rehabilitasyon hizmetlerinin kombinasyonunu içeren bir hizmet altyapısının oluşturulmasına ihtiyaç vardır; çünkü tıbbi rehabilitasyon ve toplum temelli rehabilitasyon hizmetleri, birbirlerini tamamlayan iki hizmet türüdür. Bu hizmetlerin bir an önce oluşturulması, afet ve acil durumlar sonrasında engelli bireylerin rehabilitasyonu konusunda yaşanabilecek zorlukların en aza indirgenmesi açısından oldukça önemlidir.

Engelli Bireylere Yönelik Rehabilitasyon Hizmetleri

Bulunduğunuz bölgede gerçekleşen bir afet ve acil durum nedeniyle destek ağınıza ve/veya konutunuzu kaybedebilir, ailenizde ya da yakın çevrenizde can kaybı yaşayabilir ve ekonomik kaynaklarınızdan yoksun kalabilirsiniz. Bu zararlar sonucu veya hiçbiri olmaksızın, sizde veya yakınlarınızda afet ve acil duruma maruz kalma nedeniyle **Travma Sonrası Stres Bozukluğu** veya **Akut Stres Bozukluğu** gibi psikolojik tepkiler oluşabilir.

Afet sonrasında oluşan kayıplarınızı telafi edebilmek ve ihtiyaç duyduğunuz hizmetlere erişebilmek için, afetle ilgili iyileştirme, rehabilitasyon ve gündelik yaşama dönebilmeye yönelik çalışan kişi ve kurumlar hakkında bilgi

Unutmayın!

DESTEK ALABİLECEĞİNİZ KURUMLARI ÖĞRENİN VE TAKİP EDİN!

edinmeniz önemlidir. Bu bölümde ilgili kurum ve kuruluşların görevleri ile sürdürdükleri hizmetlerin kapsamı hakkında bilgi verilmektedir.

Afet ve acil durumlarda gereken destek ve yardımın yeterli ölçüde ve zamanında ulaşabilmesini sağlamak ve etkili kaynak yönetimini gerçekleştirebilmek için afet ve acil durum seviyesini, buna bağlı olarak olası etki derecesini ve gerekli destek seviyesini belirlemek çok önemlidir. Ülkemizdeki mevcut uygulamada, AFAD Başkanlığı afet ve acil durumlarda ilgili İl Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi'nden (İAADYM) gelen ön ve tamamlayıcı bilgiler doğrultusunda yardım taleplerini afet türüne ve ölçeğine göre değerlendirecek, afet seviyesini belirlemekte ve ilan etmektedir. Bilgi akışı doğrultusunda, daha sonra seviye değişikliği yapılabilir.

TAMP (Türkiye Afet Müdahale Planı) kapsamında afete müdahalede yerel düzeydeki koordinasyon, Vali, Vali Yardımcıları ve İl





Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi (İAAD-YM) tarafından sağlanmaktadır. İAADYM sekreteryası ise İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (İAADM) tarafından yürütülmektedir.

İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü Hizmetleri

- Geçici barınma
- İşgücü desteği
- Gıda ve gıda dışı malzeme desteği
- İdari/yasal konularda danışmanlık

Türkiye Kızılay Derneği

- Beslenme

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

İl Müdürlükleri

- Psikososyal Destek
- Toplumsal Rehabilitasyon

Gönüllü Sivil Toplum Kuruluşları (ana çözüm ortağı değildir)

- Psikososyal Destek



Afet Kaynaklı Stresin Engelliliğinizi Nasıl Etkileyebileceği Hakkında Bilgi Edinin!

Bir afeti yaşamak sarsıcı olabilir. Stres, durumu daha da kötüleştirir. Afetten etkilenen tüm bireylerde sayfa 127'deki belirtilerden biri veya birkaçı görülebilir.

Bu belirtilerden herhangi birisi işlevsel becerilerinizi etkiliyorsa, doktorunuzdan veya afet ve acil durum etkileri konusunda uzman bir psikiyatristten yardım talep edin. Bazı insanlar herhangi bir belirti göstermezken, bazılarında bir afet ve acil durumdan günler, haftalar veya aylar sonra gecikmiş belirtiler ortaya çıkabilir. Bu belirtiler yok olabilir ve yaşananları anımsatan olaylarla birlikte tekrar ortaya çıkabilir. Afet ve acil durumlar sonrası mutlaka uzman yardımı alın. Bölgenizde bu konuda uzman olan danışmanlar görevlendirilmiş olabilir (ayrıntılı bilgi için bkz. *Afetlerde Psikososyal Destek Rehberi*).

Kaynaklar:

Disaster Preparedness for People with Disabilities (2019), New Zealand. (<https://cdn.boprc.govt.nz/media/456962/3903-disaster-preparedness-for-people-with-disabilities-web.pdf>) (ET: Temmuz, 2020)

Kurt, O. (ed.) (2019), *Özel Gereksinimli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Yönetimi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Stough, L. M., Sharp, A. N., Hong, E. (2019), *Recovery After Disasters and Individuals with Disabilities*, The University of Texas in Austin, Texas Center for Disability Studies, USA.

(https://adapresentations.org/doc/3_14_19/Long-Term%20Recovery.pdf) (ET: Temmuz, 2020)

Psikolojik ve Duygusal



- Endişe/kaygı
- Sinirlilik, huzursuzluk, aşırı uyarılabilirlik
- Depresyon, huysuzluk, ağlama
- Öfke, suçlama
- Kayıtsızlık hissi, olağan aktiviteler/etkinliklere ilginin azalması
- Yalıtılmışlık hissi, ayrı durma, yabancılaşma
- Hayatta kalabilmiş olmaktan ötürü suçluluk duyma
- Duyguları yalanlama veya sınırlama
- Afetle ilgili kötü anıların canlanması
- Korkmaya karşı abartılı tepki
- Afet veya diğer travmatik olaylar hakkında tekrarlanan kâbuslar
- Uykuya dalamama veya uyuyamama
- Aşırı uyku hali

Fiziksel



- Baş ağrısı
- Halsizlik
- Mide bulantısı, mide rahatsızlığı ve diğer sindirim sistemiyle ilgili sorunlar
- Kas ağrısı
- Sıcak ve soğuk nöbetleri, terleme veya titreme
- Vücudun farklı bölümlerinde uyuşma veya karıncalanma
- Kollarda ve/veya bacaklarda ağırlık hissi
- Boğazınızda “yumru” hissi
- Göğüs ağrıları
- Nefesi dengelemede sorun; hızlı nefes alma
- Titreme
- Tükenmişlik
- Alerji, soğuk algınlığı, grip artışı
- Kalp çarpıntısı

Zihinsel



- Odaklanma sorunu
- Zihinsel karışıklık
- Düşünme yavaşlığı
- Kendini sözlü veya yazılı olarak ifade edememe
- Unutkanlık
- Değerlendirme ve karar verme yeteneği kaybı
- Seçenekleri düşünme veya öncelik tanıma yeteneği kaybı

Davranışsal



- Plansız ve aşırı hareketlilik (hiperaktivite)
- Öfke patlaması veya tartışma sıklığı
- Tarafsızlığı yitirme
- İçine kapanma, sosyal yalıtılmışlık, başkalarından uzaklaşma
- Alkol, tütün veya benzerlerinde artan tüketim
- Afeti anımsatan etkinliklerden ve yerlerden uzak durma
- Ailevi sorunlar

Ekler

Sözlük

Acil Durum Hazırlığı: Acil durumlara zamanında, hızlı ve etkili olarak müdahale edebilmek için öncesinde yapılması gereken planlama, eğitim, tatbikat, erken uyarı sistemlerinin kurulması, acil yardım malzemelerinin stoklanması, çalışanların bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gibi faaliyetlerin sürekli ve sürdürülebilir olarak yürütüldüğü süreci ifade eder.

Acil Durum Planlaması: İnsanın canı ve maliyla diğer aktivitelerinin, olağan dışı olayların sonuçlarından en az kayıp ve zararla kurtulabilmesi için yapılması gereken iş ve işlemlerin, olaylar olmadan önce planlaması ve olay sırasında zamanında, hızlı ve etkili bir şekilde uygulanmasını gerektiren tüm faaliyetlerdir.

Acil Durum Yönetimi: Acil durumun meydana gelmesinden hemen sonra başlayarak etkilenen toplulukların tüm ihtiyaçlarını zamanında, hızlı ve etkili olarak karşılamayı amaçlayan yönetim sürecidir. Sürekli olmayıp, acil durum olarak değerlendirilen bir olayın meydana gelmesi ile başlayarak, acil durumu gerektiren nedenler ortadan kalktığında sona eren bir yönetim şeklidir.

Acil Durum: Büyük fakat genellikle yerel imkânlarla baş edilebilen çapta, ivedilik gerektiren tüm durum ve haller. 5902 sayılı Kanun'da, *"Toplumun tamamının veya belli kesimlerinin normal hayat ve faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan ve acil müdahaleyi gerektiren olaylar ve bu olayların oluşturduğu kriz hali"* olarak tanımlanmıştır.

Afet ve Acil Durum Çantası: Afet sırası ve sonrasında kullanılmak üzere bazı acil ihtiyaç malzemelerinin ve belgelerin hazır bulundurulduğu çantadır. İçerisinde önemli evrak kopyaları, telefon listesi, para, kıyafet, radyo, kuru gıda, su, ilaç, ilkyardım çantası, hijyen malzemesi ve benzeri bulunmalıdır.

Afet Yönetimi: Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması, afet sonucunu doğuran olaylara zamanında, hızlı ve etkili olarak müdahale edilmesi ve afetten etkilenen topluluklar için daha güvenli ve gelişmiş yeni bir yaşam çevresi oluşturulabilmesi için toplumca yapılması gereken topyekun mücadele sürecidir.

Afet: Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaydır. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur.

Afete Hazırlık: Afetlere zamanında, hızlı ve etkili müdahale edebilmek için afet öncesinde yapılması gereken planlama, eğitim, tatbikat, erken uyarı sistemlerinin kurulması, acil yardım malzeme stokları, halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gibi faaliyetlerin sürekli ve sürdürülebilir olarak yürütüldüğü süreçtir.

Afete Müdahale: Afetin oluşundan hemen sonra başlayıp afetin yol açtığı kayıp ve zararların büyüklüğüne bağlı olarak 1-2 aylık süre içinde gerçekleştirilen tüm faaliyetlere verilen genel addir.

Akut Stres Bozukluğu: Travmatik bir olaydan hemen sonra ortaya çıkabilen zihinsel sağlık sorunudur. Çeşitli psikolojik semptomlara neden olabilir. Fark edilemez veya iyileştirilmez ise Travma Sonrası Stres Bozukluğu'na (TSSB) yol açabilir.

Braille veya Körler Alfabesi: 1821 yılında Louis Braille tarafından geliştirilmiş, görme engelli insanların okuyup yazması için kullanılan bir alfabe yöntemidir. İki kolon taşıyan dikdörtgen düzen üzerine dizilmiş altı kabartılmış noktadan oluşur. Her iki kolonda üçer nokta bulunur.

Dikey Tahliye: Afet ve acil durumlarda kişilerin farklı kat seviyesindeki en yakın güvenli yere, örneğin yangından korunmalı bölüme veya dış alana nakledilmesidir.

Engelli Birey: Yaralanma veya fiziksel ya da zihinsel bir rahatsızlık nedeniyle bazı hareketleri, duyuları veya işlevleri kısıtlanan kişi. Engellilik, doğuştan gelebilir veya sonradan geçirilen hastalıklar veya kazalar sonucu ortaya çıkabilir.

Erişilebilirlik Standartları: Türk Standartları Enstitüsü'nün erişilebilirlikle ilgili yayımladığı standartlardır.

Erişilebilirlik: Herhangi bir ürünün, hizmetin, teknolojinin veya ortamın, engelliler ve yaşlılar dahil olmak üzere, herkes tarafından ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını ifade eder.

Güvenli Yer: Afet ve acil durumların olumsuz sonuçlarından insanların etkilenmeyeceği mesafede veya belirlenmiş korunaklı yer.

Halka Açık Yol/Alan: Halka açık veya kamusal yol/alan, herkese açık ve erişilebilir bir yol veya alandır. Yollar (yaya kaldırımı dahil), kent meydanı, parklar ve plajlar genellikle kamusal alan olarak kabul edilir.

İyileştirme: Acil durumdan etkilenmiş olan toplulukların ihtiyaçlarının en akılcı yol ve yöntemlerle karşılanması, hayatın bir an önce normale döndürülmesi, muhtemel afetlerle baş edebilme imkânlarının geliştirilmesi ve en az zarar görmelerini sağlayacak daha güvenli bir yaşam çevresi oluşturulması için yapılması gereken yasal, kurumsal, fiziksel, sosyal ve ekonomik faaliyetlerin tümüdür.

Müdahale: Acil durum sırasında veya hemen sonrasında, etkilenmiş insanların yaşamlarının korunması ve temel ihtiyaçları ile geçimlerinin karşılanması için müdahale edilmesi ve yardımda bulunulmasıdır.

Olay: Ortaya çıkan, oluşan durum; ilgiyi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka.

Ostomi: İçi boş bir organın vücut yüzeyine ağızlaştırılmasıdır (kalın bağırsak, ince bağırsak, idrar yolu).

Öz Bakım: Kişisel bakım demektir. Kişinin, sağlığını koruması ve devam ettirmesi için yapmış olduğu her şeye kişisel bakım denir; örn. saçlarımızı kestirmek, düzenli duş almak, tedavi olmak, tırnaklarımızı kesmek, elimize krem sürmek, spor yapmak gibi.

Psikososyal Destek: "Psikososyal" kelime anlamıyla birbirini sürekli etkileyen psikolojik ve sosyal etkilerin hareketli ilişkisi anlamına gelmektedir. Afetlerde psikososyal destek, afet sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzlukların/bozuklukların önlenmesi; aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin yeniden kurulması/geliştirilmesi; etkilenenlerin 'normal' yaşamlarına geri dönmesi sürecinde kendi kapasitelerini fark etmeleri ve güçlenmelerinin sağlanması; toplumda gelecekte ortaya çıkması muhtemel afet ve acil durumlara başa çıkma/iyileşme/toparlanma becerilerinin artırılması ve yardım çalışanlarının desteklenmesini de içeren; afet döngüsünün her aşamasında yürütülen çok disiplinli hizmetler bütünüdür.

Rehabilitasyon: Bir bireyin iş yapmaya engel olan sakatlığını veya hastalığını gidermek ve onu iş yapabilecek ve/veya çalışabilecek duruma getirmek için uygulanan sağaltım, bakım ve eğitim faaliyetidir.

Rehber Hayvan: Fiziksel, duyuşal, psikiyatrik, düşünsel veya akli engel dahil, engelli bir bireyin yararına iş yapmak veya görevler yerine getirmek için eğitilmiş olan köpek.

Sığınma Alanı: Afet ve acil durumların olumsuz sonuçlarından insanların etkilenmeyeceği mesafede veya belirlenmiş korunaklı alan.

Süreçten Hastalık: Kronik, vücudun herhangi bir parçasında var olan, uzun süreli devam eden, kimi zaman hayat boyu düzelmeyen ve tedavi imkânları daha sınırlı kabul edilen hastalık türüdür.

Tahliye Planı: Afet ve acil durumlarda, başvurulacak tahliye işleminin hangi yollar ve araçlar kullanılarak yapılacağı ve kişilerin nakledileceği yerleri gösteren ayrıntılı plan.

Tahliye Rotası/Yolu: Afet ve acil durumlarda kişileri tehlikeli bölgelerden güvenle uzaklaştırabilmek için önceden belirlenmiş ve işaretlenmiş nakil yolu.

Tahliye: Afet ve acil durum ile sivil korunma hizmetleri kapsamında, boşaltılması gereken yapıların veya bir bölgenin, önceden belirlenmiş yollar kullanılarak hızlı ve düzenli bir şekilde boşaltılıp insan ve canlıların güvenli yerlere nakledilmesi işlemidir.

Toplanma Noktası: Acil bir durumda personelin sayımının yapılacağı ve gerekli talimatların verileceği, ilk olarak toplanılacak bölgedir.

Triyaj: Triyaj, afet ve acil durumlarda tıbbi müdahale önceliklerinin belirlenmesidir. Bu öncelikler, hastanın yaşama şansı veya durumunun aciliyeti gibi unsurlara göre belirlenir.

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu, travmatik bir yaşantının sonucunda oluşabilecek ruhsal bir hastalıktır. Travmatik yaşantılar, bireyin kendisinin veya başkalarının hayatını ve güvenliğini tehdit eden aşırı tehlikeli veya korkunç durumlardır. Böyle durumlara örnek olarak doğal afetler, ağır kazalar, savaşlar, ölümcül hastalıklar ve bedensel veya cinsel şiddet gösterilebilir. Bir veya birkaç travmatik durumun sonucunda bireyin kendisi

mağdur durumdaysa veya başkasının başına gelen korkunç bir olaya (örn. ağır bir trafik kazasına) tanık olmuşsa, travma sonrası stres bozukluğu TSSB oluşabilir.

Yatay Tahliye: Afet ve acil durumlarda kişilerin aynı kat seviyesindeki en yakın güvenli yere, örneğin yangından korunmalı bölüme veya dış alana nakledilmesidir.

Yönetişim: Klasik yönetim yapılarınca tek taraflı olarak belirlenen ilişkiler yerine çok aktörlü ve etkileşimli ilişkileri içeren ve birlikte yönetme, birlikte düzenleme ve kamu-özel sektör ortaklığı felsefesine dayalı bir yönetim sürecidir.

Zarar Azaltma Planlaması: Ülke, bölge, il ve yerleşme düzeyindeki stratejik planlamayla ele alınarak gelişme hedefleri ile zarar azaltma amaçlarını birleştiren, afet zararları azaltılmış, baş edebilme kapasitesi ve yaşam kalitesi arttırılmış bir toplum oluşturma yönünde dinamik ve katılımcı bir planlama sürecidir.

Zarar Azaltma: Doğa, insan ve teknoloji kaynaklı tehlikelerle, çevresel bozulmaların afet sonucunu doğurmasını önlemek veya etkilerini azaltmak amacıyla; afet öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken yapısal veya yapısal olmayan önlem ve faaliyetlerin tümü. Bu faaliyetler birçok kurum ve kuruluşla, çok çeşitli disiplinlerin belirli bir hedef doğrultusunda çalışmasını gerektiren uzun vadeli çalışmalardır. Zarar azaltma evresi, pratikte iyileştirme evresindeki faaliyetlerle birlikte başlar ve yeni bir afet olana kadar devam eder. Bu evrede yürütülen faaliyetler, ülke, bölge ve yerleşme birimi ölçeğinde olmak üzere çok geniş bir uygulama alanını kapsamaktadır.

Kaynakça

Ulusal:

- AFAD-Anadolu Üniversitesi Afetlere Karşı Engelleri Birlikte Aşalım Projesi dokümanları (<https://disaster.anadolu.edu.tr/>).
- Çabuk, Burçak; Tun, Muammer (ed.) (2018), *KBRN Savunma ve Güvenlik*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kadioğlu, M. (2009), *Birey ve Aile için Depremde İlk 72 Saat*, Toplumun Afete Hazırlık Eğitim Materyalleri, İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP), İstanbul.
- İşitme Engelliler için Yangına Hazırlık Rehberi* (<https://disaster.anadolu.edu.tr/mod/resource/view.php?id=198>).
- İşitme Engelliler için Afet Bilinci* (<https://disaster.anadolu.edu.tr/mod/resource/view.php?id=198>).
- Kailes, J. I. (2005), *Deprem ile Birlikte Yaşamak, Görme Engellilerde Depreme Hazırlık*, Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Afete Hazırlık Eğitim Birimi, İstanbul.
- Kailes, J. I. (2005), *Deprem ile Birlikte Yaşamak, Hareket Engellilerde Depreme Hazırlık*, Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Afete Hazırlık Eğitim Birimi, İstanbul.
- Kailes, J. I. (2005), *Deprem ile Birlikte Yaşamak, İşitme Engellilerde Depreme Hazırlık*, Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Afete Hazırlık Eğitim Birimi, İstanbul.
- Kailes, J. I. (2005), *Deprem ile Birlikte Yaşamak, Zihinsel Engellilerde Depreme Hazırlık*, Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Afete Hazırlık Eğitim Birimi, İstanbul.
- Kurt, O. (ed.) (2019), *Özel Gereksinimli Bireyler için Afet ve Acil Durum Yönetimi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Mamatoğlu, N. (2015), "Türkiye'de Engelliler için Erişilebilirlik Uygulamaları Algısı", *Dosya*, S. 3, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi yayını, Ankara, s. 8.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni (<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasli-istatistik-bulteni/>)

Uluslararası:

A Guide To Creating Emergency Evacuation Procedures Including Considerations For People With Disabilities (2010), USA, California. (<http://interwork.sdsu.edu/cmei/modules/resources/EvacGuide2010.pdf>) (ET: Temmuz, 2020)

Alexander, D., Sagramola, S. (2013), *European and Mediterranean Major Hazards Agreement (EUR-OPA), Guidelines for Assisting People with Disabilities during Emergencies, Crises and Disasters*, European Council. (www.coe.int/t/dg4/majorhazards/ressources/Apcat2013/APCAT2013_11_Gudelines_Disability_Alexander_Sagramola_17jan2014_en.pdf) (ET: Temmuz, 2020)

Disaster Preparedness for People with Disabilities (2019), New Zealand. (<https://cdn.boprc.govt.nz/media/456962/3903-disaster-preparedness-for-people-with-disabilities-web.pdf>) (ET: Temmuz, 2020)

Emergency Evacuation Planning Guide For People with Disabilities (2007), NFPA, USA.

(https://www.preventionweb.net/files/8881_EvacuationGuide.pdf) (ET: Temmuz, 2020)

Fire Safety for People with Disabilities, Sandy Spring Volunteer Department, Maryland, USA.

(www.ssvfd.org/safety/fire-safety-people-disabilities/) (ET: Temmuz, 2020)

Fire Safety Risk Assessment, Means of Escape for Disabled People, UK.

(https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/886446/9446_Means_of_Escape_v2_.pdf) (ET: Temmuz, 2020)

(Open Government Licence: <http://nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3/>)

Stough, L. M., Sharp, A. N., Hong, E. (2019), *Recovery After Disasters and Individuals with Disabilities*, The University of Texas in Austin, Texas Center for Disability Studies, USA.

(https://adapresentations.org/doc/3_14_19/Long-Term%20Recovery.pdf) (ET: Temmuz, 2020)

Stough, L. M., Kelman, I. (2018), "People with Disabilities and Disasters", *Handbook of Disaster Research*, H. Rodriguez, J. Trainor, W. Donner (ed.), (2. baskı s. 225-242), Springer, İsviçre.

